

Friedrich Nietzsche

Bütün Yapıtları

Putların Batışı

Ya Da Çekiçle Nasıl Felsefe Yapılır

Çeviren: Mustafa Tüzel

Friedrich Nietzsche

Friedrich Wilhelm Nietzsche, 15 Ekim 1844'te, Kuzeydoğu Almanya'nın, babasının papaz olduğu küçük bir kasabasında, Röcken'de doğdu. Beş yaşındayken babası ölünce, annesi, kızkardeşi ve halalarıyla birlikte Naumburg'a göçen küçük Fritz, orta öğrenimini ünlü 'klasik' okul Schulpforta'da tamamladı. Yüksek öğrenimi için önce teoloji okumaya başlayan Nietzsche, hocası bilgin Ritschl'ın etkisiyle filolojiye, özellikle de Eski Yunan incelemelerine kaydı. Leipzig ve Bonn üniversitelerinde okuduktan sonra, henüz doktorasını bile vermemişken, 1869 yılında (yirmi beş yaşındayken) İsviçre'nin Basel Üniversitesi'nin Klasik Filoloji Kürsüsü'ne Onursal Profesör olarak çağrıldı.

Bu sıralarda Schopenhauer'in felsefesi ve Wagner'in müziğine hayranlık besleyen gencin ilk yapıtı, *Tragedyanın Doğuşu*, getirdiği yepyeni kültür anlayışı ve çağdaşlık yorumuyla, hem ilgi uyandırdı hem de şimşekleri üzerine çekti. Bunu, özellikle ahlak konularında yoğunlaşan çeşitli kitapları izledi.

1879'da gönüllü olarak katıldığı 1870 Alman-Fransız savaşında geçirdiği hastalıkların sonuçlarının (baş ağrısı, uykusuzluk) iyice artmasıyla, üniversitedeki görevinden emekliye ayrılarak, sağlığını koruyabileceği bir yer arayışı içinde, kışları İtalya kıyılarındā, yazları İsviçre dağlarında yaşayarak, kendini tamamen yazılarına verdi. 1883'te, bir yıl önce tanıştığı Rus asıllı kadın şair Lou Salomé'nin de verdiği yücelme duygusuyla, *Böyle Dedi Zerdüş*'ün ilk kitabını yazdı. Bunu, 1885'e dek, ikinci, üçüncü ve dördüncü kitaplar ile, *Zerdüş*'ün içeriğine 'düzyazı' olarak yaklaşan *Iyinin Ve Kötünün Ötesinde* (1885) ve *Ahlakın Soykütüğü* (1887) izledi.

Zerdüş sonrası döneminde, çeşitli zamanlarda çeşitli başlıklar tasarlayarak, bir 'büyük yapıt' yazmaya girişen Nietzsche, son üretken yılı olan 1888'de, sırayla *Wagner Olayı*, *Putların Batışı*, *Deccal*, *Ecce Homo* ve *Dionysos Dithyrambosları* adlı kitaplarını tamamladı. 1889 yılının ilk günlerinde, Torino'da, sokakta kırbaçlanan bir beygirin boyuna sarılıp ağlamaya başlayan düşünür, öğrencilik yıllarında aldığı frengi mikrobu sonucu olduğu tahmin edilen çılgınlığa gömüldü. 1900 yılına dek tinsel karanlık içinde bitkisel denebilecek yaşamını sürdüren Nietzsche, etkileri kendisinden sonraki yüzyılda yaygın olacak düşünce ürünlerini geride bırakarak 25 Ağustos'ta 'bengiliğe' göçtü...

Nietzsche

Bütün Yapıtları

ELEŞTİREL TOPLU BASIM

Giorgio Colli / Mazzino Montinari

- Bölüm I : Gençlik Yazıları
Bölüm II : Filoloji Yazıları
Bölüm III : Kitapları
Bölüm IV : Defterleri
Bölüm V : Mektupları

Yayın Kurulu

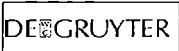
Oruç Aruoba - Mustafa Tüzel - Can Alkor

Katkıda Bulunanlar

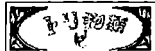
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken - Prof. Dr. Osman Senemoğlu

Walter de Gruyter & Co
Berlin

Hakusuisha Publishing Company
Tokyo

İtlyaki Yayınları
İstanbul

Editions Gallimard
Paris

Adelphi Edizioni
Milano

FRIEDRICH NIETZSCHE

Putların Batışı

Ya Da

Çekiçle Nasıl Felsefe Yapılır

Çeviren:

Mustafa Tüzel

BÜTÜN YAPITLARI
BÖLÜM III / CİLT 14

Istanbul / 2005

Ithaki Yayınları - 360
Nietzsche Bütün Yapıtları / Eleştirel Toplu Basım - 8
Giorgio Colli / Mazzino Montinari
ISBN 975-8725-06-8

Putların Batışı
Ya Da Çekiçle Nasıl Felsefe Yapılır
Friedrich Nietzsche

Kitabın özgün adı:
Götzen-Dämmerung
Wie man mit dem Hammer philosophirt

1. Baskı, Haziran 2005, İstanbul

© Walter de Gruyter & Co.

© Ithaki, 2005

Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

*Die Herausgabe dieses Werkes wurde aus Mitteln des
Goethe-Instituts Inter Nationes gefördert.*

**Bu yapıtın yayımlanması Goethe-Instituts Inter Nationes'in
katkılarıyla gerçekleşmiştir.**

Yayın Koordinatörü: Füsün Taş
Yayına Hazırlayan: Ahmet Öz
Kapak Tasarımı: İbrahim Çeşmecioğlu
Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: Yeşim Ercan
Kapak ve İç Baskı: İdil Matbaacılık
(Penguin Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti.)

Ithaki Yayınları
Mühürdar Cad. İlder Ertüzün Sok. 4/6 34710 Kadıköy İstanbul
Tel: (0216) 330 93 08 – 348 36 97
Faks: (0216) 449 98 34
E-posta: ithaki@ithaki.com.tr
www.ithaki.com.tr

Götzen-Dämmerung

oder

Wie man mit dem Hammer philosophirt.

Von

Friedrich Nietzsche.

LEIPZIG.

Verlag von C. G. Naumann.

1889.

ÖNSÖZ

Karanlık ve ölçülerin üzerinde sorumluluk gerektiren bir davranın ortasında neşesini korumak, hiç de azımsanmayacak bir meziyettir: üstelik, neşeden daha gerekli ne vardır? Delice neşeden payını almamış hiçbir şey başarıya ulaşmaz. Ancak güç fazlasıdır, gücün kanıtı. — Tüm değerlerin bir yeniden değerlendirilişi, bu soru işareti öyle kara öyle devasadır ki, gölge salar, onu koyanın üstüne — böyle bir görev yazgısı zorlar her an, güneşe koşmaya, çok ağırlaşmış bir ciddiyeti üstünden silkip atmaya. Her yol mübahtır bunun için, her “vaka” bir mutluluk vakasıdır. Özellikle de savaş. Savaş her zaman büyük akıllılığıydı, çok manevileşmiş, çok derinleşmiş tinlerin; yalaranmada bile iyileştirici bir güç vardır hâlâ. Kaynağını, bilginlerin merakından sakladığım bir söz, çoktandır sloganım olmuştu:

*Increscunt animi, virescit volnere virtus.*¹

Duruma göre daha çok tercih ettiğim bir başka iyileşme de, putları yoklamaktır... Gerçekliklerden fazla put var dünyada: budur benim “kötü bakışım” bu dünyaya, benim “kötü kulağım”dır aynı zamanda... Burada bir kez çekikle sormak ve belki, yanıt olarak o ünlü içi boş sesi dinlemek, o şişkin barsaklardan geleni — nasıl da çekicidir bu, kulaklarının ardında da kulakları olan biri için — eski bir psikolog ve fa-

reli köyün kavalcısı olan, tam da sessiz kalmak isteyen, karşı-
sında yüksek sesli olması gerektiği, benim için...

Bu yazı da — başlığı ele veriyor ya — her şeyden önce bir
dinlenme, bir güneş lekesi, bir psikoloğun tembelliğine kaçmak-
tır. Belki yeni bir savaştır da? Yeni putlar da yoklanacak mı?... Bu
küçük yazı bir büyük savaş ilanıdır; putları yoklamaya gelin-
ce, burada bir diyopozonla dokunur gibi çekiçle dokunulacak
olanlar, bu defa çağın putları değil ezeli putlardır, — bunlardan
daha eski, daha ikna olunmuş, daha şişirilmiş putlar yoktur ke-
sinlikle... Yoktur, daha içi boş olanları da ... Kendilerine en
çok inanılmış putlar olmalarını engellemez bu durum; üs-
telik, en seçkin örmekte bile, kesinlikle put denilmez onlara...

Torino, 30 Eylül 1888,

Tüm Değerlerin Yeniden Değerlendirilişi'nin ilk kitabının² bittiği gün.

FRIEDRICH NIETZSCHE

Özdeyişler Ve Oklar

1.

Aylaklık her psikolojinin başıdır. Nasıl? Yoksa psikoloji bir — günah mıydı?¹

2.

İçimizdeki en cesur bile nadiren cesaret eder, asıl bildiğ i -
ne ...

3.

Yalnız yaşamak için bir hayvan ya da bir tanrı olunmalı — di-
yor Aristoteles. Üçüncü durum eksik: ikisi birden olunmalı —
filoz of ...

4.

“Basittir her hakikat” — Bir yalan değil mi bu iki kat?¹

5.

Birçok şeyi, asla ve asla bilmek istemiyorum. — Bilgelik bilgiye de sınırlar çizer.

6.

Kişi kendi yabancı doğası içinde dinler kafasını en iyi, kendi doğadışılığından, tinselliğinden...

7.

Nasıl? insan yalnızca tanrının bir hatası mı? Yoksa tanrı yalnızca bir hatası mı insanın? —

8.

Yaşamın Savaş Okulu'ndan. — Beni öldürmeyen, beni güçlü kılar.

9.

Kendine yardım et: Sonra da herkes yardım eder sana. Komşunu sevme ilkesi.

10.

Kişi eylemlerinin karşısında korkaklığa kapılmamalı! Onları sonradan ortada bırakmamalı! — Vicdan azabı, yakışsızdır!

11.

Bir Eşek Trajik Olabilir Mi? — Ne taşıyabildiği, ne de sırtından atabildiği bir yük altında telef olduğu için? ... Filozofların durumu.

12.

Kişi yaşama ilişkin kendi neden?ine sahipse, hemen hemen her n a s ı l ?la uyum gösterebilir. — İnsan mutlu olmaya ç a l ı ş m a z ; yalnızca bir İngiliz yapar bunu.

13.

Erkek kadını yarattı — peki nereden? Bir kaburga kemiğinden tanrısının; — “ideal”inin.

14.

Ne? anıyor musun? on katına, yüz katına mı çıkmak istiyorsun? Yandaşlar mı anıyorsun? — S ı f ı r l a r ı ara! —

15.

Ölümlerinden Sonraki İnsanlar — örneğin ben — daha kötü anlaşılacaklardır, çağdaşlarından, ama daha iyi işitileceklerdir. Daha acısı: hiç anlaşılmayacağız — işte buradan kaynaklanıyor otoritemiz.

16.

Kadınların Arasında. — “Hakikat? Ah, tanımıyorsunuz siz hakikati! Bir suikast değil midir o, tüm utanmalarımıza?”

17.

Benim sevdiğim türden bu sanatçı, mütevazı davranıyor gerek sinimlerinde: aslında iki şey istiyor, ekmeğini ve sanatını — panem et Ciren...¹

18.

Istencini olayların içine katmasını bilmeyen, hiç olmazsa bir anlam katar işin içine: yani orada zaten bir istencin olduğuna inanır (“İnanma” ilkesi).

19.

Nasıl? Erdemi seçtiniz ve göğsünüzü kabarttınız ve aynı zamanda sakıncası olmayanın yararlarına mı bakıyorsunuz, hasetle? — Ama erdemle v a z geçilir, “avantajlardan”... (bir antisemitin kapısına)

20.

Yetkin kadının edebiyat yapışı, küçük bir günah işleyişi gibidir: denemek için, eğreti, etrafına bakınarak, birisi fark ediyor mu diye ve birisi fark etsin diye...

21.

Yalnızca, sahte erdemlere sahip olunamayacak durumlara girmek; daha çok, ip üstündeki bir cambaz gibi, ya düşülecek ya da ayakta durulacak — ya da ucuz kurtulunacak...

22.

“Kötü insanların şarkıları yoktur” — Nasıl oluyor da, Rusların şarkıları oluyor?

23.

“Alman Tini”; on sekiz yıldır bir *contradictio in adjecto*¹

24.

Başlangıçları aramaktan, kanser olunur. Tarihçi geriye doğru bakar: sonunda geriye doğru da inanır.

25.

Hoşnutluk, soğuk algınlığından korur. İyi giyinmiş bir kadının üşüdüğü görülmüş müdür? — Yani, handiyse giyinmiş bir kadından söz ediyorum.

26.

Tüm sistematikçilerden kuşku duyuyorum ve onları görünce yolumu değiştiriyorum. Sistem istemi, dürüstlük yokluğudur.

27.

Kadının derin olduğu kabul edilir — neden? Çünkü asla inilemez onun temeline. Kadın, sıgı bile değildir henüz.

28.

Kadın, erkek erdemlerine sahipse, kaçıp gitmeli ondan; erkek erdemlerine sahip değilse, zaten kendisi kaçıp gider.

29.

“Eskiden ne çok kemiriyordu vicdanı kendi kendisini?¹ nasıl da iyi dişleri vardı? — Ya bugün? neyi eksik? — Bir diş hekiminin sorusu.

30.

Düşüncesizlik etmenin bir defayla sınırlı kalması çok enderdir. Kişi ilk düşüncesizliğinde, her zaman çok fazla şey yapar. Tam da bu yüzden ikinci bir düşüncesizlik daha yapar — bu defa da çok az şey yapar...

31.

Üzerine basılan solucan kıvrılır. Akılcıdır bu. Yeniden üzerine basılma olasılığını azaltmış olur böylelikle. Ahlakın diliyle: Alçak gönüllülük. —

32.

Yalana ve aldatmaya yönelik, aşırı duyarlı bir namus anlayışından kaynaklanan bir nefret vardır; yalan tanrısai bir buyrukta yasa klandığı sürece, korkaklıktan kaynaklanan benzer bir nefret de vardır yalana yönelik. Yalan söyleyemeyecek kadar korkak...

33.

Ne kadar az şey gerekir mutluluğa! Bir gaydanın sesi. — Müziksiz yaşam bir hata olurdu. Almanların gözlerinde canlandırdıkları tanrı bile şarkı söylüyordur.

34.

On ne peut penser et écrire qu'assis.¹ (G. Flaubert). — İşte elimdesin, nihilist! Kıcının üstünde oturmak, kutsal ruha karşı işlenmiş bir günah tır özellikle. Yalnızca doluşan düşüncelerin değeri vardır.

35.

Biz psikologların, atlar gibi olduğumuz vakalar vardır, huy-suzlaştığımız: Kendi gölgemizi görürüz önümüzde ve dizlerimizin bağı çözölür. Bir psikoloğun herhangi bir şeyi görebilmesi için, kendini görmezden gelmesi gerekir.

36.

Biz ahlak-sızlar¹ erdeme zarar mı veriyoruz? — Anarşistlerin, hükümdarlara verdiğiinden daha az. Hükümdarlar, ancak kendilerine ateş edilmesinden bu yana, yeniden sağlam oturuyorlar tahtlarında. Ahlak: ahlaka ateş etmeli.

37.

Önden gidiyorsun öyle mi? — Çoban olduğun için mi? yoksa istisna olduğun için mi? Bir üçüncü seçenek de kaçıp kurtulan olmaktır... Birinci vicdan sorusu.

38.

Sahici misin? yoksa yalnızca bir oyuncu mu? Bir temsilci mi? yoksa temsil edilenin kendisi mi? — Yoksa nihayetinde taklit edilen bir oyuncu musun sadece... İkinci vicdan sorusu.

39.

Hayal Kırıklığına Uğrayan Konuşuyor: Büyük insanlar aradım, her zaman, yalnızca onların idealinin maymunları oldu, bulduğum.

40.

Seyreden biri misin? yoksa omuz veren mi? — yoksa, başını çevirip, yoluna giden mi?.. Üçüncü vicdan sorusu.

41.

Birlikte yürümek mi istersin? önden yürümek mi? yoksa kendi başına yürümek mi?.. kişi bilmeli istediği şeyin ne olduğunu, ve onu istiyor olduğunu. Dördüncü vicdan sorusu.

42.

Bunlar birer basamaktı benim için, onların üzerine çıktım — bunun için onların üstünden geçmem gerekti. Ama onların üstünde dinlenmek istediğimi düşündüler...

43.

Ne önemi var ki benim haklı oluşumun! Çok fazla hakkım var benim — ve günümüzde en iyi gülen, en son gülen de oluyor.

44.

Mutluluğumun formülü: bir evet, bir hayır, düz bir çizgi, bir hedef...

Sokrates'in Sorunu

1.

Yaşam hakkında, tüm zamanlarda en bilgiler hep aynı yargıya varmışlardır: de ğ m e z ... Her zaman ve her yerde aynı ses duyulmuştur ağızlarından, — kuşku dolu, efkar dolu, yaşam yorgunluğu dolu, yaşama karşı direnme dolu bir ses. Sokrates bile demişti ki ölürken: “yaşamak — uzun süre hasta olmak demek: kurtarıcı Asklepios’a bir horoz borçluyum.” Sokrates bile bıkmıştı. — Neyi kanıtlar bu? Neye iş are t e d e r bu? — Eskiden denilmişti ki, (— hey, hem de yeterince yüksek sesle ve bizim kötümserlerimizden önce dediler bunu!): “Burada her halükarda bir hakikat payı bulunmalı! Consensus sapientum¹, hakiki oluşu kanıtlar.” — Bugün de hâlâ böyle mi konuşacağız? h a k k ı m ı z var mı buna? Burada her halükârda bir h a s t a l ı k payı bulunmalı” — b i z de yanıt veriyoruz: ah, bu tüm zamanların bilgeleri, onları önce bir yakından görmeli! Belki hepsi de ayaklarının üstünde sağlam duramıyorlardı artık? geç? sallantılı? dekadancer? Yoksa bir karga gibi mi görünür bilgelik yeryüzünde, en ufak bir leş kokusuyla heyecanlanan?..

2.

Bu kadirbilmezlik, büyük bilgelerin çöküş-tipleri oldukları, ilkin tam da onların karşısında en güçlü bir biçimde aydın ve aydın olmayan bir önyargının bulunduğu bir vakada geldi aklıma: Sokrates'i ve Platon'u yıkılış semptomları olarak gördüm, Yunan çözülmesinin araçları olarak, sözde Yunan olarak, anti Yunan olarak ("Tragedyanın Doğuşu" 1872). Söz konusu consensus sapientum — bunu her geçen gün daha iyi kavradım — üzerinde uzlaşma vardıkları şey konusunda haklı olduklarını kanıtlamaktan çok uzak: asıl kanıtladığı, onların, bu en bilgelerin herhangi bir konuda fizyolojik olarak uzlaştıklarıdır. Yaşama karşı aynı biçimde negatif durmak — durmak zorunda olmak için. Yaşam hakkında, yaşamdan yana ya da ona karşı yargılar, değer yargıları, nihayetinde asla doğru olamazlar, — bu tür yargılar kendi başlarına birer budalalıktırlar. Kesinlikle parmağını buna doğru uzatmak ve kavramak gerekir, bu şaşırtıcı finesse'i¹, yaşamın değerinin kestirilemeyeceğini. Yaşayan biri tarafından değil, çünkü böyle biri bir taraftır, hatta tartışma konusudur ve yargıç değildir; bir ölü tarafından da olamaz, başka bir nedenle. Bir filozof açısından ise yaşamın değerinde bir sorun görmek, böylelikle hatta kendisine karşı bir itiraz, bilgeliğin üzerinde bir soru işareti, bir bilge olmayış olarak kalır. — Nasıl? ve tüm bu büyük bilgiler — yalnızca dekadadan olmakla kalmayıp, bilge bile değil miydiler? — Ama ben Sokrates'in sorununa dönüyorum.

3.

Sokrates, kökeni gereği, halkın en alt tabakasındandı: Sokrates avamdı. Biliniyor, hâlâ bizzat görünüyor, ne kadar çirkin ol-

duğu. Ne ki, kendi başına bir itiraz olan çirkinlik, Yunanlıların arasında handiyse bir çürütmedir. Sokrates bir Yunanlı mıydı ki? Çirkinlik, melezlenmiş, melezlenme yoluyla ket vurulmuş bir gelişmenin anlatımıdır çoğu kez. Bir başka örnekte, gerileyen bir gelişme olarak görünür. Kriminologlar arasındaki antropologlar, tipik suçlunun çirkin olduğunu söylüyorlar bize: *monstrum in fronte, monstrum in animo*¹. Ama suçlu bir dekadandır. Sokrates tipik bir suçlu muydu? — Sokrates'in dostlarına bu kadar itici gelen, en azından o ünlü fizyonom-yargısıyla çelişmiyor. Yüz hatlarından anlayan bir yabancı, Atina'ya geldiğinde, Sokrates'in yüzüne karşı söyledi, onun bir canavar olduğunu, — tüm kötü huyları ve hırsları içinde barındırdığını. Ve Sokrates sadece şu yanıtı verdi: "Beni tanıyorsunuz, banyım!" —

4.

Sokrates'teki dekadansa işaret eden, yalnızca içgüdülerindeki, itiraf ettiği kargaşa ve anarşi değildir: mantıksal olanın üst üste dölllenmesi ve onun ayırt edici özelliği olan, o raşitik cinfikirliiliğidir. "Sokrates'in daymenionu"¹ diye, dinsel olarak yorumlanan o işitme halüsinasyonlarını da unutmayalım. Ondaki her şey abartılı, komik, karikatürdür, her şey aynı zamanda gizlenmiş, art niyetli, yeraltındadır. — Sokrates'in kurduğu akıl = erdem = mutluluk denkleminin hangi alerjiden kaynaklandığını kavramaya çalışıyorum: gelmiş geçmiş en tuhaf denklemdir bu ve eski Helenlerin tüm içgüdülerini karşısına alır üstelik.

5.

Sokrates'le birlikte, Yunanlıların zevki, diyalektikten yana değişir: ne oluyordu aslında burada? Her şeyden önce, böylelikle seçkin bir beğeni yenilmektedir; ayaktakımı, diyalektikle baş olmaktadır. Sokrates'ten önce, seçkinlerin arasında diyalektik tavırlar reddedilirdi: kötü tavırlar olarak görülür, kişiyi küçük düşürürlerdi. Gençler de bu tavırlara karşı uyarılırdı. Gerekçelerin bu tarzda sunulmasına da kuşkuyla bakılırdı. Edepli konular, tıpkı edepli insanlar gibi, gerekçelerini ellerinde böyle taşımazlar. Beş parmağını birden göstermek yakışık almaz. İlk kanıtlanmayı gerektiren, pek de değerli değildir. Otoriterin henüz iyi ahlaka dahil olduğu, "gerekçelendirme"nin değil, emretmenin geçerli olduğu her yerde, diyalektikçi bir tür soytarıdır: gülünür ona, ciddiye alınmaz. — Sokrates kendisini ciddiye aldırtan soytarıydı: ne olmuştu aslında orada? —

6.

Diyalektik ancak, başka yöntem olmayınca seçilir. Onunla kuşku uyandırıldığı, onun pek ikna edici olmadığı bilinir. Bir diyalektikçi-etkisi, izleri en kolay silinebilecek şeydir: konuşulan her toplantının deneyimi kanıtlar bunu. Başka silahları kalmayanların elinde bir meşru müdafaa olabilir ancak. Hakını söke söke almış olmak gerekir: diyalektikten yararlanılmasa daha iyi. Yahudiler bu yüzden diyalektikçiydiler; kurnaz tilki Reinecke Fuchs¹ öyleydi: ne? yoksa Sokrates de mi öyleydi? —

7.

— Sokrates'in ironisi, dile gelişi midir isyanın? ayaktakımının? Ezilen biri olarak tasımın bıçak darbelerinde, kendi gaddarlığının tadını mı çıkarıyor? hayran bıraktığı seçkinlerden i n t i k a m mı alıyor? — Bir diyalektikçi, acımasız bir silah tutmaktadır elinde, onunla kendini bir tiran yapabilir; galip geldiğinde, rezil eder. Diyalektikçi, bir budala olmadığını kanıtlamaya zorlar rakibini: öfkelenendirir, aynı zamanda çaresiz bırakır onu. Bir diyalektikçi, rakibinin anlağını i k t i d a r s ı z k ı l a r . — Nasıl? diyalektik yalnızca bir i n t i k a m biçimi midir Sokrates'te?

8.

Sokrates'in neyle itici olabileceğini anlaşılır kıldım: onun büyüleyici o l m a s ı da bir o kadar açıklanmayı beklemektedir. — Yeni tür bir A g o n ¹ keşfetmiş oluşu; Atina'nın seçkin çevreleri için bunun ilk kılıç ustası oluşu bir şeydir. Helenlerin agonal dürtülerine seslenerek büyüledi — genç erkeklerle oğlanların yaptığı güreşin bir başka çeşidini ortaya koydu. Sokrates aynı zamanda büyük bir e r o t i k ç i y d i .

9.

Ama Sokrates daha da fazlasını tahmin etti. Seçkin Atinalıların a r d ı n d a k ı n ı gördü; kendi davasının, kendi dava alerjisinin çoktandır bir istisna oluşturmadığını kavradı. Aynı türden bir dejenerasyon, her yerde alttan alta hazırlanıyordu: eski Atina, sonuna yaklaşıyordu. — Ve Sokrates tüm dünyanın kendisine g e r e k duyduğunu anladı — onun yöntemine, onun tedavisine,

onun kişisel kendini-koruma becerisine... Her yerde içgüdüler anarşi içindeydi: her yerde taşkınlıkta beş adım ileri gidilmişti: monstrum in animo genel bir tehlikeydi. “Dürtüler tiran olmak istiyorlar; daha güçlü olan bir ka r ş ı t i r a n bulmalı”... O fizyonomist, Sokrates’in ne — tüm kötü hırsların bir mağarası — olduğunu yüzüne karşı söylediğinde, büyük ironici, ona anahtar veren bir sözcük daha söyledi. “Doğrudur bu,” “ama hepsinin efendisi oldum”. Sokrates, kendisinin üstesinden nasıl geldi? — onun davası yalnızca uç bir örnekti, yalnızca o zamanlar genel bir zorunluluk haline gelmeye başlayanın, en göze çarpan örneğiydi: artık hiç kimsenin kendine egemen olamadığının, içgüdülerin birbirlerine karşı yöneldiklerinin. Sokrates bu uç örnek olarak büyüler — onun korkutucu çirkinliği, onu her göze bildirdi: kendiliğinden anlaşılacağı gibi, daha da büyüledi, bir yanıtı, bir çözümü, bir t e d a v i görünüşü olarak, bu vakanın. —

10.

Sokrates’in yaptığı gibi, a k l ı bir tiran yapmak gerekiyorsa, başka bir şeyin tiranlık yapma tehlikesi hiç de küçük olmamalı. Akılcılık o zamanlar bir k u r t a r ı c ı olarak düşünülmüştü, ne Sokrates’in ne de “hastalarının” keyfine kalmıştı akılcı olmak — de rigueur’dü¹, onların s o n çaresiydi bu. Tüm bir Yunan düşünmesinin, kendini akılcılığın üstüne atışındaki fanatizm, bir acil durumu ele veriyor: tehlikedeydiler, tek bir seçenekleri vardı. Ya yok olmak ya da — a b e s - a k ı l c ı olmak. Platon’dan itibaren Yunan filozoflarının ahlakçılığı patolojik koşulların ürünüdür; diyalektiğe verdikleri değer de öyle. Akıl = erdem = mutluluk demek sadece şu anlama geliyordu: Sokrates’i taklit etmeli ve karanlık arzulara karşı sürekli bir g ü n ı ş ı ğ ı oluşturmalı — aklın gü-

nışığı. Ne pahasına olursa olsun, akıllı, berrak, aydınlık olunmalı: içgüdülere, bilinmeyene verilen her taviz, a ş a ğ ı y a çeker...

11.

Sokrates'in neyle büyülediğini açıkladım: bir hekim, bir kurtarıcı gibi göründü. Onun "ne pahasına olursa olsun akılcılık" inancındaki yanılgıyı göstermek gerekli mi? — Filozofların ve ahlakçıların bir kendi kendilerini kandırmasıdır, dekadansa karşı savaşmakla, onun dışına çıktıklarını düşünmeleri. Dışına çıkmak, onların gücünü aşar: çare olarak, kurtuluş olarak seçtikleri de, yine dekadansın bir anlatımıdır — onun anlatımını de ğ i ş t i r i y o r l a r, kendisini ortadan kaldırmıyorlar. Sokrates bir yanlış anlamaydı; tüm iyileşme ahlakı, hıristiyan ahlakı da bir yanlış anlamaydı... En gözalıcı günüşiği, ne pahasına olursa olsun akılcılık; aydınlık, soğuk, dikkatli, bilinçli, içgüdü­süz yaşamın, içgüdülere karşı direnen yaşamın kendisi yalnızca bir hastalıktı, bir başka hastalıktı — ve kesinlikle "erdem"e, "sağlık"lığa, mutluluğa geri dönmek için bir yolu değildi... İçgüdülerle savaşmak zorunda olmak — budur dekadansın formülü: yaşam yükseldiği sürece, mutluluk eşittir içgüdü —

12.

— Kendisi de kavradı mı bunu, kendini kandıranların bu en akıllısı? Sonunda söyledi mi bunu kendine, ölüme karşı sergilediği cesaretin bilgeliliğiyle?... Sokrates istiyordu ölmeyi: — Atina değil, o verdi kendi kendisine zehir çanağını... "Sokrates bir hekim değil, dedi usulca kendi kendine: yalnızca ölümdür burada hekim... Sokrates yalnızca, uzun süredir hastaydı..."

Felsefede “Akıl”

1.

Soruyorlar bana, nedir bu filozoflardaki alerji diye?... Sözgeçlimi tarih duygusu eksiklikleri, oluşun düşünülmesine bile duydukları nefret, Mısırcılıkları¹. Bir davayı tarihsellikten çıkarmakla, ona bir saygınlık kazandırdıklarını sanıyorlar, sub specie aeterni², — bu davayı bir mumyaya dönüştürmekle. Filozofların binlerce yıldan beri kullandıkları her şey, kavram-mumyalarından ibaretti; gerçek olan hiçbir şey ellerinden canlı kurtulamadı. Tapındıklarını öldürürler, içini boşaltıp doldururlar, kavramputlarına-tapan bu beyler, her şey için yaşamsala bir tehlike oluştururlar, tapındıklarında. Ölüm, değişim ve yaşlılık kadar dölleme ve büyüme de birer itirazdır onlar için, — hatta birer çürütmedir. Var olan oluşmaz; oluşan var değildir... Şimdi, hepsi, hatta ümitsizlik içinde, var olana inanıyorlar. Ne ki, onu ele geçiremedikleri için, onun kendilerinden gizlenmesinin nedenlerini arıyorlar. “Var olanı algılamamıza engel olan bir görünüş, bir hile olmalı: nerede bu hilebaz?” — “Yakaladık onu”, diye bağışıyorlar, sevinçle, “duyusalıktır o! Zaten ahlaksız olan bu duyular, hakiki dünya hakkında aldatıyorlar bizi. Ahlak: duyuların aldatmacasından, oluştan, tarihten, yalandan kur-

tulmaktır — tarih; duyulara, yalana inanmaktan başka bir şey değildir. Ahlak: hayır demektir, duyuları inandıran her şeye, insanlığın geri kalanına: hepsi “halk” bunların. Filozof olmak, mumya olmaktır, bir mezarıcı mimiğiyle monotono-teizmi³ oynamaktır! — Her şeyden önce de, bırakalım şu b e d e n i , duyuların bu zavallı sabit fikrini! Var olan bütün mantık yanlışlarına kapılmıştır o, çürütülmüştür, olanaksızdır hatta, gerçekmiş gibi davranacak kadar küstah olmasına karşın”...

2.

Büyük bir saygıyla, Herakleitos’un adını ayrı tutuyorum. Başka filozoflar, duyuların tanıklığını, çeşitlilik ve değişim gösterdikleri için reddederlerken; Herakleitos şeyleri kalıcı ve birlikliymişler gibi gösterdikleri için reddetti duyuların tanıklığını. Herakleitos da duyulara haksızlık etti. Duyular, ne Elealıların ne de Herakleitos’un inandığı tarzda yalan söylerler — kesinlikle yalan söylemezler. Onların tanıklığından bizim ne y a p t ı - ğ ı m ı z d ır , yalanı asıl oluşturan, örneğin birlik yalanını, şeysellik, töz, süreklilik yalanını... Duyuların tanıklığını çarpıtmamıza “akıl” neden olur. Duyular oluşu, yok oluşu, değişimi gösterdikleri sürece yalan söylemezler... Ama Herakleitos, varlığın boş bir kurgu olduğu konusunda, sonsuza dek haklı kalacaktır. Biricik dünya “görünür” dünyadır: “hakiki dünya” onun üstüne eklenmiş bir y a l a n d ır yalnızca.

3.

Nasıl da hassas gözlem aletleridir duyularımız! Örneğin, hiçbir filozofun saygıyla ve şükranla söz etmediği şu burun, şu sı-

ralar elimizin altındaki en hoş araçtır: bir spektroskopun bile saptayamadığı en küçük devinim farklarını saptayabilir. Bugün bilimde, duyuların tanıklığını kabul etmeye karar verecek kadar ilerideyiz — onları daha da keskinleştirmeyi, silahlandırmayı, sonuna dek düşünmeyi öğrenecek kadar. Geri kalanı sakat doğumdur ve henüz-bilim-değildir: başka bir deyişle metafiziktir, teolojidir, psikolojidir, bilgi kuramıdır. Ya da biçimsel-bilimdir, işaret öğretisidir: tıpkı mantık gibi ve şu uygulamalı mantık, matematik gibi. Onlarda gerçekliğe bir sorun olarak bile rastlanmaz; mantık gibi bir işaretler-uzlaşımının değerinin ne olduğu sorusu olarak bile rastlanmaz.—

4.

Filozofların diğer alerjisi de daha az tehlikeli değil: sonuncuyu ve birinciyi birbirinden ayırt edememeye dayanıyor. En son geleni — ne yazık! hiç gelmemeliydi! — “en üst kavramları”, yani en genel, en boş kavramları, buharlaşan gerçekliğin son bugusunu en başa, başlangıç olarak yerleştiriyorlar. Bu da yine onların saygı duyma tarzının bir anlatımı sadece: daha üst olan, daha alt olandan yetişemez, yetişmiş olamaz... Ahlak: birinci sınıf olan ne varsa kendi kendinin nedeni olmalıdır. Kökeninin başka bir şeyde olması bir itirazdır, değerden-duyulan kuşkudur. Tüm üstün değerler birinci derecedendirler, tüm yüksek kavramlar, var olan, mutlak olan, iyi hakiki, yetkin — tüm bunlar oluşum ürünü olamazlar, dolayısıyla kendi kendisinin nedeni olmalıdırlar. Tüm bunlar birbirinden farklı, kendi kendisiyle çelişkili de olamaz... Böylelikle o müthiş “tanrı” kavramlarına varıyorlar... En sonuncu, en ince, en boş olanın en birinci olduğu, kendinde neden, ens realissimum¹ olduğu kabul

ediliyor... İnsanlık hastalıklı örümceklerin beyin hasarlarını ciddiye almak zorundaydı sanki! — Pahalıya ödedi bunun bedelini!..

5.

— Nihayet, bunun karşısına b i z i m (nezaket icabı 'biz' diyorum...) yanılğı ve görünüşün sorununu nasıl değişik bir tarzda ele aldığımızı koyalım. Eskiden başkalaşma, değişme, hatta oluşum, görünüşün kanıtı olarak, bizi yanıltan bir şeyin var olması gerektiğinin bir işareti olarak kabul edilirdi. Bugün ise tam tersine, tam da akıl-önyargısının, bizi, birliği, özdeşliği, sürekliliği, tözü, nedeni, şayselliği, varlığı kabul etmeye zorladığı kadar, bir ölçüde yanılğıya düştüğümüzü, yanılğıya z o r u n l u olduğumuzu görüyoruz; sıkı bir gözden geçirme temelinde, öyle eminiz ki, yanılğının burada yattığına. Büyük yıldızın devinimlerindeki farklı değil durum: onun devinimlerinde gözlerimiz, burada ise d i l i m i z yapıyor yanılğının avukatlığını. Dil, oluşumu gereği, psikolojinin en tortulaşmış biçimidir: dil metafiziğinin, açıkçası: a k l ı n , temel varsayımlarını bilince çıkardığımızda, kaba bir fetişin içine gireriz. O d u r her yerde bir eyleyen ve bir eylem gören: istencin neden olduğuna inanır; "Ben"e inanan, varlık olarak, töz olarak Ben'e inanan, ve Ben-tözüne duyduğu inancı tüm şeylere y a n s ı t a n — böylelikle "şey" kavramını y a r a t m ı ş olur... Varlık her yerde neden olarak düşünülür, atfedilir; "varlık" kavramı "ben" kavramının ardından, ondan türetilmiş olarak gelir... Başlangıçta istencin, e t k i y e n bir şey olduğu — istencin bir y e t i olduğu yanılğısının doğurduğu büyük felaket vardır... Bugün onun yalnızca bir sözcük olduğunu biliyoruz... Bundan çok çok sonra, bin kat aydınlanmış bir dünyada, filozoflar aklın kategorilerini kullanmakta-

ki güvenliğin, öznel güvenliğin bilincine şaşırarak vardılar: bu kategorilerin deneyden kaynaklanmayacağı sonucunu çıkardılar — deneyin tümü onlarla çelişki içindeydi. Pe ki bu kategoriler nereden geliyordu? — Sonra, Hindistan'da da, Yunanistan'da da aynı hataya düşüldü: "daha önce, daha üst bir dünyada yaşamış olmalıyız (— çok daha alt bir dünya denilseydi: hakikate uygun olurdu!) tanrısal olmuş olmalıyız, çünkü aklımız var!"... Aslında şimdiye kadar hiçbir şey, örneğin Elealıların formüle ettiği biçimiyle, varlık yanlışlığından daha naif bir ikna gücüne sahip olmamıştır: söylediğimiz her sözcük, her cümle ondan yanadır! Elealıların karşıtlarını da hâlâ onların varlık-kavramının baştan çıkartıcılığının etkisindedir: diğerlerinin yanı sıra, Atom'unu bulduğunda, Demokritos... Dilde "akıl": ah ne yaşlı hilebaz kadındır o! Korkarım ki, kurtulamayacağız tanrıdan, hâlâ gramere inandığımız için...

6.

Bu kadar önemli, bu kadar yeni bir kavrayışı dört sav halinde topladığım için bana şükran duyulacaktır: böylelikle anlamayı kolaylaştırıyorum, böylelikle karşı çıkılmasını kışkırtıyorum.

Birinci önerme: "Bu" dünyanın görünüş olarak tanımlanmasında gösterilen gerekçeler, asıl onun gerçekliğini temellendirirler — başka türden bir gerçeklik, kesinlikle kanıtlanamaz.

İkinci önerme: Şeylerin "hakiki varlığına" verilmiş olan kıstaslar, var olmayışının, hiçliğin kıstaslarıdır — "hakiki dünya" gerçek dünyayla çelişme üzerine kurulmuştur: aslında, yalnızca ahlaksal-optik bir yanlışlıktan ibaret olduğu için görünüşte bir dünyadır.

Üçüncü önerme: Bu dünyadan "başka" bir dünya ma-

salı uydurmanın, içimizde yaşamın karalanması, küçültülmesi, kuşkulu hale sokulması yönünde bir içgüdünün egemen olduğunu varsayarsak, hiçbir anlamı yoktur: aksi halde, yaşamdan “başka”, “daha iyi” bir yaşamın hayaliyle intikam almış oluruz.

Dördüncü Önerme: Dünyayı “hakiki” ve “görünüşte” dünyalara ayırmak, ister hristiyanlığın, ister Kant’ın (nihayetinde o da sinsi bir hristiyan) yaptığı biçimde olsun, yalnızca dekadansın bir telkinidir — çökmekte olan yaşamın bir belirtisidir... Sanatçının görünüşe gerçeklikten daha büyük bir değer vermesi, bu önermeye bir itiraz oluşturmaz. Çünkü burada “görünüş” bir kez daha gerçeklik anlamındadır, ancak ondan yapılmış bir seçme, bir güçlendirme, bir düzeltidir... Trajik sanatçı kötümser değildir, — tam da kuşkulu ve korkunç olan her şeye evet diyendir, o Dionysosçudur...

“Hakiki Dünya”nın Sonunda Bir Masal Oluşu Bir Yanılgının Öyküsü

1. Hakiki dünya bilge, dindar, erdemli kişi için ulaşılabilir — kendisi o dünyanın içinde yaşar, kendisi o dünyadır.

(Bu fikrin en eski biçimi, görece akıllıca, basit, ikna edici. “Ben, Platon, hakikatın kendisiyim” cümlesinin yeniden yazılmış hali.)

2. Hakiki dünya, şimdi ulaşamaz, ama bilge, dindar, erdemli kişiye vaad edilmiştir (“tövbe eden günahkara”).

(Fikrin gelişmesi: daha incelmıştır, daha kuşkulu, daha akıllı olmaz, — kadınlasmıştır, hıristiyanlaşmıştır...)

3. Hakiki dünya, ulaşamaz, kanıtlanamaz, vaad edilemez, ama şimdiden bir avuntu, bir yükümlülük, bir buyruk olarak düşünülmüştür.

(Aslında yine aynı güneş, ama sisin ve kuşkunun arasından ısıldıyor; fikir yüceltilmiştir, solgun, kuzeyli, Königsbergli¹ olmuştur.)

4. Hakiki dünya — ulaşamaz? En azından ulaşılmadı. Ulaşılmadığı için bilinmiyor da. Dolayısıyla avutucu, kurtarıcı,

yükümleyici de değil: bilinmeyen bir şey bizi neye yükümleyebilir ki?

(Sabah griliği. Aklın ilk esneyişi. Pozitivizmin horoz ötüşü.)

5. "Hakiki dünya" — artık hiçbir şeye yaramayan, daha fazla yükümleyici bile olmayan bir fikir, — yararsız, gereksizleşmiş bir fikir, dolayısıyla çürütülmüş bir fikir: ortadan kaldıralım onu!

(Günüşiği; kahvaltı; sağduyunun ve neşenin geri gelişi; Platon'un utançtan kızarması; tüm özgür tinlilerin şeytani gürültüsü.)

6. Hakiki dünyayı ortadan kaldırdık: hangi dünya kaldı geriye? belki görünüş dünyası?... Ama olamaz! Hakiki dünya ile birlikte bu görünüş dünyasını da ortadan kaldırdık!

(Öğlen; gölgenin en kısa düştüğü an; en uzun yanılmanın sonu; insanlığın doruk noktası; INCIPIT ZARATHUSTRA!)²

miştı: tutkuya karşı zekice bir savaş yürütmesi nasıl beklenirdi ki ondan? — Kilise, tutkuya karşı, her anlamda kesip atma yöntemiyle savaşıyor: kilisenin pratiği, “tedavi yöntemi” k a s t r a s - y o n d u r . Asla sormuyor: “nasıl tinselleştirilir, güzelleştirilir, tanrısallaştırılır bu tutku?” — tüm zamanlar boyunca, disiplin vurgusunu kökünü kazımak (tinselliğin, gururun, iktidar hırsının, mülkiyet hırsının, intikam hırsının) üzerinde yapmıştır. — Ne ki, tutkuların köküne vurmak, yaşamın köküne vuraktır: kilisenin pratiği y a ş a m d ü ş m a n ı d ır .

2.

Aynı yöntem, iğdiş etme, kökünü kazıma yöntemi, hırslarına gem vuramayacak kadar zayıf istençli, dejenere kişiler tarafından da bir hırsla savaşmak için seçilir: kendileri ile bir tutku arasında benzetme yapacak olursak (ve benzetme yapmadan —) la Trappe'ye¹, herhangi bir kesin düşmanlık ilanına, bir u ç u r u - m a gerek duyan yapıdaki insanlar tarafından. Radikal yöntemler sadece dejenere olmuşlar için kaçınılmazdır; istencin zayıflığı, daha doğrusu, bir uyarıya tepki verememe yeteneksizliği, dejenereasyonun yalnızca bir başka biçimidir. Tenselliğe karşı radikal bir düşmanlık, can düşmanlığı, düşündürücü bir semptomdur: böylelikle bu tür aşırı birinin genel durumu üzerine tahminlerde bulunma hakkımız doğar. Söz konusu düşmanlık, söz konusu nefret, doruk noktasına ancak bu tür kişileri radikal bir tedavi için, “şeytan”larını reddetmek için gereken dayanıklılığa artık sahip olmadıklarında ulaşır. Din adamlarının ve filozofların tüm bir tarihini, sanatçıları de dahil, bir gözden geçirelim: duyulara karşı en zehirli sözler, iktidarsızlar tarafından değil, münzeviler tarafından da değil, münzevi olamayanlar, münzevi olmayı gereksinmişler tarafından söylenmiştir...

3.

Tenselliğin tinselleştirilmesinin adı, aşktır: hristiyanlığa karşı büyük bir zaferdir bu. Bir başka zafer de, düşmanlığı, tinselleştirmemizdir. Bu zafer, düşmanlara sahip olmanın derin değerini kavramaya dayanır: kısacası, eskiden yapıldığından tam tersi yönde eylemeye ve sonuç çıkarmaya dayanır. Kili-se, tüm zamanlarda düşmanlarını yok etmek istemişti: biz, biz ahlak-sızlar ve deccaller, kilisenin varlığını sürdürmesinin kendi yararımıza olduğunu görüyoruz... Politik alanda da düşmanlık tinselleşmiştir artık, — çok daha akıllı, çok daha düşünerek, çok daha acıyarak. Hemen her parti, rakip partinin zayıflamasının, kuvvetten düşmemesinin, kendi varlığını korumasının çıkarına olduğunu kavnyor; aynı şey büyük çaplı politika için de geçerli. Özellikle yeni bir yaratık, örneğin yeni bir imparatorluk, dostlardan çok düşmanlara gerek duyar: ancak karşıtlık içinde kendini zorunlu hisseder, ancak karşıtlık içinde zorunlu olur... “içimizdeki düşman” a da farklı davranmayız: düşmanlığı orada da tinselleştirmiş, orada da değerini kavramışızdır. Ancak çelişki dolu olmak pahasına verimli olunur; ancak ruhun gevşememesi, huzuru özlememesi koşuluyla genç kalınır... Eskiden en çok özlediğimiz şey, “ruhun barışı”, hristiyan özlemi, şimdi bize en yabancı şey olmuştur; ahlak-ineğinden ve temiz vicdanın besili mutluluğundan daha az kıskandığımız bir şey yok. Savaştan vazgeçildiğinde, büyük yaşamdan vazgeçilmiş oldu... oysa birçok durumda “ruhun barışı” bir yanlış anlamadır yalnızca, — daha onurlu bir ad alamayan başka bir şeydir. Dolambaşsız ve önyargısız birkaç örnek. “Ruhun barışı” örneğin zengin dirimselliğin ahlaksal (ya da dinsel) alana tatlı tatlı sızması olabilir. Ya da yorgunluğun başlangıcı, akşa-

mın, her türden akşamın saldığı ilk gölgedir. Ya da havanın rutubetli olduğunun, güney rüzgarlarının yaklaştığının bir işareti-
 dir. Ya da iyi bir sindirim sonucunda farkında olmadan hissedilen şükran duygusudur (bu arada “insan sevgisi” deniliyor buna). Ya da nekahat döneminde, her şeyin tadını yeni alan ve bekleyen bir hastanın huzura-kavuşmasıdır... Ya da egemen tutkumuzun sıkıca bir doyurulmasını izleyen durumdur, ender bir doygunluğın verdiği hoşnutluk duygusudur. Ya da istencimizin, arzularımızın, günahlarımızın yaşlılık zayıflığıdır. Ya da, kibrin kandırmasıyla, kendini ahlaksal olarak donatmama tembelliğidir. Ya da edimin, yaratımın, etkimenin, istemenin ortasında olgunluk ve ustalığın anlatımıdır, dinginlik içinde soluk almadır, ulaşılmış “istenç özgürlüğü”dür... **P u t l a r ı n - b a t ı ş ı** : kim bilir? Belki bu da yalnızca bir tür “ruh barışı”...

4.

— Bir ilkeyi kısaca anlatıyorum. Ahlaktaki her doğalcılık, yani her **s a ğ l ı k l ı** ahlak bir yaşama içgüdüünün egemenliğindedir — yaşamın herhangi bir buyruğu belirli bir “yapmalı” ve “yapmamalı” yasasıyla gerçekleşir, böylelikle yaşamın yolunun önündeki herhangi bir engel ve düşmanlık bertaraf edilir. **D o ğ a k a r ş ı t ı** ahlak, yani şimdiye dek öğretilmiş, saygı duyulmuş ve vaaz edilmiş olan hemen her ahlak, tam tersine, tam da yaşamın içgüdülerine **k a r ş ı** yönelir — bu içgüdülerin kah gizliden gizliye, kah yüksek sesle ve küstahça **y a r g ı l a n ı ş ı** dır. “Tanrı kalbin içini bilir!” demekle, yaşamın en düşük ve en yüce arzularına hayır der ve tanrıyı **y a ş a m ı n d ü ş m a n ı** olarak görür... Tanrının hoşuna giden aziz, ideal hadımdır... “Tanrının krallığı”nın **b a ş l a d ı ğ ı** yerde, yaşam sona erer...

5.

Diyelim ki yaşama karşı böyle, hristiyanlıkta adeta dokunulmazlık kazanmış olan bir itirazdaki küstahlık kavranılmış olsun, böylelikle, ne iyi ki, başka bir şey de kavranılmış olur: böyle bir itirazın yararsızlığı, görünüşteliliği, saçmalığı, yalancılığı. Yaşayanın, yaşayanlar cephesinden yargılanması, sonunda yine de belirli bir yaşam tarzının belirtisi olarak kalır: haklı mı, haksız mı olduğu sorusu ise henüz ortaya atılmış bile değildir. Yaşamın değeri sorununa değinebilmek için bile: yaşamın dışında bir konumda bulunmak gerekirdi ve öte yandan, yaşamı onu yaşamış biri, birçokları, herkes kadar iyi tanımak gerekirdi: bu sorunun, bizim için ulaşılamaz bir sorun olduğunu kavramak için yeterli gerekçeler bunlar. Değerlerden söz ettiğimizde, yaşamın esinlemesiyle, yaşamın bakış açısıyla konuşuyoruz: dev yaşamın kendisi zorluyor bizi, değerler koymaya, yaşam bizim aracılığıyla değerlendiriliyor, değerleri koyduğumuz zaman... Buradan anlaşılıyor ki, tanrıyı yaşamın karşı kavramı ve yaşamın yargılanışı olarak kavrayan ahlakın karşı doğası da, yalnızca yaşamın bir değer yargısıdır — hangi yaşamın? hangi yaşam tarzı? — Ama yanıtını verdim zaten: çökmekte olan, zayıflamış, yorgun, yargılanmış yaşamın. Ahlak, şimdiye kadar anlaşıldığı haliyle — son olarak da, Schopenhauer tarafından tanımlandığı gibi “yaşama istencinin olumsuzlanması” olarak — de kadans-ı çgüdü süünün ta kendisidir, kendini bir buyruk haline getirir: ve der ki: “Yok ol!” — yargılanmışların yargısıdır bu...

6.

Sonunda bir de “insan şöyle ve şöyle olmalıydı!” demenin

nasıl bir saflık olduğunu düşünelim. Gerçeklik bize büyüleyici bir tip zenginliğini, geçici bir biçim oyunu değişimi bolluğunu gösteriyor: ve köşesinde oturan zavallı ahlakçının biri de diyor ki: “Hayır! İnsan başka türlü olmalıydı”?... Hatta biliyor da, nasıl olması gerektiğini, bu sefil yobaz, duvara çiziyor kendini ve “ecce homo!” diyor... Ama, ahlakçı salt bir bireye yönelse ve ona “sen şöyle ve şöyle olmalıydın!” dese bile, gülünç duruma düşmekten kurtulamaz. Birey bir parça yazgıdır, önden ve arkadan, gelecek ve olacak olan her şey için fazladan bir yasa, fazladan bir zorunluluktur. Ona “kendini değiştir” demek, her şeyin değişmesini istemektir, geriye yönelik olarak bile... Ve gerçekten, tutarlı ahlakçılar vardı, insanın farklı, yani erdemli olmasını istediler, onun kendi suretlerine göre, yani yobaz olmasını istediler: bu amaçla dünyayı olumsuzladılar! Az buz bir çılgınlık değil! Haddini bilmezliğin haddini bilen bir türü değil!... Ahlak, yargıladığı sürece yaşamı düşünmek, gözetmek, hedeflemek açısından değil, kendi başına, özgül bir yanılgıdır, acımamak gerekir ona, dejenere olmuşların alerjisidir, tarifsiz zararlar vermiştir!... Biz ötekiler, biz ahlaksızlar, tam tersine, kalbimizi geniş tuttuk, her türden anlama, kavrama, onaylamaya. Kolay kolay olumsuzlamıyoruz, evetleyen olmakta arıyoruz onurumuzu. Gitgide daha çok açıldı gözlerimiz, din adamının ilahi deliliğinin, din adamındaki hastalıklı aklın hor gördüğü her şeyi kullanacağını ve onlardan yararlanacağını bilen ekonomiye; iğrenç yobaz, din adamı, iffetli türlerinden bile kendine pay çıkaran, yaşamın yasasındaki o ekonomiye, — hangi yararı? — Ama biz kendimiz, biz ahlak-sızlarız işte bunun yanıtı...

Dört Büyük Yanılgı

1.

Neden ile sonucu karıştırma yanılgısı. — Sonucu neden ile karıştırmaktan daha tehlikeli bir yanılgı yoktur: aklın asıl bozulması diyorum ben buna. Yine de bu yanılgı insanlığın en eski ve en yeni alışkanlıklarındandır: bizim aramızda bile kutsanmıştır ve “din”, “ahlak” adını almıştır. Dinin ve ahlakın kurduğu her cümle, bu yanılgıyı içerir; din adamları ve ahlak-yasası-koyucular aklın bu bozulmasının müellifidirler. — Bir örnek vereyim: ünlü Cornaro’nun¹ kitabını herkes bilir, bu kitapta sıkı diyetini uzun ve mutlu bir yaşamın — ve de erdemli — reçetesi olarak önerir. Bu kadar çok okunan pek az kitap vardır; bu kitap, bugün bile İngiltere’de her yıl binlerce nüsha basılmaktadır. Hiç kuşku yok ki, başka hiçbir kitap, (gereği gibi, Incil dışında) bu iyiniyetli tuhaflık kadar belaya yol açmamış, bu kadar çok yaşamı kısaltmamıştır. Bunun nedeni: sonucun nedenle karıştırılmasıdır. Bu dar kafalı İtalyan, diyetini uzun yaşamının nedeni olarak görmüştü: oysa uzun yaşamın önkoşulu, metabolizmanın olağanüstü yavaşlığı, kısıtlı tüketim, onun sıkı diyetinin nedeniydi. Az yada çok yemek onun elinde değildi, ölçülülüğü bir “özgür istenç” değildi: daha fazla yediğinde

hasta oluyordu. Sazan balığı değilsek, a d a m a k ı l l ı yemekle iy bir iş yapmış oluruz, hem de bunu yapmak zorundayızdır. Bizim çağımızda yaşayan bir bilgin, sinirsel enerjisini çok hızlı tükettiği için, Cornaro'nun rejimiyle, yaşamını da tüketecektir. Crede experto. ²—

2.

Her dinin ve her ahlakın temelinde yatan en genel formül: “Şunları ve şunları yap, şunları ve şunları yapma — mutlu olursun. Yoksa...” şeklindedir. Her ahlak, her din bu buyruktan oluşur, — aklın büyük ilk günahı, ö l ü m s ü z a k ı l s ı z l ı k diyorum ben buna. Benim dilimde bu formül tersyüz oluyor — “tüm değerleri yeniden değerlendirme”min ilk örneği: iyi gelişmiş, “mutlu” bir insan belirli eylemleri yapmalıdır ve başka bazı eylemlerden de içgüdüsel olarak kaçınır; fizyolojik açıdan oluşturduğu düzeni, insanlarla ve nesnelerle olan ilişkilerine aktarır. Formüle edersek: erdemi, mutluluğunun sonucudur... Uzun bir yaşam, zengin bir döl, erdemin ödülü de ğ i l d i r , metabolizmanın yavaşlatılması erdemin kendisidir ve başka şeylerin yanı sıra uzun bir yaşamla ve zengin bir dölle, kısacası C o r n a r i z m l e sonuçlanır. — Din kurumu ve ahlak diyorlar ki: “bir soy, bir halk, günah ve lüks yüzünden çöker.” Benim yeniden oluşturulmuş aklım diyor ki: bir halk çöküyorsa, fizyolojik olarak yozlaşıyorsa, bunun ardından günah ve lüks gelir (yani, yaratılmış her doğanın bildiği, hep daha güçlü ve daha sık uyarılara duyulan gereksinim). Bu genç adam erkenden sararır ve solar. Dostları derler ki: şu ve şu hastalıktır bunun suçlusu. Ben diyorum ki: onun hasta oluşu, onun hastalığa direnme yi ş i , zaten yoksullaşmış bir yaşamın, kalıtımsal bir tükenmişliğin sonucuydu. Gazete okuru der ki: Böyle bir hata,

partiyi çökertir. Benim da h a ü s t politikam diyor ki: Böylesi hatalar yapan bir parti, zaten bitmiştir — içgüdüsel-sigortası kalmamıştır artık. Her anlamda her hata içgüdüsel yozlaşmanın, istencin dağılmasının bir sonucudur: k ö t ü o l a n hemen hemen böyle tanımlanır. l y i o l a n ne varsa içgüdüdür — ve dolayısıyla kolay, zorunlu, özgürdür. Zahmet bir itirazdır, tanrı, kahramandan tipik olarak farklıdır (benim dilimde: ayağı h a f i f olmak, tanrısallığın en birinci ayırt edici özelliğidir).

3.

Yanlış Bir Nedensellik Yanılgısı. — Tüm zamanlar boyunca, bir nedenin ne olduğunun bilindiğine inanıldı: peki bu bilgimizi, daha doğrusu, böyle bir bilgiye sahip olduğumuz inancını nereden aldık? Hiçbirinin gerçekten kendini kanıtlamadığı ünlü “içsel gerçekler” alanından. İsteme ediminde kendimizin bile nedensel davrandığımıza inanıyorduk; orada hiç olmazsa nedenselliği iş başında yakaladığımızı düşünüyorduk. Bunun gibi, bir eylemin tüm antecedentia’larının¹, nedenlerinin bilinçte aranmaları gerektiğinden ve arandığında orada bulunacaklarından kuşku duyulmuyordu. — “gerekçe”ler olarak: yoksa o eylemi yapmakta özgür, o n d a n sorumlu olunmazdı. Son olarak, bir düşünceye neden olunduğuna kim karşı çıkmıştır? Düşünceye Ben’in neden olduğuna?... Nedenselliğin güvencelenmiş görüldüğü bu üç “içsel gerçek”ten birincisi ve en ikna edici olanı n e d e n o l a r a k i s t e n ç t i r ; bir bilincin (“tinin”) neden olarak kavranışı ve daha sonra da Ben’in (“özne”nin) neden olarak kavranışı istencin nedenselliği bir veri olarak, e m p i r i ² olarak sabit kabul edildikten sonra doğmuştur... Bu arada bu konu üzerinde daha iyi düşündük. Bugün artık tüm bun-

ların tek sözcüğüne bile inanmıyoruz. “İçsel dünya” hayaller ve seraplarla doludur: istenç de onlardan biridir. İstenç artık devinmiyor, dolayısıyla artık bir şeyi de açıklamıyor — salt olaylara eşlik ediyor, etmeyebilir de. Şu güdü denilen şey: bir başka yanılgı. Bilincin salt bir yüzey fenomeni, eylemin sadece eşlikçisi, bir eylemin antecedentia’sını oluşturmaktan çok, onları gizliyor. Ve hatta şu Ben! Bir masal oldu, bir kurmaca, bir sözcük oyunu: düşünmeyi, hissetmeyi ve istemeyi tamamen bıraktı!... Bu ne demektir? Tinsel nedenler diye bir şey yoktur! Bunların sözümona empirisi, mortu çekmiştir. İşte bu demektir! — Ve biz söz konusu “empiri”yi kibarlıkla kötüye kullandık, dünyayı bunun üzerine y a r a t t ı k , bir nedenler-dünyası olarak, bir istenç dünyası olarak, bir tinler-dünyası³ olarak. En eski ve en uzun psikoloji iş başındaydı burada, kesinlikle başka bir şey değildi yaptığı: tüm olup biten bir edimdi onun gözünde, tüm edimler bir istencin sonucuydu, dünyayı bir eylemler çokluğu olarak gördü, her olayın altında bir eylemci (bir “özne”) çıkıyordu. İnsan, en sıkı inandığı üç “içsel gerçeği”ni, istenci, tını, Ben’i, kendi üzerine yansıttı — önce varlık kavramını, Ben kavramından türetti, “şeyler”in kendi suretine göre, kendi ‘neden olarak Ben’ kavramına göre var olanlar olduklarını varsaydı. Daha sonra, şeylerde hep kendisinin onların içine koyduklarını bulması ne sürpriz? — Şeyin kendisi, bir kez daha söyleyelim, şey kavramı, neden olarak Ben’e duyulan inancın bir yansımasıdır yalnızca... Sizin şu atomunuz bile, mekanikçi ve fizikçi beyefendiler, ne kadar çok yanılgı, ne kadar çok psikoloji tortusu kalmış sizin atomunuzda! — “kendinde şey”den, metafizikçilerin horrendum pudendum’unun⁴ sözünü bile etmiyorum! Neden olarak tin yanılgısı gerçeklikle karıştırıldı! Ve gerçekliğin ölçütü yapıldı! Ve adına t a n r ı denildi! —

4.

Hayali Nedenler Yanılgısı. — Düşlerden başlayalım: belirli bir duyumsamaya, örneğin uzaktaki bir top atışının sonucunda oluşan bir duyumsamaya sonradan bir neden atfedilir (çoğu kez, baş kahramanını düş görenin oluşturduğu küçük bir roman yazılır). Bu arada söz konusu duyumsama, bir rezonans tarzında devam eder: ön plana çıkmak için nedensel dürtünün ona izin vermesini bekler adeta, — artık bir rastlantı olarak değil, “anlam” olarak. Top atışı nedensel bir biçimde, zamanın açıkça tersine çevrilmesiyle ortaya çıkar. Daha sonraki, güdülenme ilkönce çoğu kez yıldırım hızıyla geçen yüzlerce ayrıntıyla yaşantılanır, top atışı da onu izler... Ne olmuştur? Belirli bir duyumsamanın ürettiği tasarımlar, bu durumun nedeni olarak yanlış anlaşılmışlardır. — Gerçekten, uyanırken de aynısını yaparız. Genel duygularımızın çoğu — organların etkileşimindeki — her türlü ketvurma, baskı, gerilim, özellikle nervus sympathicus'un¹ durumunda olduğu gibi, — bizim nedenler dürtümüzü uyarırlar: bir neden'e sahip olmak, şöyle ya da böyle duyumsamak, — kendimizi kötü ya da iyi hissetmek isteriz. Kendimizi şöyle ya da böyle hissediyor oluşumuz yalın gerçeğini saptamak asla yetmez bize: bu gerçeğe izin vermemiz — onun bilincine varmamız — ancak ona bir tür güdülenme atfettikten sonra mümkün olur. — Böyle bir durumda, bilgimizin dışında faaliyete geçen bellek, aynı türden benzeri durumları ve bunlarla iç içe geçmiş nedensel yorumlamaları da ortaya çıkarır, — onların nedenselliğini değil. Gerçi tasarımların, eşlik eden bilinç-olaylarının, nedenler olduklarına ilişkin inanç, bellekle birlikte gelir. Böylelikle, hakikatte nedenin araştırılmasını engelleyen ve hatta dışlayan, belirli bir nedenler-yorumu alışkanlık halini alır.

Bunun Psikolojik Açıklaması.— Bilinmeyen bir şeyi, bilinen bir şeye dayandırmak, hafifletir, sakinleştirir, tatmin eder, ayrıca bir güç duygusu verir. Bilinmeyenle birlikte tehlike, huzursuzluk, endişe gelir, — ilk içgüdü, rahatsız edici durumları ortadan kaldırmaya yöneliktir. Birinci ilke: herhangi bir açıklama, hiçbir açıklama olmamasından iyidir. Temelde yalnızca, sıkıcı bir tasarımdan kurtulmak söz konusu olduğundan, kurtulma yöntemlerini seçmekte pek de katı davranılmaz: bilinmeyeni bilinen olarak gösteren ilk düşünce, o kadar iyi gelir ki, onun “doğruluğu kabul edilir”. Doğruluğun kıstası olarak h a z (“kuvvet”) kanıtı. — Demek ki, neden-dürtüsü koşulludur ve korku duygusuyla uyarılır. “Neden?” sorusu bir biçimde sorulabiliyorsa, kendisi için nedeni değil, daha çok bir neden türünü bulmak için sorulur — sakinleştirici özgürleştirici, hafifletici bir nedeni. Zaten bilinen, yaşantılanmış, belleğe kaydedilmiş bir şeyin neden olarak varsayılması, bu gereksinimin ilk sonucudur. Yeni, yaşantılanmamış, yabancı olan, neden olarak dikkate alınmaz. — Demek ki aranan neden olarak yalnızca bir açıklama türü değil, yabancı, yeni, yaşantılanmamış duygusunu en sıklıkla ortadan kaldıran seçilmiş ve tercih edilen bir açıklama türü, — en bildik açıklamalar — aranmaktadır. Sonuçta: Bir tür neden varsayımı her zaman ağır basar, sistemleşmeye doğru yoğunlaşır ve sonunda başat olarak ortaya çıkar, yani öteki nedenleri ve açıklamaları basitçe dışta bırakır. — Banker hemen “iş” düşünür, hristiyan “günah”ı, genç kız da aşkını.

6.

Tüm Ahlak Ve Din Alanı Bu Hayali Nedenler Kavramına Girer. — Hoşa gitmeyen genel duyguların “açıklanışı”. Bu duyguların doğmasına, bize düşman varlıklar yol açar (kötü ruhlar: en ünlü vaka — histeriklerin caddalar olarak yanlış anlaşılması). Bu duyguların doğmasına, uygun bulunmayan eylemler yol açar (“günah” duygusu, “günahkarlık” duygusu fizyolojik bir hoşnutsuzluğa yüklenir — insan kendisiyle barışık olmamak için her zaman gerekçeler bulur). Bu duygular cezalar olarak, yapmamış olmamız gereken, olmamış olmamız gereken bir şeyin, bedeli olarak doğarlar (Schoenhauer’in bunu küstah bir biçimde genelleştirdiği cümlede, ahlak, neyse o olarak, yaşamı asıl zehirleyen ve ona iftira eden olarak görünüyor: “ister bedensel olsun, ister ruhsal, her büyük acı, neyi hak ettiğimizi bildirir; çünkü onu hak etmeseydik, bize gelemezdi.” İstenç Ve Tasarım Olarak Evren, 2, 666). Bu duygular iyi düşünülmemiş, yolunda gitmeyen eylemlerin sonuçları olarak doğarlar (— duygulanımlar, duyular neden olarak, “suç” olarak kabul edilirler; psikolojik olağanüstü durumlar, başka olağanüstü durumların yardımıyla “hak edilmiş” olarak yorumlanırlar.) — Hoşa giden genel duyguların açıklanışı. Bu duygular tanrıya güvenmekten doğarlar. Bu duygular iyi eylemlere ilişkin bilinçten doğarlar (“vicdan rahatlığı” denilen şey, rahatlatıcı bir sindirime tıpatıp benzeyen, fizyolojik bir durumdur). Bu duygular girişimlerin başarıyla sonuçlanmasından doğarlar (—naif bir yanlış çıkarım: bir girişimin başarıyla sonuçlanması, bir hastalık hastasında, ya da Pascal’da kesinlikle hoşa giden genel duygular uyandırmaz). Bu duygular inanç, sevgi ve umut yoluyla doğarlar — hristiyan erdemleri — . Aslında tüm

bunlar, son u  durumların s öz mona açıklamalarıdır ve adeta hoşlanma ya da hoşlanmama duygularının yanlış bir lehçeye terc me edililişidir: fizyolojik temel duyu yine g l  ve zengin oldu u i in, umud etmeye yatkındır kişi; doluluk, kuvvet duygusu insana huzur verdi i i in, tanrıya g venilir. — Ahlak ve din tamamen yanlış psikolojisi alanına girer: her tekil vakada neden ve sonuç birbiriyle karıştırılır; ya da hakikat, hakiki oldu una inanılanın sonucuyla karıştırılır; ya da bilin-cin bir durumu, bu durumun nedeniyle karıştırılır.

7.

Özg r İstenç Yanılı ısı. — Bug n artık “özg r istenç” kavramıyla duygudaşlık kurmuyoruz: Çok iyi biliyoruz sa-dece, ne oldu unu — insanlı ı onların anladığı anlamda “so-rumlu” kılmak, yani onlara ba ımlı kılmak amacına y nelik, gelmiş geçmiş teolog-marifetlerinin en k t  nl s ... Burada yalnızca t m bu “sorumlu kılma” psikolojisini veriyorum. — Sorumlulukların arandı ı her yerde bu kavram, sorumluluk arayana cezalandırma ve yargılama iste i, i-g d s  olur. Herhangi bir ř öyle-ve-ř öyle-olma istenci, niyetler, sorumluluk edimlerine dayandırıldığında, oluş masumiyetinden yoksun bırakılır: istenç  retisi esasen cezalandırma, yani suçlu-bulmak-isteme amacına hizmet için uydurulmuştur. Eski psiko-lojinin tamamının, istenç-psikolojisinin temelinde onları yara-tanların, eski insan topluluklarının tepesindeki din adamlarının kendilerine, ceza verme hakkını tanımak istemeleri — ya da tanrıya b öyle bir hakkı tanımak istemeleri yatar... İnsanların “öz-g r” oldukları d ř n lm şt r ki yargılanabilsinler, cezalandırı-labilsinler, — suçlu olabilsinler: dolayısıyla her eylemin iste-

yerek yapıldığının, her eylemin sebebinin bilinçte yattığının düşünülmesi gerekmiştir (böylelikle in psychologics' en temel kalpazanlık, psikolojinin kendi ilkesi yapılmıştır...) Ters yönde bir harekete geçtiğimiz, özellikle biz ahlak-sızların var gücümüzle suç kavramını ve ceza kavramını dünyadan yeniden atmaya çalıştığımız ve psikolojiyi, tarihi, doğayı, toplumsal kurumları ve yaptırımları, bu kavramlardan anıdırmaya çalıştığımız günümüzde; bizim gözümüzde, "törel dünya düzeni" kavramıyla oluşun masumiyetine "ceza" ve "suç" bulaştırmaya devam eden teologlardan daha radikal bir rakip yoktur. Hristiyanlık bir cellat metafiziğidir.

8.

Bizim öğretimiz yalnızca ne olabilir? — İnsana niteliklerini hiç kimsenin vermediği, ne tanrının, ne toplumun, ne anne-babasının ve atalarının, ne de kendi kendisinin (— burada son reddedilen düşüncenin saçmalığı, "düşünülür özgürlük" olarak Kant tarafından, belki daha önce Platon tarafından da, öğretilmiştir). Hiç kimse sorumlu değildir, varoluşundan, şu ve şu yapıda oluşundan, bu koşullarda, bu ortamda oluşundan. Varlığın yazgisallığı, var olmuş ve var olacak olan her şeyin yazgisallığından koparılamaz. Kendine ait bir niyetin, bir istencin, bir amacın sonucu değildir o; onunla bir "insan ideası"na ya da bir "mutluluk ideası"na ya da bir "ahlaksallık ideası"na ulaşma denemesi yapılıyor değildir, — onun varlığını herhangi bir amaca arımağa etmek istemek saçmadır. "Amaç" kavramını biz uydurduk: gerçeklikte yoktur amaç... Kişi zorunludur, felaketin bir parçasıdır, bütüne aittir, bütünün içinde vardır, — bizim varlığımızı yargılayabilecek, ölçebile-

cek, kıyaslayabilecek, mahkum edebilecek bir şey yoktur... Za-
ten, bütünü dışında hiçbir şey yoktur! — Hiç
kimsenin daha fazla sorumlu kılınamayacağı, var olma tarzının
bir causa prima'ya' dayandırılmayacağı, dünyanın ne bilinç ne
de "tin" olarak bir birlik oluşturduğu, işte budur ilk bü-
yük özgürleşme, — ancak böylelikle yeniden kurulmuş-
tur, oluşun masumiyeti... "Tanrı" kavramı şimdiye kadar,
varoluşa karşı en büyük itirazdı... Tanrıyı yadsıyoruz, tanrı-
ya karşı sorumlu olmayı yadsıyoruz: ancak böylelikle kurtarı-
yoruz dünyayı. —

İnsanlığı İyileştirenler

1.

Filozoflardan ne istediğim biliniyor: kendilerini iyinin ve kötünün ötesine koysunlar — ahlaksal yargının yanılmasının üstüne çıksınlar. Bu istem, ilk kez benim formüle ettiğim bir kavrayışa dayanıyor: ahlaksal gerçekler diye bir şey yoktur. Ahlaksal yargının, dinsel yargıyla ortak yanı: var olmayan gerçekliklere inanmasıdır. Ahlak belirli fenomenlerin yalnızca bir yorumlanmasıdır, daha doğrusu, bir yanlış yorumlanmasıdır. Ahlaksal yargı da, dinsel yargı gibi, gerçek olan kavramının, gerçek olan ile hayali olan arasındaki ayrımın bile henüz bulunmadığı bir cahillik basamağına aittir: dolayısıyla, böyle bir basamakta, “hakikat” denildiğinde, bizim bugün “kuruntular” dediğimiz şeyler tanımlanmış olur sadece. Bu bakımdan, ahlaksal yargıyı asla harfi harfine almamak gerekir: bu haliyle her zaman yalnızca saçmalık içerir. Ama semiyotik olarak paha biçilmezliğini korur: en azından bilenlerin nezdinde, kendi kendilerini “anlamayı” yeterince “bilememiş” kültürlerin ve iç dünyaların en değerli gerçekliklerini açığa vurur. Ahlak salt bir işaret dili, salt semptomatolojidir, ondan yararlanabilmek için neyin söz konusu olduğunu önceden bilmek gerekir.

2.

Vereceğim ilk örnek, tamamen gelişigüzel. Tüm zamanlarda insanları “iyileştirmek” istenmiştir: öncelikle buna ahlak denilmiştir. Ne ki, aynı sözcüğün altında çok farklı bir eğilim de gizlidir. Hem, vahşi insanın evcilleştirilmesine, hem de belirli bir insan türünün terbiye edilmesine “iyileştirme” denilmiştir: ancak bu zoolojik terimler dile getiriyorlar gerçeklikleri — elbette, tipik “iyileştirici”, din adamı bu gerçeklikleri bilmez — bilmek istemez... Bir hayvanın evcilleştirilmesine “iyileştirme” adını vermek, bizim kulaklarımıza adeta bir şaka gibi gelmektedir. Hayvanat bahçelerinde neler olup bittiğini bilen biri, orada canavarın “iyileştirilebildiğinden” kuşku duyar. Orada hayvan zayıflatılır, daha az zararlı hale getirilir, depresif korku duygusuyla, acıyla, yaralarla, açlıkla hastalıklı bir canavara dönüştürülür. — Din adamlarının “iyileştirdiği”, evcilleşmiş insanın durumu da farklı değildir. Kilisenin pratikte her şeyden önce bir hayvanat bahçesi olduğu erken ortaçağda, dört bir yanda “Sarışın canavar”ın en güzel örneklerine süreklilikle düzenlendi — örneğin seçkin Cermenler “iyileştirildi”. Bunun ardından manastıra götürülen, böyle “iyileştirilmiş” bir Cermen neye benziyordu? Bir insan karikatürüne, bir hilkat garibesine; bir “günahkar” olmuştu, kafese tıkılmıştı, korkunç kavramların arasına hapsedilmişti... Orada yatıyor işte, hasta, zavallı, kendine karşı çok kötü davranıyor; yaşam dürtülerine karşı nefretle dolu, hâlâ güçlü ve mutlu kalmış her şeye karşı kuşkuyla dolu. Kısacası bir “hristiyan”... Fizyolojik açıdan söylersek: hayvanla savaşımında, onu zayıf kılmanın biricik yöntemi onu hastalandırmak olabilir. Kilise bunu anladı: insanı mahvetti, zayıflatı — ama onu “iyileştirmiş” olduğunu iddia etti.

3.

Ahlak denilen şeyin diğer durumunu, belirli bir ırkın ve türün terbiye edilmesi durumunu ele alalım. Bunun en muazzam örneğini, “Manu Yasası” olarak bir din haline getirilmiş olan Hint ahlakı vermektedir. Burada en az dört ırkı bir arada terbiye etmek görevi konulmuştur: bir ruhban ırkı, bir savaşçı ırk, bir tüccar ve çiftçi ırk ve nihayetinde bir hizmetçiler ırkı, sudralar. Belli ki artık hayvan terbiyecilerinin arasında değiliz: böyle bir terbiye etme planını tasarlamak için bile yüz kat daha yumuşak ve daha akıllı bir insan türü gerekir. İnsan, hristiyan hastalar ve zindanlar havasından bu daha sağlıklı, daha yüksek, daha geniş dünyaya girdiğinde, nefes alır. Ne kadar da sefildir “Yeni Ahit”, Manu karşısında, nasıl da pis kokar! — Ama bu düzenlemenin de korkunç olması gerekiyordu, — bu defa hayvanla değil, onun karşıt-kavramıyla, terbiye-edilmemiş-insanla, karışık insanla, çandalayla² savaşımında. Bu defa da, tehlikesiz kılmak, zayıflatmak için, onu hasta yapmaktan başka çaresi yoktu, — “büyük sayı”ya karşı bir savaşı bu. Belki de bizim duygularımıza, Hint ahlakının bu koruyucu ölçütlerinden daha aykırı gelen bir şey yoktur. Örneğin üçüncü buyruk (Avadana-Sastra I), “pis sebzelere” ilişkindir. Kutsal metnin onlara tahıl taneleri ve taneli meyveler ya da su ve ateş verilmesini yasaklayışını dikkate alarak, çandalanın yemesine izin verilen biricik gıdanın, sarımsak ve soğan olması gerektiğini emreder. Aynı buyruk, çandalanın gereksindikleri suyu ne ırmaklardan, ne kaynaklardan ne de gölcüklerden alamayacaklarını, ancak bataklık kenarlarındaki ve hayvanların ayak izleriyle oluşan çukurlardaki suyu içebileceklerini belirler. Aynı şekilde, çandalaların ellerini yıkamaları ve yıkanmaları da yasaklanmıştır, çünkü

onlara lütfedilen su, ancak susuzluğu gidermek için kullanılabilir. Son olarak, sudra kadınlarının, çandala kadınlarına doğum yardımı yapmalarını yasaklar; çandala kadınlarının bu olayda birbirlerine yardım etmeleri de yasaktır... — Böyle bir sağlık polisi başarısız kalmaz: ölümcül salgınlar, iğrenç zührevi hastalıklar ve dolayısıyla yine “bıçak yasası”, erkek çocuklarının sünnet edilmesini, kız çocuklarının ferç dudaklarının kesilmesini emreder. — Manu’nun kendisi der ki: “Çandalalalar zina, ensest ve suç ürünüdürler (— terbiye etme kavramının varacağı zorunlu sonuç budur). Giysi olarak, ancak cesetlerin üstündeki paçavraları örtünebilirler; tabak olarak yalnızca kırık çanakları; süs olarak hurda demirleri kullanabilirler, ancak kötü ruhlara ibadet edebilirler; rahat yüzü görmeden bir yerden bir yere dolaşıp durmaları gerekir. Soldan sağa doğru yazmaları ve sağ ellerini yazı yazmak amacıyla kullanmaları yasaklanmıştır: sağ elin kullanılması ve soldan sağa yazma yalnızca erdemlilerin ayrıcalığıdır, ırktan insanların.” —

4.

Bu emirler yeterince öğretici: bir kere a r y a n insanlığı var onlarda, tamamen katışıksız, tamamen başlangıçsal — “saf kan” kavramının, masum bir kavramın zıttı olduğunu öğreniyoruz. Öte yandan, bu “insanlığa” karşı nefretin, bu çandala-nefretinin h a n g i halkta ölümsüzleştiği, bir din, bir d e h a haline geldiği anlaşılıyor... Bu görüş açısından, Inciller birinci derecede önemli birer belgedirler; Enoş’un¹ kitabı daha da önemlidir. — Yahudi kökenlerinden filizlenen ve anlaşılabilceği gibi bu toprağın ürünü olan hıristiyanlık, her terbiye etme, ırk, ayrıcalık ahlakının karşı hareketini oluşturur: — kusursuz bir anti-

aryan dinidir: hıristiyanlık tüm aryan değerlerinin yeniden değerlendirilişidir; çandala değerlerinin zaferidir; yoksullara, düşüklere vaaz edilen İncildir, tüm ezilmişlerin, sefillerin, nasipsizlerin, tutunamayanların, “ırk”a karşı genel-ayaklanmasıdır — ölümsüz çandala-intikamı: sevgi dini...

5.

Terbiye etme ahlakı ve evcilleştirme ahlakı, kendilerini kabul ettirmek için kullandıkları araçlar açısından, tamamen yakışır bir birbirlerine: en üst ilke olarak şunu koyabiliriz ki: ahlak yapmak için, onun karşısında, koşulsuz istence sahip olunmalıdır. Beni en uzun süre ardında koşturan, en büyük, en tekinsiz sorundur bu: insanlığı “iyileştirenler”in psikolojisi. Küçük ve temelde mütevazı bir olgu, pia fraus¹ denilen olgu, bu soruna bir ilk yaklaşımda bulunmamı sağladı: pia fraus, insanlığı “iyileştiren” tüm filozofların ve din adamlarının, ata yadigarı. Ne Manu, ne Platon, ne Konfüçyus, ne de yahudi ve hıristiyan öğretmenler, yalan söyleme hakkına sahip olduklarından hiç kuşku duymadılar... Çok başka haklardan da kuşku duymadılar, özlü bir biçimde söyleyecek olursak: şimdiye kadar insanlığı ahlaklı yapmak için kullanılan tüm yöntemler, temelde ahlak dışıydılar. —

Almanlarda Eksik Olan Ne?

1.

Almanların arasında, tin sahibi olmak yetmiyor günümüzde: bir de onu üstlenmek, tin sahibi olmayı üstüne almak gerekiyor...

Belki tanıyorumdur Almanları, belki onlara bir çift hakikati bizzat söylemeye hakkım vardır. Yani Almanya önemli bir miktarda ırsi ve eğitimle alınmış beceriklilik sergiliyor, dolayısıyla yığılan enerji hazinesini bir süre boyunca savurganca elden çıkarabiliyor. Onunla egemenlik kazanan, yüksek bir kültür değildir, ne de içgüdülerin güzel bir tadı, seçkin bir “güzelliği”dir; Avrupa’nın herhangi bir ülkesinin ortaya koyabileceğinden daha erkekçe erdemlerdir. Daha fazla özgüven ve özsaygı, ilişkilerde, görevlerin karşılıklılığında daha fazla güven, çok çalışkanlık, çok sebat — ve köstek olunmaktan çok teşvik edilmesi gereken ırsi bir ölçülülük. Burada, itaat etmekle küçük düşülmeden itaat edildiğini de ekleyeyim buna... Ve hiç kimse aşağılamıyor düşmanını...

Görüyorsunuz Almanlara karşı adil olmak arzusundayım: kendime ihanet etmek istemiyorum bu konuda, — onlara itirazını da söylemeliyim yani. Pahalıdır bedeli, iktidara gelmenin:

iktidar aptallaştırır... Almanlar — düşünürlerin halkı denilmişti bir zamanlar onlara: düşünüyorlar mı bugün hâlâ? — Almanların canı sıkılıyor şimdi tinden, Almanlar güvenmiyorlar şimdi tine, politika yutuyor, gerçekten tinsel şeyler için gereken tüm ciddiyetlerini, — “Almanya, Almanya her şeyin üstünde”¹. Korkarım ki, buydu Alman felsefesinin sonu... “Alman filozofları var mı? Alman şairleri var mı? i y i Alman kitapları var mı?” diye soruyorlar bana yurtdışında. Kıpırmızı kesiliyorum, ama ümitsiz durumlarda da koruduğum cesaretle, yanıt veriyorum: “Evet, Bismarck!” — Bugün hangi kitapların okunduğunu söylemeye de dilim varabilseydi... Lanetli ortalamalık içgüdüsü! —

2.

— Alman tini ne olabilirdi, şimdiye kadar bu konuda kim melankolik düşünceler kurmadı ki! Ama bu halk bile isteye aptallaştırdı kendini, şöyle bir bin yıldır nerdeyse: Avrupa’nın iki büyük uyuşturucusu, alkol ve hristiyanlık, başka hiçbir yerde böyle günahkarca kötüye kullanılmamıştır. Hatta son zamanlarda bir üçüncüsü de eklendi buna; tek başına yeterlidir o, tinin tüm ince ve cesur devingenliğini öldürmeye: müziktir bu, bizim kabız olmuş, kabız edici Alman müziğimiz. — Ne kadar çok asık suratlı ağırlık, uyuşukluk, rutubet, pijama, ne kadar çok bira var Alman zekasında! Nasıl oluyor da, varlıklarını tinsel hedeflere adayan genç erkekler, tinselliğin ilk içgüdüsünü, tinin kendini koruma içgüdüsünü içlerinde hissetmiyorlar da — bira içiyorlar? Aydın gençliğin alkolikliği belki de onların aydınlığı açısından henüz bir soru işareti değil — tin olmadan da büyük bir aydın olunabilir hatta —, ama başka her açıdan bir sorun olarak kalıyor. — Biranın tine kattığı tatlı soysuzlaşma nere-

de yok ki! Bir defasında, adeta ünlü bir örnekte, böyle bir yozlaşmaya parmak basmıştım — ilk Alman özgür düşünürümüzün, akıllı David Strauss'un¹ birahane İncili'nin ve "yeni inancın" yazarı olarak yozlaşmasına... Boşuna değildi "sevimli esmer"² övgü dolu dizeler yazması — ölümü ne sadakat.

3.

— Alman tininden söz ettim: kabalaştığından, sıklaştığından. Yeterli mi bu? — Aslında bambaşka bir şey, beni korkutan: Alman ciddiyeti, Alman derinliği, tinsel konulardaki Alman tutkusu, hep daha fazla baş aşağı gidiyor. Pathos değişti, entelektüellik değil yalnızca.— Zaman zaman bir el sürüyorum Alman üniversitelerine: nasıl bir hava var bilginleri arasında, nasıl da ruhsuz, nasıl da yetingen ve ılıklaşmış bir tinsellik! Büyük bir yanlış anlama olurdu, burada, Alman bilimi örnek gösterilerek itiraz edilmek istenseydi bana — ve ayrıca, benden tek bir satırın bile okunmadığının bir kanıtı olurdu bu. On yedi yıldır yorulmadım, şimdiki bilim sektörümüzün tinsizleştirici etkisini ortaya koymak için. Bilimlerin muazzam kapsamının günümüzde her bireyi mahkum ettiği katı kölelik, daha dolu, daha zengin, daha derin yaratılıştaki insanların artık kendilerine uygun bir eğitim ve eğitici bulamayışlarının bir nedenidir. Bizim kültürümüz hiçbir şeyden çekmemektedir, kibirli koltuk-miskinlerinden¹ ve kırıntı-insanlıkların aşırı bolluğundan çektiği kadar; bizim üniversitelerimiz, istekleri hilafına, tindeki içgüdü-kötürümleştirilmesinin bu türünün asıl sevaları olmuşlardır. Ve tüm Avrupa'nın bu konuda bir fikri vardır — büyük politika kimseyi yanıltmaz... Almanya'nın Avrupa'nın düz ülkesi² olduğu, her geçen gün daha çok kabul edilmektedir.

— Ben kendi tarzımca ciddi olabileceğim bir Alman arıyorum hâlâ, — bir o kadar daha da çok arıyorum neşeli olabileceğim bir tanesini! Putların - Batışı: ah, kim kavıyor bugün, burada bir keşişin nasıl bir ciddiyetten kendini toparladığını! — Bu neşe, bizim en anlaşılmas yanımız...

4.

Bir tahminde bulunalım: Alman kültürünün çöktüğü apaçık değildir sadece, bunun için yeterli nedenler ve var. Nihayetinde hiç kimse, elindekinden fazlasını harcayamaz — bireyler için geçerlidir bu, halklar için de. Kişi kendini iktidar, büyük politika, ekonomi, dünya ticareti, parlamentarizm, askeri-çıkarlar için harcarsa — kendindeki akıl, ciddiyet, istenç, kendini aşma miktarını bu yönde harcarsa, öteki yönde bunlar eksik kalır. Kültür ve devlet — bu konuda kendimizi aldatmayalım — birbirleriyle uzlaşmaz zıtlıktadırlar: “Kültür-devleti” modern bir idea’dan ibarettir. Biri diğerinin sırtından beslenir, biri diğerinin zararına genişler. Tüm büyük kültür dönemleri, siyasal çöküş dönemleridir: kültür anlamında büyük olan şeyler, politika dışıydılar, hatta antipolitiktiler. — Goethe yüreğini Napolyon fenomenine vermişti — “özgürlük savaşları”nda geri almıştı... Almanyany’nın bir büyük güç olarak yükselmesiyle aynı anda, Fransa kültür devleti olarak değişmiş bir önem kazanıyordu. Bugün bile çok sayıda yeni ciddiyet, çok sayıda tinsel tutku Paris’e göç etmiştir; pesimizm sorunu örneğin, Wagner sorunu, hemen hemen tüm psikolojik ve sanatsal sorunlar, orada Almanyany’dakilerden daha hassas ve daha ayrıntılı ele alınmışlardır — Almanların kendileri bu tarz bir ciddiyete yeteneklidirler. — Avrupa kültürünün tarihinde “Reich”ın¹ doğuşu-

nun her şeyden önce bir anlamı vardır: ağırlık merkezinin ötelenmesi. Her yerde şimdiden biliniyor ki: asıl meselede — ve bu kültürdür hâlâ — Almanların esamesi artık okunmuyor. Soruyorlar: Avrupa için hesaba katılacak tek bir tin gösterebilir misiniz? Goethe'nizin, Hegel'inizin, Heinrich Heine'nizin, Schopenhauer'inizin katıldığı gibi? — Artık tek bir Alman filozofunun bulunmayışına şaşırmanın sonu gelmez.

5.

Almanya'daki tüm yüksek eğitim sistemi, asıl meseleyi elden kaçırmıştır: hem amacı hem de amaca götüren aracı. Eğitimin, yetiştirmenin bizzat amaç olduğu — "Reich"ın değil — bu amaçla eğiticilere gerek olduğu — lise öğretmenlerine ve üniversite bilginlerine değil — unutuldu ... Kendileri de eğitilmiş eğiticiler gerekiyor, üstün, seçkin tinler, her an kanıtlanan, konuşarak ve susarak kanıtlanan, olgunlaşmış, tatlılaşmış kültürler, — lisenin ve üniversitenin bugün gençliğin karşısına "yüksek dadı"lar olarak çıkarttığı, okumuş hödükler değil. Eğiticiler eksik, istisnaların istisnaları sayılmazsa, eğitimin ilk koşulu: bu yüzdendir Alman kültürünün çöküşü. — o en ender bulunur istisnalardan birisi de, Basel'deki saygıdeğer dostum Jakob Burckhardt'tır¹: öncelikle ona borçludur Basel, insanlıktaki üstünlüğünü. — Almanya'nın "Yüksek Okulları"nın gerçekten başardıkları şey ise, olabildiğince az zaman kaybıyla, çok sayıda genç erkeği devlet hizmeti için yararlı, yararlanılabilir kılmak amacıyla, gaddarca bir terbiyedir. "Yüksek Eğitim" ve çok sayı — en baştan çelişir birbiriyle. Her yüksek eğitim yalnızca istisnaya aittir: böyle yüksek bir ayrıcalık hakkına sahip olmak için, ayrıcalıklı olmak gerekir. Tüm büyük,

tüm güzel şeyler asla herkesin ortak malı olamazlar: pulchrum est paucorum hominum.² Alman kültürünün çöküşünü belirleyen nedir? “Yüksek eğitim”in artı bir ayrıcalık olmayışı — “genel” orta malı haline gelmiş “yetişim”in demokratizmi... Askeri ayrıcalıkların, yüksek okullara çok fazla gidilmesi, yani onların çöküşünü, resmen zorladıklarını da unutmamalı. — Bugünkü Almanya’da artık hiç kimse çocuklarına seçkin bir eğitim vermekte özgür değildir: “Yüksek” okullarımızın tümü de, en muğlak ortalamalığa göre düzenlenmişlerdir, öğretmenleriyle, öğretim planlarıyla, öğretim hedefleriyle. Ve her yerde yakışıksız bir telaş, sanki genç adam 23 yaşında “tamam” olmamışsa, “asıl soru”ya: hangi meslek? sorusuna henüz bir yanıt veremiyorsa, bir şeyler kaçırılmış gibi. — Daha yüksek türde bir insan, izninizle söyleyelim ki, “meslekleri” sevmez, tam da kendini görevlendirilmiş³ bildiği için... Zamanı vardır, kendine zaman tanır, aklından bile geçirmez “tamam” olmayı, — kişi, yüksek kültür açısından, otuz yaşında, henüz yeni başlayan biridir, bir çocuktur. — Bizim ağzına kadar dolu liselerimiz, aşırı yüklenmiş, serseme çevrilmiş lise öğretmenleriniz bir skandaldır: bu durumları, geçenlerde Heidelberg profesörlerinin yaptığı gibi, korumaya almak için sebepler vardır belki, — nedenleri yoktur bunun.

6.

— E vet diyen ve karşı çıkma ve eleştiriyi yalnızca dolaylı, yalnızca gönülsüz bir ilişkisi bulunan tarzının dışına çıkmamak için, eğitimcilere gereksinim duyulan üç görev belirliyorum hemen. Görmeyi öğrenmeli, düşünmeyi öğrenmeli, konuşmayı ve yazmayı öğrenmeli: bu üçünün de hedefi seç-

kin bir kültürdür. — G ö r m e y i öğrenmek — gözü dinginliğe, sabıra, kendine-yaklaşılmasına-izin-vermeye alıştırmak; yargıyı bir kenara bırakıp, tekil örneği dört bir yandan kuşatmayı ve kavramayı öğrenmek. Tinselliğin ilk öneğitimidir bu: bir uyara-
na hemen tepki v e r m e m e k , engelleyici, dışlayıcı içgüdüleri işe koşmak. G ö r m e y i öğrenmekten, benim anladığım, felsefedışı söylemin güçlü istenç dediği şeydir: burada asıl olan “isti-yor” o l m a m a k t ır , kararı askıya alabilmektir. Tüm tindişilik, tüm sıradanlık, bir uyarıya direniş gösterememe yete-
neksizliğine dayanır — tepki vermek g e r e k i y o r d u r , her iti-lime uyulur. Birçok durumda böyle zorunluluk zaten hastalıklı-lıktır, çöküştür, tükeniş belirtisidir — felsefedışı kabalığın “gü-nah” adıyla tanımladığı hemen her şey, t e p k i v e r m e m e y e fizyolojik yeteneksizlikten ibarettir. — Görmeyi-öğrenmiş-olma-nın yararlı bir uygulaması: ö ğ r e n e n biri genel olarak yavaş, kuşkucu, karşı koyucu olacaktır. Her türden yabancıya, yeninin yaklaşmasına ilkin düşmanca bir sessizlikle izin verecektir — eli-ni ondan geri çekecektir. Tüm kapıları açık bırakmak, her küçük gerçek karşısında, itaatkarca yüzü-koyun-uzanmak, her zaman sıçramaya hazır bir kendini başkalarının ve başka şeylerin yerine koymak, yerine ç ö k m e k , kısacası ünlü modern “nesnellik” kötü beğenidir, par excellence¹ b a y a ğ ı l ı k t ır .

7.

D ü ş ü n m e y i öğrenmek: bizim okullarımızda artık bun-dan eser yok. Üniversitelerde, hatta asıl felsefe bilginleri arasın-da bile mantık, kuram olarak, pratik olarak, z a n a t olarak öl-meye yüz tuttu. Alman kitaplarını okuyun: düşünmenin bir tek-nik, bir öğretim planı, bir ustalık istenci gerektirdiğinin en kü-

çok bir izi bile kalmamış — düşüncenin de dans etmenin gerektirdiği gibi, bir tür dans etmek olarak öğrenilmeyi gerektirdiğinin... Tinsel alandaki hafif ayakların tüm kaslara zerkettiği o ince ürperti, Almanların arasında kendi deneyiminden bilen var mı hâlâ? — Tinsel davranışlarda küt sakarlık, elin kavrayıştaki hantallığı — yurtdışında Alman özülle karıştırılacak kadar Almanlara özgüdür bu. Almanın nüanslara hassas parmakları yoktur... Almanların filozoflarına, özellikle de gelmiş geçmiş o en çarpık kavram-kötürümüne, büyük Kant'a katlanmış olmaları bile, Alman zerafeti hakkında küçük bir fikir vermez. — Her biçimde dans etmek, seçkin eğitimin dışında tutulamaz, ayaklarla, kavramlarla, sözcüklerle dans edebilmek; kalemle de dans edebilmek gerektiğini söylememe gerek var mı hâlâ, — yazmayı öğrenmek gerektiğini? — Ama bu noktada, Alman okurları için tam bir bilmece olurum...

Zamana Aykırı Birinin Göz Gezdirmeleri

1.

Benim Olanaksızlarım.— Seneca: ya da erdemin boğa güreşçisi. — Rousseau: ya da impuris naturalibus'ta¹ doğaya geri dönüş — Schiller: ya da Säckingen'in ahlak-trompetçisi. — Dante: ya da mezarlarda şiir yazan sırtlan. — Kant: ya da düşünülür karakter olarak boş laf.² — Victor Hugo: ya da saçmalık denizindeki Pharus³. — Liszt: ya da akıcılık okulu — kadınlara. — George Sand: ya da lactea ubertas⁴, Türkçesi: “güzel biçemli” sağmal inek. — Michelet⁵: ya da ceketini çıkartan coşku... Carlyle⁶: ya da geri tepmiş öğ-len yemeği olarak kötümserlik. — John Stuart Mill: ya da inciten berraklık. — Les frères de Goncourt⁷: ya da Homeros'la savaşıyan iki Aias⁸. Offenbach'ın müziği. — Zola: ya da “pis kokma sevinci”—

2.

Renan. — Teoloji, ya da aklın “ilk günah” aracılığıyla mah-

vedilmesi (hıristiyanlık). Bir kez genel türden bir evet ya da hayır diyerek riske girdiği anda, sefil bir düzenlilikle ıskalayan Renan'ın tanıklığı. Örneğin la science'i¹ ve la noblesse'i bir araya getirmek istedi: ama la science demokrasiye aittir, apaçık ortada değil mi? Hiç de azımsanmayacak bir hırsla, bir tin aristokratizmi sergilemeyi arzuluyor: ama aynı zamanda onun tam karşıt öğretisinin, évangile des humbles'in² karşısında diz çöküyor, yalnızca diz de çökmüyor... İç organlarıyla hıristiyan, katolik ve hatta rahip kaldıktan sonra, tüm özgür düşünürlük, modernlik, alaycılık ve rüzgâr gülü kıvraklığı neye yarar! Renan'ın tüm yaratıcılığı, tıpkı bir Cizvit ve bir günah çıkartma papazındaki gibi, ayartıcılığındadır; tinselliğinde papazların bıyık altından geniş geniş gülümsemesi bile eksik değildir — tüm dinadamları gibi, sevdiği zaman tehlikelidir ancak. Hiç kimse boy ölçüşemez onunla, yaşamı tehdit eder bir biçimde tapınmakta... Renan'ın bu tini, sinir bozucu bir tin, fazladan bir beladır yoksul, hasta, iradesi hasta Fransa'nın başına.

3.

Sainte-Beuve¹.— Erkeklikten eser yok; tüm erkek tinlerine karşı küçük bir öfkeyle dolu. Dolaşüyor ortalıkta, hassas, meraklı, canı sıkılmış, kolaçan edercesine, — temelde bir kadın kişisi, kadın-intikamı ve kadın-duyarlılığı ile. Psikolog olarak bir médisance² dehası; bitmez tükenmez araçları da var bunun için, hiç kimse daha iyi beceremez, bir övgüye zehir katmayı. En düşük içgüdülerde avam, ve Rousseau'nun hıncıyla akraba: dolaşısıyla romantik — çünkü her türlü romantizmin altından, Rousseau'nun hınç içgüdüğü hırsla böğürüyor. Devrimci, ama korku yoluyla adamakıllı dizginlenmiş. Güçlü olan hiçbir şeyin

karşısında özgür değil (kamuoyu, akademi, saray, ve hatta Port Royal³). İnsanlardaki ve nesnelerdeki her büyüklüğe, kendi kendine inanan her şeye kızgın. Büyük olanı bir de güç olarak hissetmeye yetecek kadar şair ve yarı-kadın; kendini sürekli üstüne basılmış hisseden ünlü solucan gibi, sürekli iki büklüm. Eleştirmen olarak ölçütsüz, belkemiksiz ve omurgasız, birçok konuda kozmopolit bir sefihin diliyle konuşuyor, ama sefahati itiraf etmeye bile cesareti yok. Tarihçi olarak felsefeye, felsefi bakışın gücüne sahip değil, — bu yüzden tüm temel konularda yargıya varma görevini yadsıyor, “nesnellik” maskesinin ardına sığınarak. İncelmiş, yıpranmış bir beğenin en yüksek merciyi oluşturduğu konulara karşı başka türlü davranıyor: bu arada gerçekten kendi başına olmaya cesareti var, kendinden haz alıyor — orada bir usta. — Birkaç sayfa sonra Baudelaire’in bir ön biçimi.

4.

*Imitatio Christi*¹, fizyolojik bir tepki göstermeden elimde tutamadığım kitaplardandır: yaydığı sonsuz kadınsılık parfümü için zaten bir Fransız olmak gerekir — ya da bir Wagnerci... Bu azizin aşktan öyle özgün bir söz ediş tarzı vardır ki, Parisli kadınlarda bile merak uyandırır. — Fransızlarını, bilimin dolambaçlı yolu üzerinden Roma’ya çıkartmak isteyen o en akıllı Cizvitin, A. Comte’un, bu kitaptan esinlendiği söyleniyor bana. İnanırım buna: “yüreğin dini”...

5.

G. Eliot.¹ — Hristiyan tanrısından kurtuldular ve şimdi hristiyan ahlakına bağlı kalma gerektiğine daha bir inanıyorlar:

bir İngiliz tutarlılığıdır bu, onu Eliot usulü ahlak kadıncıkları yüzünden çiğnemek istemiyoruz. İngiltere’de teolojiden her küçük özgürleşim karşılığında, korkunç bir biçimde bir ahlak-fana-tiği olarak yeniden saygınlık kazanmak gerekir. Orada ödenen bedel budur. — Biz başkaları için durum başkadır. Hristiyan inancından vazgeçildiğinde, hristiyan ahlakına sahip olma hakkının zemini de ortadan kalkmış olur. Bu kesinlikle kendiliğinden anlaşılır bir durum değildir: bu noktayı, İngiliz düzkafalılarına inat, hep yeniden ortaya sermek gerekir. Hristiyanlık bir sistemdir, şeylerin bir arada düşünülmüş ve toplu bir görünümüdür. Ondan bir temel kavram, tanrıya duyulan inanç çıkartıldığında, böylelikle bütün sistem de çöker: elde artık zorunlu bir şey kalmaz. Hristiyanlık, insanın kendisi için neyin iyi, neyin kötü olduğunu bilmediğini, bilemeyeceğini varsayar: bunu bir tek bilene, tanrıya inanır. Hristiyan ahlakı bir emirdir: kökeni aşkındır; her türlü eleştirinin, her türlü eleştiri hakkının ötesindedir; ancak hakikat tanrı ise, sahiptir hakikate — tanrıya inançla birlikte ayakta durur ve yıkılır. — İngilizler gerçekten, neyin iyi neyin kötü olduğunu, kendiliklerinden, “sezgisel” olarak bildiklerine inanıyorlarsa; bunun sonucunda, ahlakın garantisi olarak hristiyanlığa artık gereksinimlerinin kalmadığını düşünüyorlarsa, bu sadece hristiyan değer yargısının egemenliğinin bir sonucudur ve bu egemenliğin gücünün ve derinliğinin bir anlatımıdır: öyle ki, İngiliz ahlakının kökeni unutulmuştur, öyle ki, bu ahlakın var olma hakkının son-derece-koşullu oluşu artık duyumsanmamaktadır. İngilizler için ahlak henüz bir sorun değildir...

6.

George Sand. — Lettres d’un voyageur’deki¹ ilk mektup-

ları okudum; tıpkı Rousseau'nun elinden çıkma her şey gibi sahte, yapmacık, şişirmece, abartılı. Bu alacalı bulacalı duvar kağıdı üslubuna dayanamıyorum; Cömert duygulara yönelik ayaktakımı-hırslarına dayanamadığım gibi. Elbette en berbatı da, erkek-silikleri, eğitimsiz delikanlıların tavırlarını içeren kadın kokoşluğu. — Tüm bunlara karşın ne kadar da soğuk biri olmuş olmalı, bu dayanılmaz kadın sanatçı! Bir saat gibi kurdu kendini — ve yazdı... Soğuk, Hugo gibi, Balzac gibi, şiir yazar tüm romantikler gibi. Nasıl da kendinden hoşnut uzanmış olmalı, tıpkı ustası Rousseau gibi, kötü anlamda bir Alman yanı bulunan bu verimli yazı-ineği, ve her halükarda ancak Fransız beğenisinin çöküşüyle mümkün olabilmiş olan! — Ne ki Renan tapıyordu ona.

7.

Psikologlar İçin Ahlak. — Dedikodu psikolojisi yapmamalı! Asla gözlemlemek için gözlemlememeli! Yanlış bir bakış-kazandırır bu, bir şaşılık, zorla elde eden ve abartan bir bakış. Yaşantılamak-istemek olarak yaşantılamak — yürümez bu. Yaşantıda kişi dönüp de kendine bakamaz, burada her bakış “kem gözlü”dür. Doğuştan bir psikolog, içgüdüyle sakinir kendini, görmek için görmekten; doğuştan ressam için de geçerlidir aynısı. Asla “doğaya göre” çalışmaz, — içgüdülerine, kendi karanlık odasına bırakır “vaka”nın, “doğa”nın, “yaşantılanan”ın süzgeçten geçirilmesini ve anlatılmasını... Ancak genel olan, son, sonuç gelir onun bilincine: tekil durumların keyfi olarak soyutlanmasını bilmez o. — Başka türlü yapıldığında ne olur? Örneğin Parisli romancıların tarzıyla büyük ve küçük dedikodu-psikolojisi yapıldığında? Gerçekliğe adeta pusu kurar bu, eve her akşam bir avuç tuhaflığı yanında getirir bu ... Ama

bakın, sonunda ne çıkıyor bundan — bir lekeler yığını, en iyi durumda bir mozaik, her halükarda birbirine-eklenmiş, huzursuz, canhıraş renklerden oluşan bir şey. Bunun en kötüsünü Goncourt'lar başardı: gözü, p s i k o l o g -gözünü düpedüz acıtmayan üç cümleyi bile yanyana getiremiyorlar. — Sanatsal olarak küçümseren doğa bir model değildir. Abartır, çarpıtır, boşluklar bırakır. Doğa rastlantıdır. “Doğaya göre” çalışmak, bana kötü bir işaret gibi görünüyor: boyun eğmeyi, zayıflığı, yazgıcılığı ele veriyor — bu petit faits'ten¹ önce toz-toprak içinde-uzanmak b ü t ü n c ü l bir sanatçıya yakışmaz. Görmek, nedir olan — başka türden tinlerin işidir bu, a n t i - a r t i s t i k l e r i n , gerçek tinlerin. Bilmeli kişi, kim olduğunu...

8.

Sanatçının Psikolojisi Üzerine.— Sanatın var olması için, herhangi bir estetik edimin ve bakmanın olması için, fizyolojik bir ön kabul kaçınılmazdır: c o ş k u . Coşkunun önce, tüm mekanizmanın uyarılabilirliğini artırmış olması gerekir: daha önce bir sanata varılmaz. Birbirlerinden çok farklı koşullanan tüm coşku türlerinin gücü yeter buna: öncelikle de cinsel uyarım coşkusunun, bu en eski ve en başlangıçsal coşku biçiminin. Tüm büyük hırsların, tüm güçlü duygulanımların sonucunda doğan coşku da öyledir; şölen coşkusu, yarışma, yiğitlik gösterisi, zafer coşkusu, tüm aşırı hareketlerin coşkusu; yıkımdan duyulan coşku; belirli meteorolojik etkiler altındaki coşku, örneğin bahar coşkusu, ya da uyuşturucuların etkisiyle doğan coşku; son olarak da istencin coşkusu, aşırı yüklenmiş ve kabarmış bir istencin coşkusu — Coşkunun asıl özelliği gücün artması ve doluluk duygusudur. Bu duygudan nesnelere de verilir, nesneler,

bizden onu almaya zorlanır, onlara tecavüz edilir, — bu sürece idealize etmek denir. Burada bir önyargıdan kurtaralım kendimizi: idealize etmek, genellikle sanıldığı gibi, küçük olanın, ikincil olanın çıkartılmasına ya da hesaba katılmamasına dayanmaz. Asıl belirleyici olan, ana özelliklerin olağanüstü vurgulanmasıdır, böylece ötekiler ortadan kaybolurlar.

9.

Bu durumda kişi her şeyi kendi bolluğuyla zenginleştirir: ne görüyorsa, ne istiyorsa, onu kabarmış, sıkı, kuvvet yüklü görür. Bu durumdaki insan, şeyleri, kendi gücünü yansıtıncaya kadar dönüştürür — kendi mükemmelliğinin yansımaları oluncaya kadar. Bu mükemmele dönüştürmek zorunda olmak — sanattır — kişinin kendisi dışındaki her şey yine de kendinden haz duymasını sağlar; sanatta insan kendinden mükemmellik olarak haz duyar. — Karşıt bir durum, içgüdünün özgün bir anti-sanatçılığı düşünülebilir, — tüm nesneleri yoksullaştıran, incelten, ince hastalıklı yapan bir var olma tarzı. Ve aslında, tarihte bol bol vardır bu tür anti-sanatçılardan, böyle yaşam açlığı çekenlerden: zorunluluk içinde şeyleri içine almak, onları kemirmek, zayıflatmak zorunda olanlardan. Bu, örneğin sahici hıristiyanların, örneğin Pascal'ın durumudur: aynı zamanda sanatçı bir hıristiyan olma z... Çocukça davranıp da Raffael'i ya da ondokuzuncu yüzyılın herhangi bir homeopatik¹ hıristiyanını örnek vererek itiraz etmeyin bana: Raffael, evet diyordu, Raffael evet yapıyordu, dolayısıyla Raffael hıristiyan değildi.

10.

Tarafımdan estetik bilimine sokulmuş, ikisi de coşku türleri olarak kavranmış Apolloncu ve Dionysosçu karşıt-kavramları, ne anlama geliyor? — Apolloncu coşku her şeyden önce gözü, vizyon gücüne sahip olacak kadar uyarılmış tutuyor. Ressam, heykeltraş, destancı kusursuz vizyonerlerdir. Buna karşılık, Dionysosçu durumda duygulanım sistemi tamamen uyarılmış ve yükseltilmiştir: öyle ki, tüm anlatım araçlarını bir defada boşaltır ve serimleme, taklit etme, değiştirme, dönüştürme, her türden mimik ve oyunculuk gücünü aynı anda dışarı boca eder. Asıl özellik olarak metamorfoz, tepki v e r m e m e y e yeteneksiz olma (— her işaret karşısında h e r role giren belirli histeriklere benzer biçimde—). Dionysosçu insanın, herhangi bir telkini anlamaması olanaksızdır, hiçbir duygulanım işaretini atlamaz, anlayan ve çözen içgüdüye en yüksek derecede sahiptir, bildirme-sanatına da. Her teze, her duyguya bürünür: sürekli değişir. — Bugün anladığımız biçimiyle müzik de duygulanımların hep birden uyarılması ve boşalmasıdır, ama yine de duygulanımın çok daha tam bir anlatım-dünyasının kalıntısıdır yalnızca, Dionysosçu oyunculüğün salt bir t o r t u s u d u r . Müziği ayrı bir sanat olarak olanaklı kılmak için, bir dizi duyu, özellikle de kas duyu-su susturulmuştur (en azından görece olarak: çünkü her türlü ritm bir ölçüde hâlâ kaslarımıza hitap eder): insan hissettiği her şeyi hemen bedeniyle taklit etmesin ve sergilemesin diye. Yine de b u asıl Dionysosçu normal durumdur, her halükarda başlangıçtaki durumdur; Müzik bu durumun, ona en yakın yeteneğin yok olması pahasına yavaş yavaş ulaşılmış bir özelleştirilişidir.

11.

Tiyatro oyuncusu, mim sanatçısı, dansçı, müzisyen, lirik şair içgüdülerinde temelde akrabadırlar ve özünde aynıdırlar, ama zamanla uzmanlaşmış ve birbirlerinden ayrılmışlardır — karşıt konumlarda yer alacak kadar. Lirik şair en uzun süre müzisyenle bir ve aynı kişi olmuştur; tiyatro oyuncusu da dansçıyla. — Mimar ne Dionysosçu ne de Apolloncu bir durum oluşturur: burada büyük istenç edimi, dağları yerinden oynatan istenç, sanatın gerektirdiği büyük istencin coşkusu vardır. En güçlü insanlar, her zaman mimarlara esin vermiştir; mimar her zaman iktidarın telkini altında kalmıştır. Yapıda gururun, ağırlık karşıındaki zaferin, güç istencinin görünür olması gerekir; Mimarlık, iktidarın biçimlerle ikna ediciliğidir bir tür, kimi zaman ikna eder, hatta gönül okşar, kimi zaman da yalnızca emreder. En yüksek iktidar ve güvenlik duygusu, büyük biçemi olanda dile gelir. Başka kanıta gerek duymayan iktidar; hoş gitmekle aşağılanan; zor yanıt veren; çevresinde hiçbir tanık hissetmeyen; bilincinde olmadan, kendisine karşı çıkılması sayesinde yaşayan; kendi kendine dayanan, yazgısal, yasalardan bir yasa: Bu söz eder büyük biçem olarak, kendisinden. —

12.

Thomas Carlyle'in yaşamını okudum; bilgiye ve istence aykırı bu farsı, hazım bozukluğu durumlarının bu kahramanca-ahlaksal yorumunu. — Carlyle, güçlü sözcüklerin ve tavırların adamı, zorunluluktan dolayı belagatçi, sürekli güçlü bir inanca sahip olma isteminin ve buna yeteneksiz olma duygusunun kamçıladığı (—bu bakımdan tipik bir romantik!).

Güçlü bir inanç istemi güçlü bir inancın kanıtı değildir, tam tersidir. Bu inanca sahip olduğunda, güzel kuşku lüksüne sahip olma hakkını da tanır kişi kendine: yeterince güvenilir, yeterince sağlamdır, yeterince bağlanmıştır bunun için. Carlyle güçlü inançlara sahip insanlara duyduğu saygıyı çok yüksek sesle dile getirerek ve daha az saf olanlara hiddetlenerek, kendi içindeki bir şeyi uyuşturuyor: gürültüye g e r e k s i n i y o r . Kendi kendine karşı sürekli tutkulu bir d ü r ü s t o l m a y ı ş — budur onun proprium'u¹, bununla sağlıyor ve koruyor ilginçliğini. — Elbette, İngiltere'de tam da dürüstlüğü yüzünden hayranlık duyuluyor ona... İmdi, bu İngilizlere özgüdür; ve İngilizlerin kusursuz boş laf halkı oldukları dikkate alınır, yalnızca anlaşılır değil, doğru da. Aslında Carlyle, bir İngiliz ateistidir ve öyle o l m a m a k t a arıyor onurunu.

13.

Emerson.¹ — Carlyle'dan daha aydınlanmış, daha gevşek, daha basit, daha incemiş, her şeyden önce de daha mutlu... İçgüdüsel olarak sadece Ambrossia'dan² beslenen, şeylerin hazmedilemez yanını içlerinde olduğu gibi bırakan biri. Carlyle'la kıyaslandığında bir beğeni adamı. Emerson'u çok seven Carlyle, yine de şöyle demişti onun hakkında: "yeterince ısıracak şey vermiyor b i z e ": bu sözler haklı görünebilir, ama Emerson'un aleyhine değil. — Her türlü ciddiyetin cesaretini kıran o iyi niyetli ve zeki neşe vardır Emerson'da; kesinlikle bilmez şimdiden ne kadar yaşlı olduğunu ve daha ne kadar genç kalacağını, — Lope de Vega'nın³ bir sözüyle "yo me succedo a mi mismo"⁴ diyebilirdi kendisi hakkında. Tini daima bir neden bulur, hoşnut ve hatta müteşekkik olmak için, ve zaman zaman teğet geçer, bir

aşk randevusundan tamquam re bene qesta⁵ geri dönen saf adamın neşeli aşkınlığına. “Ut desint vires, diye konuştu şükranla, tamen est laudanda voluptas”⁶ —

14.

Anti-Darwin. — Şu ünlü “yaşam uğruna savaş” kanıtlanmış olmaktan çok öne sürülmüş gibi geliyor bana. Rastlanılmıyor değil buna, ama bir istisna olarak; zorluk durumu, açlık durumu değil, zenginlik, bolluk, hatta saçma bir israftır daha çok, yaşamın genel görünümü, — savaşılan yerde, iktidar için savaşılar... Malthus’ü doğayla karıştırmamalı. — Diyelim ki ama, vardır bu savaş — ve aslında rastlanmaktadır da buna —, o zaman ne yazık ki Darwin okulunun istediğinden, belki onlarla birlikte isteyebileceğimizden tam tersi yönde işlemektedir; yani güçlü, öncelikli, mutlu istisnaların zararına. Türler mükemmellik içinde gelişiyor değil: zayıflar gitgide daha çok, güçlülere hükmediyorlar — çünkü, sayısal üstünlük onlarda, daha da akıllılar... Darwin, tini unuttu (— İngilizlere özgüdür bu!), zayıflarda daha çok tin var... Tine sahip olabilmek için, tine gerek duymak gerekir, — ona artık gerek duyulmadığında, yitirilir tin. Güç sahibi olan, tinden vazgeçer (— “bırak gitsin!” diye düşünülüyor bugünlerde Almanya’da — “İmparatorluk kalmalı bizde”¹...). Tin deyince, görüldüğü gibi, özeni, sabır, hileyi, çarpıtmayı, kendine tamamen hakim olmayı ve taklitçilik olan her şeyi anlıyorum, (sonuncusuna, erdem denilen şeyin büyük bir bölümü de giriyor).

15.

Psikolog-Kazuistiği¹.— Bir insan sarrafıdır bu: niye inceler ki aslında insanları? Onların üzerinden küçük menfaatlere kapmaya bakar, ya da büyük, — o bir Politikus’dur!²...Şuradaki de bir insan sarrafıdır: ve diyorsunuz ki, bunda kendisi için bir beklenti yok, büyük bir “kendini düşünmeyen”dir o. Daha keskin gözlerle bakın! Belki daha da kötü bir menfaat bekliyordur: insanlardan üstün olduğunu hissetmek, onlara tepeden bakabilmek, artık kendini onlarla bir tutmamak. Bu “kendini düşünmeyen” bir insan-aşağılayan dır: şu birincisi ise, ilk bıraktığı izlenim ne olursa olsun, daha insani bir türdür. Hiç olmazsa eşit bir yere koymaktadır kendini, insanların içine...

16.

Almanların psikolojik ölçüsünün bir dizi vakada kuşku götürür olduğunu düşünüyorum, bu vakaların listesini vermeye mütevazılığım engel oluyor. Bir vakada, savımı gerekçelendirmek için büyük bir vesile eksikliği çekmeyeceğim: Almanları, Kant hakkında ve benim değişimle onun “Arka kapılar felsefesi” hakkında yanıltılmış olmalarından ötürü affedemiyorum — bu entelektüel dürüstlük tipi değildi — Duy-mak bile istemediğim diğer şey ise kötü ünlü bir “ve”; Almanlar “Goethe ve Schiller” diyorlar, — korkarım “Schiller ve Goethe” diyorlar... Tanımıyorlar mı hâlâ bu Schiller’i? — Daha kötü “ve”ler de var, kulaklarımla duydum, yine de sadece üniversite-profesörleri arasında “Schopenhauer ve Hartmann” denildiğini...

17.

Tinsel insanlar, ama içlerinden en yüreklipleri, çoğun en acılı trajedileri de yaşarlar: işte tam da bu yüzden saygı duyarlar yaşama, onların karşısına en büyük muhalefetiyle çıktığı için.

18.

“Entelektüel Vicdan” Üzerine. — Günümüzde sahici bir ikiyüzlülükten daha ender bulunan şey yokmuş gibi geliyor bana. Bu yaratığa, kültürümüzün yumuşak havasının yaradığına ilişkin kuşku çok büyük: ikiyüzlülük güçlü inanç çağına aittir: kişinin başka bir inanca sahipmiş gibi görünmek zorunluluğu altında bile, kendi inancından kopmadığı bir çağa. Bugün kopuluyor ondan; ya da, daha yaygın olanı, ikinci bir inanç daha ekleniyor üstüne, dü r ü s t kalınıyor her halükarda. Hiç kuşkusuz, günümüzde, eskiden olduğundan çok daha büyük sayıda inanca sahip olmak olanaklı: olanaklı yani serbest, yani zararsız. Kendi kendine karşı hoşgörü buradan kaynaklanıyor. — Kendi kendine karşı hoşgörü de birden fazla inanca izin veriyor: bunlar bir arada uyum içinde yaşıyorlar; günümüzde tüm dünyanın yaptığı gibi, rezil olmaktan kaçınıyorlar. Bugün nasıl rezil olunur? Tutarlı olduğunda. Düz bir çizgide yüründüğünde. Beş anlamlı olunmadığında. Sahici olduğunda... Modern insanın bazı günahları işlemeyecek kadar rahat olduğundan korkuyorum: bu yüzden özellikle bu günahların soyu tükeniyor. Güçlü istence bağlı olan her türlü kötü — ve belki de istenç güçlülüğü olmazsa, kötü de olmaz — bizim ılık iklimimizde, bir erdem olarak yozlaşıyor... Tanıdığım az sayıda ki ikiyüzlü, ikiyüzlülük taklidi yapıyorlardı: bugün hemen he-

men her on insandan biri gibi, birer oyuncuydular.—

19.

Güzel Ve Çirkin. — Hiçbir şey bizim güzellik duygumuzdan daha koşullu, yani daha sınırlı değildir. Bu duyguyu, insanın insandan duyduğu hazdan bağımsız olarak düşünmek isteyen, ayaklarının altındaki zemini yitirir hemen. “Kendinde güzel” bir laftır yalnızca, bir kavram bile değil. Güzellikte, insan mükemmellik ölçütü olarak kendini koyar; seçilmiş örneklerde, kendine tapar. Bir tür, bundan başka hiçbir biçimde yalnızca kendini evet diye me z. En alt t a k i içgüdüsü, kendini koruma ve kendini çoğaltına içgüdüsü böyle yüceltmelerde bile parıldamaktadır. İnsan dünyanın güzellikle dolup taşıdığına inanıyor — bunun nedeninin kendisi olduğunu un ut u y o r. Yalnızca kendisiydi, dünyaya güzelliği armağan eden, ah! yalnızca çok insanca-pek insanca bir güzelliği... Aslında insan kendini nesnelerde yansıttıyor, ona kendi imgesini geri yansıtan her şeyi güzel kabul ediyor: “güzel” yargısı onun t ü r ü n ü n - k i b i r l i l i ğ i d i r ... Elbette, şüphelinin kulağına küçük bir kuşku şöyle fısıldayabilir: insanın onu güzel kabul etmesiyle, dünya gerçekten güzelleştirilmiş midir? Dünyayı i n s a n l a ş t ı r d ı o: hepsi bu. Oysa bize, güzelin modelininin insan olduğunu güvenceleyen bir şey yoktur, hiçbir şey. Daha üstün bir beğeni yargıcının gözünde nasıl görüldüğünü kim bilebilir? Belki tehlikeli? Hatta belki eğlendirici? Belki biraz gelişigüzel?... “Ah, tanrı Dionysos, neden çekiyorsun kulaklarımı?” diye sormuştu Ariadne, Naxos'taki¹ o ünlü diyalogda, felsefi sevgilisine. “Bir tür mizah buluyorum kulaklarında, Ariadne: neden daha uzun değiller?”

Hiçbir şey güzel değildir, yalnızca insan güzeldir: estetiğin tümü bu naipliğe dayanır, onun birinci hakikatidir bu. Derhal ikincisini de ekleyelim buna: hiçbir şey yozlaşmış insandan daha çirkin değildir — estetik yargı alanının sınırlarını böylece belirlemiş oluyoruz — Fizyolojik olarak düşünüldüğünde, çirkin olan her şey insanı zayıflatır ve kederlendirir. Çürümeyi, tehlikeyi, güçsüzlüğü anımsatır ona; gerçekten güç kaybettirir bu sırada. Çirkin olanın etkisi dinamometre ile bile ölçülebilir. İnsanın morali ne zaman bozursa, yakınlarda bir “çirkinlik” bulunduğu kokusunu almıştır. Güç duygusu, güç istenci, yürekliliği, cesareti — çirkinle azalır, güzelle artar bunlar... Her iki durumdan da bir sonuca varırız: bunun öncülleri, içgüdüde bol miktarda birikmiştir. Çirkin olan, dejenerasyonun bir işareti ve belirtisi olarak anlaşılır: en uzaktan bile dejenerasyonu anımsatan, bizde “çirkin” yargısını doğurur. Her tür tükenmişlik, ağırlık, yaşlılık, yorgunluk belirtisi, her türlü özgürlük, sancı olarak, felç olarak, özellikle de çözülmenin, çürümenin kokusu, rengi, biçimi, simgesel denecek kadar seyrelmiş olsa bile — tüm bunlar aynı reaksiyonu, “çirkin” değer yargısını doğurur. Bir nefret çıkar ortaya: kimden nefret ediyordur burada insan? Hiç kuşku yok ki buna: kendi tipinin çöküşünden. Türünün en derindeki içgüdüyle nefret ediyordur; bu nefrette ürperti, özen, derinlik, uzağı görüş vardır — nefretinin en derinden gelenidir bu. Onun sayesinde sanatın derinliği...

ger son Alman (— Goethe gibi, Hegel gibi, Heinrich Heine gibi bir Avrupa olayıdır ve salt yerel, “ulusal” değildir) bir psikolog için birinci sınıf bir vakadır: yani, yaşamın nihilist bir toptan-değersizleştirilmesi uğruna, tam da karşı mercileri, “yaşama istenci”nin büyük çapta kendini-olumlamalarını, yaşamın bolluk biçimlerini sahaya sürmek gibi kötü niyetli, dahiyane bir çabadır. Schopenhauer, sırasıyla sanatı, kahramanlığı, dehayı, güzelliği, büyük duygudaşlığı, bilgiyi, hakikat istencini, tragediyayı, “olumsuzlama”nın ya da “istencin” olumsuzlama gereksiniminin sonuçları olarak yorumladı — tarih boyunca, hristiyanlığı saymazsak, gelmiş geçmiş en büyük psikolojik kalpazanlık. Daha yakından bakılırsa, Schopenhauer’in yalnızca hristiyan yorumunun mirasçısı olduğu görülür: ancak o, hristiyanlığın reddettiği, insanlığın büyük kültür-gerçeklerini daha hristiyanca, yani nihilist bir anlamda olumlamayı bilmişti (—elbette “kurtuluş”a götüren yollar olarak, “kurtuluş”un önbiçimleri olarak, “kurtuluş” gereksiniminin uyarıları olarak...)

22.

Tek bir örneği ele alıyorum. Schopenhauer güzellikte, melankolik bir hararetle söz ediyor. — Neden ola ki? çünkü güzelliği, üzerinden daha öteye varılan, ya da daha öteye varma arzusu duyulan bir köprü olarak görüyor... Güzellik onun gözünde “istenç”ten bir anlığına kurtuluştur — daimi kurtuluşa cezbeder... Schopenhauer güzelliği “istencin odak noktası”ndan, cinsellikten kurtardığı için över, güzellikte dölleme dürtüsünün olumsuzlandığını görür... İlahi adam! Sana karşı çıkan birisi var, korkarım, doğadır o. Doğada sesin, rengin, kokunun, ritmik devinimin güzelliği niye vardır? güzelliği açığa çıkar-

t a n nedir? — Ne mutlu ki bir filozof da karşı çıkıyor ona. Hiç de öyle zayıf bir otorite değil bu, tanrısal Platon (— Schopenhauer böyle adlandırıyor onu) başka bir cümle kuruyor: tüm güzellik döllemeye kıskırtır, diyor — tam da budur, diyor, onun etkisinin proprium'u, en tenselinden en tinseline...

23.

Platon daha da ileri gidiyor. "Hıristiyan" değil, Yunanlı olmayı gerektiren bir masumiyetle, Atina'da böyle güzel oğlanlar olmasaydı, Platon felsefesi diye bir şeyin de olamayacağını söylüyor: bu oğlanlara bakmak, filozofun ruhunda erotik bir coşku doğurmakta ve tüm yüce şeylerin tohumlarını böyle güzel bir toprağa ekinceye kadar rahat vermemektedir ruha. Bir başka ilahi adam! — insan kulaklarına inanamıyor, Platon'a inansa bile. En azından anlıyoruz ki, Atina'da felsefe b a ş k a t ü r l ü , özellikle alenen, yapılıyordu. Bir münzevinin kavramları örümcek-ağı-gibi örmesinin, Spinoza'nın tarzıyla amor intellectualis dei'nin¹ Yunanlılıkla uzaktan yakından bir ilişkisi yoktur. Platon'un tarzınca felsefe, daha çok erotik bir rekabet olarak tanımlanabilirdi, agonal jimnastiğin ve bunun koşullarının sürdürülmesi ve içselleştirilmesi olarak... Platon'un bu felsefi erotizminden ne ortaya çıktı sonunda? Yunan agon'unun yeni bir sanat biçimi: diyalektik. — Hâlâ anımsıyorum Schopenhauer'e karşı ve Platon'un onuruna, klasik Fransa'nın bütün yüksek kültür ve edebiyatının cinsel ilgi zemiminde yetiştiğini. O kültür ve edebiyatın her yerinde âşıkanelik, duyular, cinsel-rekabet, "kadın" arayabilirsiniz — eliniz asla boş kalmayacaktır...

24.

L'art pour l'art.¹.— Sanatta bir amaç bulunmasına karşı savaş, her zaman, sanattaki ahlaklılaştırıcı eğilime, sanatın ahlaka tabi kılınmasına karşı savaştır. L'art pour l'art: “ahlaklı şeytan götürsün!” demektir — Ama henüz bu düşmanlık bile, önyargının ağır bastığını ele verir. Ahlak vaazı ve insanları-iyileştirme amacı sanattan dışalandığında, daha uzunca bir süre, sanatın genel olarak amaçsız, hedefsiz, anlamsız, kısacası l'art pour l'art — kendi kuyruğunu ısırın bir solucan — olduğu sonucu çıkmaz bundan. “Ahlaksal bir amaç olacağına, hiç amaç olmasın daha iyi!” — böyle konuşur yalın tutku. Buna karşılık, bir psikolog şu soruyu sorar: tüm sanat ne yapıyor? övmüyor mu? yüceltmiyor mu? seçmiyor mu? tercih etmiyor mu? Tüm bunlarla belirli değer biçmeleri güçlendiriyor ya da zayıflatıyor... Bu yalnızca bir yan ürün mü? Bir rastlantı mı? Sanatçının içgüdüünün bunda asla payı yok mu? Ya da: Sanatçının sanatçı olabilmesinin koşulu değil mi bu?... sanatçının en temel içgüdüü sanata mı dayanıyor, yoksa daha çok sanatın anlamına, yaşama mı? yaşamın bir özlemine mi? — Sanat yaşamak için en büyük uyarandır: nasıl olur da amaçsız, hedefsiz, l'art pour l'art olarak anlaşılabilir? — Bir soru kalıyor geriye: sanat yaşamın birçok çirkin, sert, kuşku götürür yanını da görünür kılıyor — böylelikle yaşamdan soğutmuş görünmüyor mu? Aslında, ona bu anlamı veren filozoflar da vardı: Schopenhauer, sanatın genel-hedefi'nin “istençten kurtulma” olduğunu öğretti, tragedyanın en büyük yararının “tevekkül ruh haline sokma” olduğunu övdü. — Ama bu — daha önce zaten açıklamıştım — kötümserlerin-bakışıdır ve “kem gözlü”dür—: sanatçıların kendilerine danışmak gerekir. Tragedya sanatçısı, kendi-

sine ilişkin neyi iletmektedir? Gösterdiği durum korkunç olanın ve kuşku götürür olanın karşısında tam da korku içermeyen bir durum değil midir? — Bu durum son derece arzulanan bir durumdur; bu durumu bilen, en büyük saygıyla onurlandırır onu. Onu iletir, iletmesi gerekir, bir sanatçı, bir iletme dehası olduğu sürece. Güçlü bir düşman, üstün bir felaket, dehşet verici bir sorun karşısındaki duygunun cesurluğu ve özgürlüğü — bu m u z a f f e r a n e durumdur tragedya sanatçısının seçtiği, yücelttiği. Tragedya'dan önce ruhlarımızdaki savasçı yön, Saturnalia² şenliklerini kutluyordu; acıya alışkın olan, acıyı seçen, k a h r a m a n insan, tragedyayla birlikte kendi varoluşunu över — yalnızca ona sunar tragedya sanatçısı, bu en tatlı vahşetin içkisini. —

25.

İnsanlara gönül indirmek, yüreğinin kapılarını herkese açık tutmak, liberal bir tavidir, ama yalnızca liberal. Seçkin bir konukseverliğe yetkin olan yürekler, sıkı sıkıya çekilmiş perdelerinden ve örtülmüş panjurlarından anlaşılırlar: en iyi odalarını boş tutarlar. Neden mi? — “gönül indirmenin” söz konusu olm a d ı ğ ı konukları bekledikleri için...

26.

Kendimizi anlattığımızda, kendimize yeterince değer vermiyoruz. Asıl yaşantılarımız kesinlikle boşboğaz değillerdir. İsteseler de kendilerini anlatamazlar. Çünkü, anlatacak sözcük bulamıyorlar. Bir şeyi anlatacak sözcükleri bulabiliyorsak, onun dışına da çıkmışızdır çoktan. Her konuşmada bir nebze aşağılama

da vardır. Dil, öyle görünüyor ki, yalnızca ortalama, orta boy, anlatılabilir olan için bulunmuştur. Dille birlikte, konuşan kişi de k a b a l a ş t ı r ı r kendini — Sağır dilsizler ve diğer filozoflar için geçerli bir ahlaktan.

27.

“Bu portre büyüleyici güzellikte!”¹ ... Edebiyat-kadını, tatminsiz, heyecanlanmış, yüreği ve iç organları ıssız, organizmasının derinliklerinden “aut liberi aut libri”² fısıldayan buyruğa, sancılı bir merakla her an itaat etmeye hazır: edebiyat-kadını, doğanın sesini Latince konuşsa bile anlayacak kadar kültürlü, öte yandan gizliden gizliye kendi kendisiyle Fransızca şöyle konuşacak kadar da kipirli ve aptal: “je me verrai, je me lirai, je m’extasierai et je dirai: Possible, que j’aie eu tant d’esprit?”³...

28.

“Kendini düşünmeyenler” konuşuyor. — “Bizim için bilgece, sabırlı, üstün olmaktan daha kolayı yok. Bağışlama ve duygulaşlık akıyor üstümüzden, saçmalığa varan bir biçimde adiliz, her şeyi bağışlıyoruz. Tam da bu yüzden biraz daha katı olmamız gerekti; tam da bu yüzden, zaman zaman küçük bir heyecan, bir heyecan günahı beslememiz gerekti. Acı gelebilir bu bize; kendi aramızda gülebiliriz bile, suratımızı ekşitmiş halimize. Ama ne çare! Başka bir yolunu bilmiyoruz, kendimizi aşmanın: budur b i z i m çileciliğimiz, bizim tövbekarlığımız”... K e n d i - n i d ü ş ü n m e k — “kendini düşünmeyenler”in erdemi...

29.

Bir Doktora Sınavından. — “Tüm yüksek okul sisteminin görevi nedir?” — Bir insandan makine yapmak. — “Bunun yöntemi nelerdir?” — Sıkılmayı öğrenmeli. — “Nasıl ulaşılır buna?” — Ödev kavramıyla. “Kimi örnek almalı?” — Filolog: ineklemeyi öğretir. — “Kimdir mükemmel insan?” — Devlet-memuru. — “Devlet memuru için en üstün formülü hangi felsefe verir?” — Kant’inki: kendinde şey olarak devlet memuru, görünüş olarak devlet memurlarının üzerinde hakim kılınmıştır.

30.

Aptallık Hakkı. — Bitkin ve yavaş soluyan işçi, iyiniyetli bakan, olayları olurluna bırakan: günümüzde, çalışmanın (ve “İmparatorluk”un! —) çağında, toplumun tüm sınıflarında rastlanan bu tipik figür: bugün özellikle sanatı sahipleniyor, kitaplar ve hepsinden önce, dergiler dahil olmak üzere — bir o kadar da, güzel doğayı, İtalya’yı... Akşam insanı, Faust’un sözünü ettiği “uykuya dalmış yabani dürtüleriyle” yaz tatiline, deniz kıyısına, buzula, Bayreuth’a gereksinir... Böyle zamanlarda sanatın katıksız budalalık hakkı vardır, — tin, espi ve maneviyat için bir tür tatil olarak. Wagner bunu anlamıştı. Katıksız budalalık tazeler...

31.

Bir Diyet Sorunu Daha. — Julius Sezar’ın kendini hastalıklardan ve baş ağrısından koruduğu yöntemler: muaaz-

zam yürüyüşler, en basit yaşam tarzı, sürekli açık havada kalma, sürekli meşguliyet — bunlar, genel olarak, bakım ve koruma önlemleridir, aşırı kırılganlığına karşı, adına deha denilen, o narin ve en ağır baskı altında çalışan makinenin...

32.

Ahlak-sız Konuşuyor. — İnsan, arzuladığı sürece, bir filozofun beğenisine en çok aykırı düşen şeydir... Filozof, insanı yalnızca edimlerinde gördüğünde, bu en cesur, en kurnaz, en dayanıklı hayvanı labirent gibi durumlarda yolunu şaşırmış bir halde bile görse, nasıl da hayranlık uyandırıcı olarak görünecektir ona insan! Hâlâ ona hitap ediyordur... Ama filozof, arzulayan insanı horgörür, "arzulayabilen" insanı da, genel olarak insanın tüm özlemlerini, tüm ideallerini. Bir filozof nihilist olabilseydi, insanın tüm ideallerinin ardında hiçbir şey bulamadığı için olurdu. Hatta, hiçi bile bulamadığı için — yalnızca hiç değeri olmayan, saçma, hastalıklı, korkak, bitkin yaşamının içi-
lip boşaltılmış çanağından geri kalan her türlü tortuyu... Gerçeklik olarak bu denli saygıdeğer olan insan, nasıl oluyor da, arzuladığı anda, hiçbir saygıyı hak etmiyor? Gerçeklik olarak bu kadar değerli oluşunun cezasını mı çekmesi gerekiyor? Edimini, her edimdeki kafa ve istenç gerilimini, elini hayali ve saçma olana doğru uzatarak mı dengelemeli? — Arzuladıklarının tarihi şimdiye dek *partie honteuse*'üydü¹ insanın: onu uzun süre okumaktan kaçınmalı. İnsanı haklı çıkartan, onun gerçekliğidir — onu sonsuza dek haklı çıkartacaktır. Ne kadar değerlidir gerçek insan, herhangi bir salt arzulanmış, düşünmüş, yapmacık ve uydurma bir insanla kıyaslandığında? Herhangi bir ideal insanla... Ve şimdi de ideal insan aykırı düşüyor, filozofun beğenisine.

33.

Egoizmin Doğal Değeri. — Bencilliğin değeri, ona sahip olanın fizyolojik değeri kadardır: değeri çok büyük olabilir, hiçbir değeri olmayabilir ve aşağılık olabilir. Her bireye, yaşamın yükselen çizgisini mi, alçalan çizgisini mi serimlediği açı-
sından bakılabilir. Bu konuda bir karar verildiğinde, onun bencilliğinin değerinin ne olduğuna ilişkin bir kural da elde edilir. Çizginin yükselişini serimliyorsa, aslında onun değeri olağanüstüdür — ve onunla birlikte bir adım ileri giden genel yaşamın uğruna, kendisi için en iyi koşulları yaratma ve koruma çabası da aşırı olabilir. Halkın ve felsefecilerin bugüne kadar anladığı anlamıyla birey, “Individuum”,¹ bir yanılgıdır: kendi başına bir şey, bir atom, “zincirin bir halkası” değildir, eski zamanlardan miras kalmış değildir — kendisine kadar varan tüm bir insanlık çizgisinin bizzat kendisidir... Alçalan çizgiyi, çöküşü, kronik yozlaşmayı, hastalanmayı serimliyorsa (— Hastalıklar, genel olarak çöküşün sonuçlarıdır, nedenleri değil), fazla bir değeri yoktur onun, hakkaniyet, gelişmişlerden olabildiğince az şeyi almasını gerektirir. Onların ancak bir asalağıdır...

34.

Hıristiyan Ve Anarşist. — Bir anarşist, toplumun düşüşteki tabakalarının sözcüsü olarak, güzel bir öfkeyle “hukuk”, “adalet”, “eşit haklar” talep ediyorsa, aslında kültürsüzlüğünün baskısıyla yapıyordur bunu, kendisine acı çektiren şeyin ne olduğunu kavrayamayan — neyin yoksulu olduğunu: yaşamın... Bir ilk-neden-içgüdüğü etkindir onda: kendini kötü hissetmesinden birisi suçlu olmalıdır.... “Güzel öfke”si de iyi ge-

lir ona, küfretmek bir zevktir, tüm sefil yaratıklar için, — küçük bir güç sarhoşluğu verir. Yakınma, şikayetçi olma bile, onun uğruna yaşama katlanılabilmesini sağlayan bir çekicilik kazandırabilir yaşama: daha ince dozda bir intikam, her yakınmada bulunur, kendini kötü hissedişini, duruma göre kendi kötü halini bir haksızlık gibi, haksız bir ayrıcalık gibi başka türlü olanların üstüne atar kişi. “Ben bir pisliğim, sen de öyle olmalısın”: bu mantıkla yapılır devrim. — Şikayetçi-olmak hiçbir durumda işe yaramaz: zayıflıktan kaynaklanır. Kişinin kendini kötü hissedişinin suçunu, başkalarına ya da kendi kendisine yüklemesinin — birincisini sosyalistler, ikincisini de örneğin hristiyanlar yapıyor — aslında hiçbir farkı yoktur. Bunların ortak, diyelim ki aynı zamanda rezil yanı, birisinin acı çekiyor oluşundan, herhangi bir kimsenin suçlu olması gerektiğidir — kısacası, acı çeken, çektiği acılara karşı, intikamın balını yazmaktadır kendi reçetesine. Bir haz-gereksinimi olarak rastgele nedenlerdir: acı çeken, küçük intikamını almak için her yerde nedenler bulabilir, — bir hristiyansa, bir daha söyleyelim, kendi içinde bulur onları... Hristiyan ve Anarşist — ikisi de dekadandır. — Ama bir hristiyan “dünya”yı yargılar, ona kara çalar, onu lekelerken, sosyalist bir işçinin toplum u yargılayışındaki, ona karaçalışındaki, onu lekeleyişindeki içgüdünün aynısıyla yapar bunu: “ahiret günü” bile intikamın tatlı avuntusudur — sosyalist işçinin beklediği devrimin, biraz daha uzak bir zamanda düşünülenidir... “Öteki dünya”nın kendisi de — bu dünyaya çamur atmanın bir aracı değilse, ne gerek var bir öteki dünyaya?...

bir ahlak, bencilliğin k ö r e l d i ğ i bir ahlak, — her koşulda kö-
t ü bir belirtidir. Bireyler için geçerli olduğu kadar, özellikle
halklar için de geçerlidir bu. Bencillik eksilmeye başladığında,
en iyi şey eksiliyor demektir. İçgüdüsel olarak, k e n d i n e - z a -
r a r l ı o l a n ı seçmek, “çıkarsız” güdülerin c a z i b e s i n e kapıl-
mak, adeta dekadansın formülünü vermektedir. “K e n d i ç ı k a -
r ı n ı gözetmemek” — bu sadece ahlaksal bir incir yaprağıdır, ta-
mamen farklı, fizyolojik bir gerçekliğin örtüldüğü: “Kendi ç ı k a -
r ı m ı nasıl gözeteceğimi b i l e m i y o r u m ” İçgüdülerin dağıl-
ması! İnsan diğerkam olduğunda, işi bitmiş demektir. — Naif
bir biçimde “Ben artık beş para etmem” demek yerine, der ki,
dekadansın ağzındaki ahlak-yalanı: “Hiçbir şeyin değeri yok —
y a ş a m beş para etmez”... Böyle bir yargı büyük bir tehlike
oluşturur nihayetinde, bulaşıcıdır, — toplumun bütün çürük
zemininde kimi zaman tropik bir kavram bitkisi gibi büyür, ba-
zen bir dine (hıristiyanlık), bazen felsefeye (Schopenhauer’lik)
dönüşür. Bazı koşullarda çürümenin zemininde yetişmiş bir ze-
hirli bitki, havasıyla binlerce yıl boyunca zehirler y a ş a m ı ...

36.

H e k i m l e r i ç i n A h l a k . — Hasta, toplumun bir asala-
ğıdır. Belirli bir durumda daha da uzun yaşamak küstahlıktır.
Yaşamın anlamı, yaşama h a k k ı kaybolduktan sonra, hekimle-
re ve uygulamalara korkakça bir bağlılık içinde ot gibi yaşama-
ya devam etmek, toplumda derin bir horgörü uyandırmalıydı.
Hekimler de, bu horgörünün ilericileri olmalıydılar — reçete de-
ğil, her gün yeni bir doz t i k s i n t i , hastalarına... Yeni bir so-
rumluluk yaratmak, hekim için, yaşamın, y ü k s e l e n yaşamın
en yüksek çıkarının, y o z l a ş a n yaşamı acımasızca aşağıya ve

kenara itmeyi gerektirdiği tüm durumlar için — örneğin dölleme hakkı için, doğurulma hakkı için, yaşama hakkı için... Onurlu bir biçimde yaşamak artık mümkün değilse, onurlu bir biçimde ölmek için. Gönüllü olarak seçilen ölüm, tam zamanında, neşyle ve sevinçle, çocukların ve tanıkların ortasında gerçekleştirilen ölüm: öyle ki gerçek bir vedalaşma mümkündür henüz, veda eden henüz oradadır, ayrıca ulaşılanın ve istenilenin gerçek bir değerlendirilişi, yaşamın bir özetlenişi — tüm bunlar, hristiyanlığın ölüm saatini dönüştürdüğü sefil ve ürperici komedinin tam zıttını oluşturur. Hristiyanlığın, ölen kişinin zayıflığını zorunlu bir vicdan terbiyesi, ölme tarzını insan ve geçmiş hakkında bir değer-yargılaması olarak kötüye kullandığı asla unutulmamalı! — Bu noktada, önyargının tüm korkaklıklarına inat, öncelikle, nihayetinde aynı zamanda “doğal olmayan” bir ölüm, bir intihar olan sözümona doğal ölümün, doğru yani fizyolojik değerini belirlemek gerekir. Kişi, asla kendisinden başkasıyla birlikte gitmez ölüme. Ancak en aşağılık koşullarda bir ölümdür bu, gönülsüzce bir ölüm, yanlış zamanda, korkakça bir ölümdür. Yaşam sevgisinden ötürü —, başka türlü istemeli ölümü, özgürce, bilinçli, rastlantıya yer bırakmadan, bir baskın gibi ani değil... Son olarak, kötümser beylere ve öteki dekadanalara bir tavsiye. Doğurulmayı engellemek, elimizde değil: ama bu hatayı — çünkü bazen bir hatadır — telafi etmek elimizde. Kişi kendini lağve derse, en saygıdeğer işi yapmış olur: bununla, adeta yaşamayı hak eder... toplumun, o da bir şey mi! yaşamın ta kendisinin feragat, kansızlık ve başka erdemler içindeki herhangi bir “yaşam”dan daha fazla çıkarı vardır bunda — kişi, ötekileri kendi görüntüsünden kurtarmıştır, yaşamı bir itirazdan kurtarmıştır... Kötümserlik, pur¹, vert, ancak bay kötümserin kendi kendini çürütmesiyle kanıtlar kendini:

yaşamı, Schopenhauer'in yaptığı gibi salt "istenç ve tasarım" ile olumsuzlamamak için, onun mantığında bir adım daha ileri gidilmesi gerekir — ilkönce Schopenhauer'i olumsuzlamak gerekir... Bu arada, kötümserlik, ne kadar bulaşıcı olsa da yine de bir dönemin, bir soyun hastalıklılığını genelde artırmaz: onun bir anlatımıdır. Koleraya yakalanıldığı gibi yakalanılır ona: bunun için bünyenin yeterince hastalıklı olması gerekir. Kötümserlik fazladan bir kişiyi daha dekadans yapmaz; kolera salgınının azdığı yıllardaki toplam ölüm vakalarının, öteki yıllardan daha fazla olmadığını, istatistiklerden anımsıyorum.

37.

Daha Ahlaklı Mı Olduğumuza Dair. — Benim "iyinin ve kötünün ötesinde" kavramıma karşı, beklenileceği üzere, bilindiği gibi Almanya'da ahlakın kendisi olarak kabul edilen, modern aptallaşmanın tüm vahşeti harekete geçirildi: bu konuda enfes öyküler anlatabilirdim. Her şeyden önce, çağımızın törel yargı alanındaki "yadsınamaz üstünlüğü", bu alanda gerçekten kaydettiğimiz ilerleme anımsatıldı bana: bizimle kıyaslandığında, Cesare Borgia'nın¹ "daha üstün" bir insan olduğu, bir tür üst insan olduğu, benim yaptığım gibi öne sürülemezmiş kesinlikle.... İsviçre'deki "Bund" dergisinin editörü, böyle bir şeye girişmekteki cesaretime duyduğu saygıyı belirtmekten de geri kalmayarak, yapıtımı, onunla tüm ciddi duyguların ortadan kaldırılmasını istediğim biçimde "anladığını" söylemeye kadar vardırırdı işi. Müteşekkirim!² — Yanıt olarak, gerçekten daha ahlaklı mı olduk, sorusunu sorma hakkını görüyorum kendimde. Tüm dünyanın buna inanıyor oluşu, şimdiden buna karşı bir itiraz oluşturuyor... Biz modern insanlar, çok narin, çok

kırılğan, yüzlerce özen göstererek ve gösterilerek, aslında sergilediğimiz bu narin insanlığın, merhamette, yardımseverlikte, karşılıklı güvende ulaşılan bu hemfikirliliğin, olumlu bir ilerleme olduğunu, bununla Rönesans insanlarından çok ileride olduğumuzu zannediyoruz. Oysa her çağ böyle düşünür, böyle düşünmek zorundadır. Şurası kesin ki, kendimizi Rönesans koşulları içine sokamayız, öyleymiş gibi düşünemeyiz bile; sinirlerimiz o gerçekliğe dayanamaz, kaslarımızın sözünü bile etmiyorum. Oysa bu yeteneksizlikle, bir ilerleme değil, yalnızca bir başka, daha geç bir bünye, zorunlu olarak daha bol özenli bir ahlakın doğduğu kanıtlanmış oluyor. Narinliğimizi ve geçliğimizi, fizyolojik yaşlılığımızı bir an için yok sayalım, “insanlaşma” ahlakımız da derhal değerini yitirir — hiçbir ahlakın kendi başına değeri yoktur — : bizzat bizde küçümseme duygusu uyandıracaktır. Öte yandan, biz modernlerin, kesinlikle hiçbir kayaya çarpmak istemeyen, kalın vatkalı insancılığımızla, Cesare Borgia’nın çağdaşlarını gülmekten çatlatacak bir komedi oluşturacağımıza hiç kuşkumuz yok. Aslında, ister istemez, ölçülerin ötesinde komiğiz, modern “erdemlerimiz”le... Düşmanca ve güvensizlik uyandıran içgüdülerin dıştalanması — buydu bizim “ilerleme”miz — dirimselliğin genel dıştalanışının sonuçlarından yalnızca birini oluşturuyor: böyle koşullu, böyle geç bir varoluşu sürdürmek, yüz katı daha fazla çaba, daha fazla özen gerektirir. Bu durumda herkes karşılıklı yardım eder birbirine, herkes bir ölçüde hasta ve hastabakıcıdır. Sonra buna “erdem” denir —: yaşamı başka türlü, daha tam, daha savurgan, daha taşkın bilen insanların arasında, başka bir ad verilirdi buna, “korkaklık” belki, “zavallılık”, “kocakarı ahlakı”... Töreleri yumuşatışımız — budur benim ilkem, budur isterseniz, benim getirdiğim yenilik — çöküşün bir sonucudur; törenin katılığı ve korkunç-

luğu ise, tam tersine bir yaşam bolluğunun sonucu olabilir: sonra elbette daha fazla cesaret edilebilir, daha çok meydan okunabilir, çok şey de h a r c a n a b i l i r . Eskiden beri yaşamı besleyen kökler, bizim için birer z e h i r olurdu... Kayıtsız olmak — bu da bir güçlölük biçimidir — bunun için de yine yaşıyız, geç kalmışız: ona karşı ilkönce benim uyardığım duygudaşlık-ahlakımız l'impressionisme morale³ diyebileceğim şey, dekadans olan her şeye özgü fizyolojik aşırı hassaslığın bir başka anlatımıdır. Schopenhauer'in m e r h a m e t - a h l a k ı y l a d e n e d i ğ i , kendini bilimselmiş gibi sunma hareketi — çok talihsiz bir deneme — ahlaktaki asıl dekadans hareketidir. Hristiyan ahlakıyla yakından akrabadır. Güçlü çağlar, s e ç k i n kültürler, merhamete, “komşusunu sevmeye”, benliğin ve benlik duygusunun eksikliğine, horgörölisi bir şey olarak bakarlar. Çağlar olumlu enerjilerine göre değerlendirilir — ve böylece o savurgan ve felaket dolu Rönesans çağının son b ü y ü k çağ olduğu sonucu çıkıyor ve bizim, korkak, kendimize-şefkatimizle ve komşu sevgimizle, çalışma, iddiasızlık, hakseverlik, bilimsellik — toplayıcı, ekonomik, makinasal — erdemlerimizle z a y ı f bir çağ olduğumuz sonucu çıkıyor... Erdemlerimiz koşullara bağlıdır, zayıflıklarımızın sonucunda ortaya çıkmışlardır. “Eşitlik”, “eşit haklar” kuramında yalnızca dile gelen, gerçekten bir ölçüde birbirine benzeme, aslında çöküşe aittir: insanla insan, zümreyle zümre arasındaki uçurum, tiplerin çoğulluğu, kendisi olma, kendini üste çıkarma istenci, m e s a f e p a t h o s u dediğim şey, her g ü ç l ü çağın o ayırt edici özelliğidir. Aşırı uçlar arasındaki enerji, açıklık günümüzde gitgide küçölüyor — aşırı uçlar da sonunda birbirlerine benzeyerek ortadan kalkıyor... Tüm siyasal kuramlarımız ve devlet yapılarımız, “Alman-İmparatorluğu” da kesinlikle dahil olmak üzere, çöküşün sonuçları,

zorunlu sonuçlarıdır; dekadansın bilinçsiz etkisi tek tek bilimlerin ideallerine varıncaya dek, egemen olmuştur. İngiltere ve Fransa'daki sosyolojinin tamamına itirazım, deneyimlerinden yalnızca toplumun çöküş-yapılanmasını bilmesi ve kendi çöküş-içgüdülerini tam bir masumiyetle, sosyolojik değer yargısının normu olarak almasıdır. Çökmekte olan yaşam, organize eden, yani ayıran, uçurumlar açan, aşağıya ve yukarıya yerleştiren her türlü kuvvetin azalışı, günümüz sosyolojisinin ideali olarak formülleniyor... Sosyalistlerimiz dekadandırlar, ama Bay Herbert Spencer da bir dekadandır, — diğerkamlığın zaferini istemeye değer bir şey olarak görüyor!...

38.

Benim Özgürlük Kavramım.— Bazen, bir şeyin değeri, onunla neye ulaşıldığına değil, onun için ne ödendiğine — bize neye mâl olduğuna dayanır. Bir örnek vereyim. Liberal kurumlar, ulaşıldıkları andan itibaren, liberal olmaktan çıkarlar: daha sonra özgürlüğe liberal kurumlardan daha kötü ve kalıcı zararlar veren olmaz. Etkilerinin ne olduğu çok iyi biliniyor: güç istencinin altını oyuyorlar, dağı ve vadiyi aynı seviyeye düzleyip, ahlak diye yüceltiyorlar bunu, küçük, korkak ve keyifli kılıyorlar — sürü hayvanıdır, onlarla her defasında zaferini kutlayan. Liberalizm: açıkçası sürü-hayvanı-yapma... Aynı kurumlar, onlara ulaşmak için savaş verildiği sürece, tamamen başka sonuçlar doğuruyorlar, pratikte özgürlüğü güçlü bir biçimde destekliyorlar. Daha doğrusu, savaştır bu sonuçları ortaya çıkartan, liberal kurumlar uğruna verilen savaş, liberal olmayan içgüdülerin sürmesini sağlayan savaş. Ve savaş özgürlüğe eğitir. Nedir ki özgürlük! Kendinden sorumlu olma

İstencine sahip olmak. Bizi ayıran mesafeyi korumak. Zahmete, sertliğe, yoksunluğa karşı, hatta yaşamın kendisine karşı kayıtsız olmak. Kendi davası için insanları feda etmeye hazır olmak, kendisi de dahil olmak üzere. Özgürlük demek, erkeksi, savaş-tan ve zaferden hoşlanan içgüdülerin, öteki içgüdüler üzerinde, örneğin "mutluluk" içgüdüğü üzerinde egemen olması demektir. Özgürleşmiş insan, en az bir o kadar da, özgürleşmiş t i n, esnafın, hristiyanların, ineklerin, İngilizlerin ve öteki demokrat-ların düşledikleri aşağılık refah türünü ayaklarıyla çigner. Özgür insan savaşçıdır. — Neyle ölçülür özgürlük, bireylerde ve halklarda? Aşılması gereken direnişle, mâl olduğu yukarı da kalma çabasıyla. En yüksek özgür insan tipini, sürekli en yüksek direnişin aşıldığı yerde aramak gerekir: tiranlıktan beş adım öte-de, kölelik tehlikesinin hemen eşğinde. Psikolojik açıdan doğrudur bu, burada "tiran" deyince, kendine karşı maksimum otoriteyi ve terbiyeyi davet eden, acımasız ve korkunç içgüdüler anlaşılsın — en güzel tipi Julius Sezar'dır —; siyasal açıdan da doğrudur bu, tarihte bir gezinti yapılsın yeter. Biraz değeri olan, değer kazanan -halklar, bu değere asla liberal kurumlarla ulaşmadılar: büyük tehlike onları büyük saygıyı hak eden halklar yaptı; bize çarelerimizi, erdemlerimizi, savunmamızı ve silahlarımızı, bizim t i n i m i z i öğreten tehlike, — bizi güçlü olmaya zorlayan ... Birinci temel ilke: güçlü olmak zorunda olunmalı, yoksa asla güçlü olunmaz. — Güçlü, gelmiş geçmiş en güçlü insan türü için o büyük seralar, Roma ve Venedik tarzı aristokratik kent devletleri, özgürlüğü, tam da benim özgürlük sözcüğünü anladığım anlamda anladılar: sahip olunan ve olunmayan bir şey olarak, istenen, fethedilen...

Modernliğin Eleştirisi. — Kurumlarımız artık bir işe yaramıyor: bu konuda hemfikiriz. Ama kurumlardan değil, bizden kaynaklanıyor bu durum. Kurumların yetişmesini sağlayan tüm içgüdülerimizi kaybettikten sonra, şimdi de kurumlarımızı kaybediyoruz, çünkü biz artık onların işine yaramıyoruz. Demokratizm, örgütleyici gücün çöküş-biçimi olmuştur her zaman: daha “İnsanca Pek İnsanca” kitabımın I. cildinde, 318. sayfasında¹, modern demokrasiyi, “Alman İmparatorluğu” gibi yarım biçimleriyle birlikte, devletin çöküş biçimi olarak tanımlamıştım. Kuramların olabilmesi için, kötülük derecesinde antiliberal türden bir istencin, içgüdünün, buyruğun olması gerekir: gelenek istenci, otorite istenci, yüzyıllar sürecek bir sorumluluk istenci, ileriye ve geriye doğru in infinitum² bir soylar-silsilesinin dayanışması istenci. Bu istenç varsa, imperium Romanum³ gibi bir şey kurulur: ya da günümüzde bünyesinde kalıcılık olan, bekleyebilen, hâlâ bir şeyler vaat edebilen biricik güç, Rusya gibi — Rusya, Alman İmparatorluğu’nun kuruluşuyla birlikte kritik bir duruma girmiş olan acınası Avrupa küçük devletçiliğinin ve sinirliliğinin karşıt-kavramı... Bütün bir Batı dünyası, kurumların ondan yeşerdiği geleceğin ondan filizlendiği bu içgüdüye sahip değil artık: belki de “modern tını”yla bu kadar çok çelişen başka bir şey yok. Bunun için yaşanıyor, çok hızlı yaşanıyor, — çok sorumsuz yaşanıyor: tam da buna deniliyor “özgürlük”. Kurumları kurum yapan özellik aşağılanıyor, ondan nefret ediliyor, yadsınıyor: “otorite” sözcüğünün sadece telaffuz bile edildiği yerde, yeni bir kölelik tehlikesine inanılıyor. Politikacılarımızın, siyasal partilerimizin değer-içgüdü-sündeki dekadans bu noktaya kadar varıyor: içgü-

düsel olarak seçiyorlar, çözülmekte olanı, sonu hızlandırmanı... Bunun bir kanıtı, modern evlilik. Akıl adına ne varsa modern evlilikten apaçık uzaklaşmıştır: bu evliliğe karşı değil, modernliğe karşı bir itiraz oluşturur. Evliliğin akli — erkeğin hukuksal açıdan tek başına sorumlu oluşuna dayanıyordu: evliliğin ağırlık noktasını bu oluşturuyordu, şimdi ise iki ayağı üzerinde sendeliyor. Evliliğin akli — onun ilkesel olarak çözülemezliğine dayanıyordu: böylelikle duygunun, tutkunun ve ânin rastlantısı karşısında kendisine itaat ettirmeyi bilen bir vurguya sahipti. Evliliğin akli, ailelerin, eşlerin seçimindeki sorumluluğuna da dayanıyordu. Aşk-evliliğinden yana artan bir hoşgörüyü, adeta evliliğin temeli, onu asıl bir kurum yapan şey, aradan çıkartıldı. Bir kurum asla ve hiçbir zaman bir aşırı tepki üzerine kurulmaz; evlilik, söylendiği gibi “aşk” üzerine “kurulmaz”, — evlilik cinsel dürtü üzerine kurulur, mülkiyet dürtüsü üzerine (mülk olarak kadın ve çocuk), iktidar dürtüsü üzerine kurulur, bu dürtü ki sürekli olarak iktidarın en küçük birimini, ulaşılmış bir güç, nüfuz, zenginlik niceliğini fizyolojik açıdan da sabit tutmak için, uzun görevlere, yüzyıllar arasındaki içgüdü-dayanışmasına hazırlanmak için, çocuklara ve varislere gereksinen aileyi organize eder. Bir kurum olarak evlilik en büyük, en kalıcı örgütlenme biçiminin olumlanmasını daha kendi içinde kavrar: toplumun kendisi, birbirine en uzak soylara varıncaya kadar, bir bütün olarak kendisine kefil olmadıkça, evliliğin hiçbir anlamı yoktur. — Modern evlilik anlamını yitirdi, — dolayısıyla ortadan kaldırılıyor. —

aptallığın sebebini oluşturan içgüdü-yozlaşması, bir işçi-sorunun varlığına dayanıyor. Belirli şeyler hakkında soru sorulmaz: içgüdü'nün birinci buyruğu. Avrupalı işçilerle, ondan ilkin bir sorun yapıldıktan sonra ne yapılmak istendiğini kesinlikle görmüyor değilim. Adım adım daha çok soru sormayacak, mütevazılıktan daha uzak sorular sormayacak kadar iyi bir durumda bulunuyor. Sonunda büyük çoğunluk ondan yana. Burada mütevazı ve yetingen bir insan türünün, bir Çinli tipinin sınıflaştığına ilişkin umut tamamen tükendi: ve bu sınıfın akli olurdu, adeta bir zorunluluk olmuş olurdu. Ne yapıldı? — Bunun koşulları dahil her şey, daha nüve halindeyken yok edildi. — Bir işçiyi sınıf olarak olanaklı kılan, kendisi olarak olanaklı kılan içgüdülerin kökü, sorumsuz bir düşüncesizlikle, tamamen kazındı. İşçiler askerliğe elverişli kılındılar, koalisyon hakkı, siyasal oy hakkı verildi onlara: işçilerin bugünkü varoluşunu şimdiden bir acil durum olarak (ahlaksal açıdan söylenirse, haksız olarak) duyumsamasına şaşmalı mı? Peki ne isteniyor? Diye soralım bir daha. Bir amaca ulaşmak isteniyorsa, bunun araçları da istenmelidir: köleler isteniyorsa, o zaman onlara efendilik eğitimi vermek, soytarılıktır. —

41.

“Benim kastetmediğim özgürlük...” — Günümüzdeki gibi zamanlarda, içgüdülerine bırakılmış olmak, fazladan bir beladır. İçgüdüler birbirleriyle çelişir, birbirlerini bozar, yıkarlar; Modernliği fizyolojik öz-çelişki olarak tanımlamıştım. Eğitimin akli, demir bir disiplin altında, bu içgüdü-sistemlerinin en azından bir tanesinin, bir diğerinin kuvvet kazanması, güçlenmesi, egemen olması uğruna felç olmasını ister. Bugün bi-

rey, ancak budanarak olanaklı kılınmalıydı: olanaklı, yani bütün. Tam tersi oluyor: bağımsızlık, özgürce gelişme, laiseraler talebi tam da hiçbir dizginin yeterince sıkı olamayacağı kişiler tarafından en ateşli bir biçimde öne sürülüyor — politikada da böyle, sanatta da. Ama bu dekadansın bir belirtisidir: bizim modern “özgürlük” kavramımız, içgüdü-yozlaşmasının fazladan bir kanıtıdır.—

42.

İnanç Nerede Gerekli.— Ahlakçılar ve azizler arasında, en az rastlanan şey dürüstlüktür; belki tam tersini söylüyorlardır, belki de inanıyorlardır bu söylediklerine. Bir inanç, bilinçli ikiyüzlülükten daha yararlı, daha etkili, daha ikna ediciyse, çok geçmeden içgüdüsel olarak ikiyüzlülük masumluk olur: büyük azizlerin anlaşılması için birinci ilke. Başka bir tür aziz olan filozofların zanaatları da, yalnızca belirli hakikatlere izin vermelerini gerektirir: yani zanaatlarının kamusal bir yaptırıma sahip olmasını sağlayan hakikatlere, — Kant’ça konuşursak, pratik aklın hakikatlerine. Neyi kanıtlamaları gerektiğini bilirler, pratiktirler bu konuda, — birbirlerini “bu hakikatler” hakkında görüş birliği içinde olmalarından tanırırlar. — “Yalan söylememelisin” — açıkçası: sakının kendinizi, filozof bey m, hakikati söylemekten...

43.

Muhafazakarların Kulağına Söylenen. — Eskiden bilinmeyen, bugün bilinen, bilinebilen —, herhangi bir anlamda ve derecede bir gerileme, kesinlikle mümkün değil-

dir. En azından biz fizyologlar biliyoruz bunu. Ne var ki tüm din adamları ve ahlakçılar buna inandılar — insanlığı daha eski bir erdem ölçütüne geri götürmek, geri döndürmek istediler. Ahlak her zaman bir Prokrustes yatağıydı. Politikacılar bile bu konuda erdem vaizlerini taklit ettiler. Bugün hâlâ, her şeyin akrep yürüyüşüyle geri geri gitmesini hayal eden partiler var. Ama akrep olmak, hiç kimsenin elinde değil. Çaresi yok: ileriye, yani adım adım dekadansa doğru gitmek gerekiyor (— budur benim modern “ilerleme” tanımım...) Bu gelişmenin önüne set çekilebilir ve set çekilerek yozlaşmanın birikmesi, toplanması, daha şiddetli ve daha apansız olması sağlanabilir: daha fazlası yapılamaz.

44.

Benim Deha Kavramım. — Büyük adamlar da, büyük zamanlar da, içlerinde muazzam bir kuvvetin biriktiği patlayıcı maddeler gibidirler; var olma koşulları daima tarihsel ve fizyolojik olarak, uzun bir süre boyunca toplanmış, biriktirilmiş, tasarruf edilmiş ve korunmuş olmalarıdır, — uzun süredir hiçbir patlamanın gerçekleşmemiş oluşudur. Gerilim bu ölçüde arttığında, en rastlantısal bir uyarı, “deha”yı, “eylem”i, büyük yazgıyı doğurmaya yeter. Sonrasında çevrenin, çağın, “çağın ruhu”nun, “kamuoyu”nun hiçbir önemi kalmaz! — Napolyon örneğine bakılsın. Devrim Fransası ve daha çok da devrim-öncesi Fransası, kendi bağrından Napolyon’a en zıt tipi çıkartırdı, onu da çıkarttı. Ve Napolyon, farklı olduğu için, Fransa’da çürüyüp dağılan uygarlıktan daha güçlü, daha uzun sürmüş, daha eski bir uygarlığın varisi olduğu için, burada hükümdar oldu, yalnızca burada hükümdardı. Büyük insanlar zorunludurlar, or-

taya çıktıkları dönem, rastlantısaldır; hemen hemen her zaman, ortaya çıktıkları dönemin efendisi oluşlarının tek nedeni, daha güçlü, daha eski oluşlarıdır, uzun süre biriktirilmiş oluşlarıdır. Bir deha ile yaşadığı dönem arasında, güçlü ile zayıf, yaşlı ile genç arasındaki gibi bir ilişki vardır: dönem her zaman görece olarak daha gençtir, daha zayıftır, daha erginleşmemiştir, daha kendine güvensiz, daha çocuksudur. — Bugün bu konuda Fransa'da tamamen başka türlü düşünülüyor oluşu (Almanya'da da öyle: ama bunun bir önemi yok), orada kuramın ortama ait, gerçek bir nevrozlu-kuramı olması, dokunulmazlık ve adeta bilimsellik kazanması ve fizyologlar arasında ona inanılması: işte bu "iyi kokmuyor", insanda hazin düşünceler uyandırıyor. — İngiltere'de de farklı düşünülüyor, ama buna kimsenin canı sıkılmayacaktır. İngilizlerin önünde dehayla ve "büyük adam"la anlaşmak için yalnızca iki yol vardır: ya Buckle'ın tarzıyla, demokratik bir biçimde, ya da Carlyle'ın tarzıyla dinî bir biçimde. Büyük insanlardaki ve zamanlardaki tehlike, olağanüstüdür: her türden bitkinlik, sterillik adım adım izler onları. Büyük adam bir sondur; büyük dönem, örneğin Rönesans, bir sondur. Deha — yapıtlarında, eylemlerinde — zorunlu olarak bir savurgandır, kendini harcıyor oluşudur, büyüklüğü... Kendini koruma içgüdüğü adeta askıya alınmıştır; coşup taşan kuvvetlerin devasa basıncı ona böyle her türlü korumayı ve dikkati yasaklar. Buna "feda etme" denir; kendi "kahramanlığı" ile övünür, kendi esenliğine karşı kayıtsızlığıyla, bir ideale, büyük bir davaya, bir vatana adanmışlığıyla: tüm bunlar yanlış anlamalardır... Taşar, aşar, tüketir kendini, acımaz kendine, — yazgısallıkla, felaket getirerek, isteği dışında, bir nehrin kıyıları'nın dışına taşmasının, isteği dışında oluşu gibi. Böylesi patlamalara çok şey borçlu olunduğu için, buna karşılık onlara da çok

şey hediye edilmiştir, örneğin bir tür üstün ahlak ... Bu da insanın şükran duyma tarzıdır: kendisine iyilik yapanları y an - lı ş an lar. —

45.

Suçlu Ve Ona Akraba Olan. — Suçlu tipi, elverişsiz koşullardaki güçlü insan, hasta edilmiş güçlü bir insan tipidir. Her güçlü insanın içgüdüsündeki silah ve korunma olan her şeyin haklı olarak var olduğu yabanılık, belirli bir daha özgür ve daha tehlikeli doğa ve varoluş biçimi eksiktir onda. Erdemleri toplumdan sürgün edilmişlerdir; beraberinde getirdiği en canlı içgüdüleri, çok geçmeden en bunaltıcı duygulanımlarla, kuşkuyla, korkuyla, onursuzlukla çarpıklaşırlar. Bu da handiyse, fizyolojik yozlaşmanın reçetesidir. En iyi yapabildiği, en severek yaptığı şeyi, gizli gizli, uzun bir gerilim içinde, dikkatle, sinsilikle yapmak zorunda kalan, kansızlaşır; ve içgüdülerinden hep tehlike, kovuşturma, bela hasat ettiği için, duygusu da bu içgüdülere karşı yönelir — onları tehlikeli olarak duyumsar. Dağlardan ya da denizin serüvenlerinden gelen doğal yapılı bir insanı zorunlu olarak bir suçluya yozlaştıran, toplumdur; bizim uysal, ortalama, yontulmuş toplumumuz. Ya da hemen hemen zorunlu olarak: çünkü, böyle bir insanın toplumdan daha güçlü çıktığı örnekler vardır: Korsikalı Napolyon en ünlü örnektir. Burada var olan sorun için Dostoyevski'nin tanıklığı önem taşıyor — yeri gelmişken, Dostoyevski kendisinde öğrenecek bir şeyler bulduğum biricik psikologdur: yaşamının en güzel şanslarından biridir, Stendhal'i keşfedişimden de güzel. Sığ Almanları hor görmeye on kat hakkı olan bu derin insan, aralarında uzun süre yaşadığı, çoğu ağır suçlulardan oluşan, toplu-

ma yeniden karışmaları artık olanaksız Sibirya mahkumlarını, kendi beklediğinden de çok farklı bulmuştu — yaklaşık olarak Rus toprağında yetişen en iyi, en sert ve en değerli ağaçtan yontulmuşlardı. Suçlu örneğini genelleştirelim: herhangi bir nedenle, toplum tarafından onaylanmayan, iyi, yararlı bulunmadıklarını bilen karakterleri düşünelim, — eşit olunmadığına, dışlanmış, değersiz, kirli kabul edildiğine ilişkin o çandala duygusu. Tüm bu karakterlerin düşünceleri ve eylemleri, yeraltına ait olanın rengini taşır; her şey, varoluşları günışığında olanlardakinden daha soluktur onlarda. Oysa bugün bizim seçkin bulduğumuz, hemen hemen tüm varoluş biçimleri, eskiden bu yarı-mezar havasında yaşıyorlardı: bilimsel karakter, sanatçı, deha, özgür tinli, oyuncu, tüccar, büyük kaşif. Din adamı en üstün tip olarak kabul edildiği sürece, her değerli insan türü değersizleştirilmişti... Zamanı geliyor — söz veriyorum — bu tipin en değersiz kabul edilmesinin, bizim çandalamız, en sahte, en namussuz insan türü olarak kabul edilmesinin... Bugün bile dünyada, en azından Avrupa'da hüküm sürmüş en yumuşak ahlak rejimi altında her sapkınlığın, her uzun, çok uzun süre altta kalmamanın, her alışılmadık, saydam olmayan varoluş biçiminin, suçluda yetkinleşen tipe yakınlaştırdığına dikkat çekiyorum. Tinin tüm yenileyicileri, bir süreliğine soluk ve meşum çandala damgasını taşımışlardır alınlarında: böyle algılandıkları için değil, kendilerini alışlageldik ve saygın olandan ayıran korkunç uçurumu bizzat hissettikleri için. Hemen hemen her deha kendi gelişmelerinden biri olarak bilir "Catilina¹ varoluşu"nu, zaten var olan, artık var olmayacak olan her şeye karşı bir nefret, intikam ve isyan duygusunu... Catilina — her Sezar'ın ön-varoluş biçimi.

46.

Burada Manzara Açık. — Bir filozofun susması, ruhun yüksekliği olabilir; kendisiyle çelişmesi, aşk olabilir —, bilen kişi yalan söylüyorsa, nezaketten olabilir. Çok incelikle söylenmiş bir sözdür: *il est indigne des grands coeurs de répandre le trouble, qu'ils ressentent:*¹ buna bir de, en yakışıklı olanın karşısında korkmamanın da, ruhun büyüklüğü olabileceğini eklemek gerekir. Seven bir kadın, onurunu feda eder; bilen biri “sevince” belki insanlığını feda eder; seven bir tanrı, oldu bir yahudi...

47.

Güzellik Rastlantı Değil. — Bir soyun ya da ailenin güzelliği, tüm davranışlarının zerafeti ve iyiliği de üzerinde çalışarak elde edilmiştir: deha örneğindeki gibi, kuşaklar boyunca biriktirilmiş emeğin ürünüdür. İyi beğeniye büyük kurbanlar vermiş olmak gerekir, onun uğruna birçok şey yapmış, birçok şeyi yapmamış olmak gerekir — Fransa'nın onyedinci yüzyılı her iki açıdan da hayranlık uyandırıcıdır — bu yüzyılda toplum, mekan, giysiler, cinsel doyum için bir seçme ilkesine sahip olunmuş olmalıdır; güzellik yarara, kaniya, üşengeçliğe tercih edilmiş olmalıdır. En üst ilke, kişi kendisini bile “gevşek bırakmamalı”dır. — İyi şeyler olağanüstü pahalıdırlar — ve her zaman şu yasa geçerlidir, onlara sahip olan biri, onları edinen den farklı biridir. İyi olan her şey, kalıtımla alınır: kalıtımla alınmamış olan, eksiktir, bir başlangıçtır... Atina'da, bu konudaki şaşkınlığını dile getiren Cicero'nun zamanında, erkekler ve delikanlılar, güzellikte kadınlardan fersah fersah üstündüler: ama erkek cinsinin kendisi, güzelliğin hizmetinde yüzyıllar boyunca ne ka-

dar emek ve çaba istemişti kendisinden! — Buradaki yöntem hakkında yanılmamak gerekir: duyguların ve düşüncelerin sadece terbiye edilmesi hemen hemen hiçbir şeydir (— tamamen yanıltıcı bir eğitim olan Alman eğitiminin büyük yanılgısı burada yatmaktadır): önce b e d e n i ikna etmek gerekir. Önemli ve seçilmiş jestlerin katı bir biçimde korunması, yalnızca kendini “gevşek bırakmayan” insanlarla yaşamak yükümlülüğü, önemli ve seçilmiş olmak için tamamen yeterlidir: iki, üç kuşak sonra zaten her şey içselleştirilmiş olur. Halkın ve insanlığın yazgısında, kültüre doğru yerden başlamaktır, belirleyici olan — (din adamlarının ve yarı din adamlarının uğursuz batıl inancı gibi) “ruh”tan değil: doğru yer bedendir, jestlerdir, diyetdir, fizyolojidir, gerisi arkadan gelir... Yunanlılar bu yüzden tarihin ilk kültür-olayı olarak kalıyorlar — gerekenin ne olduğunu biliyor, yapıyorlardı; hristiyanlığın bedeni aşağılamış olması, şimdiye kadarki en büyük talihsizliğiydi insanlığın.

48.

Benim Anladığım İlerleme. — Ben de “doğaya geri dönüş”ten söz ediyorum, aslında bu bir geri gidiş değil, bir yükseliş olsa da — yukarıya, yüksek, özgür korkunç doğaya ve doğallığa, büyük görevlerle oynayan, oynayabilen... Bir benzetmeyle söyleyecek olursak: Napolyon bir parça, benim anladığım gibi “doğaya geri dönüş”tü (örneğin rebus tacticis’te¹, dahası, askerlerin bildiği gibi, stratejik alanda). Ya Rousseau — o nereye dönmek istiyordu aslında? Rousseau, idealistin ve alçağın bir kişide toplandığı bu ilk modern insan —, kendi görünümüne katlanabilmek için ahlaki “saygınlığa” gereksinim duyan; dizginsiz kibirden ve dizginsizce kendini aşağılamaktan hastalanmış. Ken-

dini yeni çağın eşiğine yerleştiren bu hatalı doğum da “doğaya geri dönmek” istiyordu — bir kez daha soralım, Rousseau, nereye dönmek istiyordu? — Ben, daha devrimdeki Rousseau’dan nefret ediyorum: devrim bu idealist ve alçak ikiliğin dünya-tarihsel anlatımıdır. Bu devrimin oynadığı kanlı fars, onun “ahlaksızlığı” beni pek ilgilendirmiyor: benim nefret ettiğim şey, ondaki Rousseau’cu ahlaksallıktır — devrimin hâlâ etkili olduğu ve sığ ve ortalama olan her şeyi kendine ikna ettiği sözümona “hakikat”leridir. Eşitlik öğretisi! ... Ama zehirlerin en zehirlisidir bu: adaletin sonu olduğu halde, adalet tarafından vaaz edilmiş gibi görünür ... “Eşit olan eşite, eşit olmayan eşit olmayana — adaletin gerçek sözü bu olurdu: ve buradan çıkan sonuç, eşit olmayanları asla eşit yapmamaktır.” Söz konusu eşitlik öğretisi etrafında bu kadar korkunç ve kanlı olaylar yaşandığı için, bu kusursuz “modern idea”da bir tür görkem ve ateş kıvılcığı vardır, o yüzden bir tiyatro oyunu olarak devrim, en soylu tinleri bile ayartmıştır. Nihayetinde bu, ona daha fazla saygı göstermek için bir neden değildir — Devrimi, nasıl duyumsanması gerekiyorsa öyle, tiksintiyle algılayan tek bir kişi biliyorum — Goethe...

49.

Goethe. — Bir Alman değil, bir Avrupa olayı: onsekizinci yüzyılı doğaya bir geri dönüşle, Rönesansın doğallığına bir yükselişle aşma yolunda muaazzam bir deneme, yüzyılın cephesinden bir tür kendini aşma. — Goethe o yüzyılın en güçlü içgüdülerini barındırıyordu: duyarlılık, doğaya tapma, tarihselliğe karşı olma, idealistlik, gerçekdışılık ve devrimcilik (—sonuncusu yalnızca gerçekdışılığın bir başka biçimidir). tarihten, doğa biliminden, Antik Çağ’dan ve de Spinoza’dan, özellikle de pratik

etkinlikten yararlandı; kendini sınırlı ufuklarla çevreledi; yaşamdan kopmadı, içine girdi; başarısız değildi ve olabildiğince çok şey aldı üstüne, üzerine, içine. İsteddiği b ü t ü n s e l l i k t i ; aklın, tenselliğin, duygunun, istencin (— Goethe'nin öncülü olan Kant'ın vaaz ettiği, en ürkütücü skolastikte) birbirinden ayrı oluşuyla savaştı; kendini bir bütünlük olarak disipline etti, kendini y a r a t t ı Goethe, gerçekdışı zihniyetli bir çağın ortasında, inanmış bir gerçekçiydi: bu konuda kendisiyle akraba olan her şeye evet dedi, — Napolyon adındaki o e n s r e a l l i s s i m u m ' d a n ¹ daha büyük bir yaşantısı olmamıştı. Goethe güçlü, iyi yetişmiş, her bedensel olayda becerikli, kendi kendini dizginleyebilen, kendisine saygısı olan bir insan tasarlıyordu, doğallığın tüm kapsamını ve zenginliğini kendine yakıştırabilen, bu özgürlük için yeterince güçlü bir insan; zayıflığından değil, güçlülüğünden dolayı hoşgörülü insan: ortalama karakterin yok oluşuna neden olacak şeyi, kendi yararı için kullanmasını bildiği için; artık kendisi için yasaklanmış hiçbir şey bulunmayan insanı, yoksa bir z a y ı f l ı k olurdu bu, ister günah, ister erdem denilseydi adına... Böyle ö z - g ü r l e ş m i ş bir tin, neşeli ve güvenen bir meşumlukla duruyor evrenin ortasında, yalnızca bireyin horgörüsü olduğu, her şeyin bütünde çözüldüğü ve olumlandığı inancıyla — a r t ı k o l u m - s u z l a m ı y o r ... Böyle bir inanç ise, olası tüm inançların en yücesidir: onu, D i o n y s o s adıyla vaftiz ettim.—

Goethe'nin bir kişi olarak ulaşmaya çalıştığı her şeye, bir anlamda onyedinci yüzyılın d a ulaşmaya çalıştığı söylenebilir: anlamada, onaylamada evrensellik, her ne varsa kendine-yaklaşmasına-izin-vermek, pervasız bir gerçekçilik, gerçek olan her şeye

duyulan derin bir saygı. Bunun toplam-sonucunun bir Goethe değil de, bir kaos oluşu, nihilist bir iç-çekiş, başka-neden-neyin-geleceğini-bilemeyiş, pratikte sürekli yeniden onsekizinci yüzyıla başvurmaya iten bir yorgunluk içgüdüsü? (— Örneğin duygu-romantizmi olarak, diğerkamlık ve aşırı-duygusallık olarak, beğenide feminizm, politikada sosyalizm olarak.) Onsekizinci yüzyıl değil mi bu, hele ki son yıllarında, sadece güçlenmiş, kabalашmış bir onsekizinci yüzyıl? Yani bir dekadans yüzyılı? Öyle ki, Goethe yalnızca Almanya için değil, tüm Avrupa için bir ara olay, nafile bir güzellik olmuştu — Ama onlara, yalnızca kamusal bir yararı dikkate alan, sefilce bir perspektiften bakıldığında, büyük insanlar yanlış anlaşılırlar. Onlardan bir yarar sağlamamayı bilmek, belki bu da büyüklüğe girer...

51.

Goethe, derin bir saygı duyduğum son Almandır: benim duyumsadığım üç şeyi duyumsamıştı, — “çarmıh” konusunda da anlaşıyoruz onunla... Sık sık soruluyor bana, neden Almanca yazıyorum diye: başka hiçbir yerde, anavatanımdaki kadar az okunmuyorum oysa. Peki kim söyleyebilir ki, bugün okunmayı diliyor bile olduğumu? — Zamanın, dişlerini üzerlerinde boş yere denediği şeyler yaratmak; biçimiyle, tözüyle, küçük bir ölümsüzlük için çabalamak — kendimden daha azını bekleyecek kadar mütevazı olmadım şimdiye kadar. Almanların arasında ilk ustası olduğum aforizma, özdeyiş, “bengiliğin” biçimleridir; benim hırsım, başkalarının bir kitapta söylediğini on cümlede söylemektir — başka herkesin bir kitapta söylemediğini...

İnsanlığa, sahip olduğu en derin kitabı, Zerdüş'tümü verdim: çok yakında en bağımsız kitabı da vereceğim.—

Eskilere Ne Borçluyum?

1.

Son olarak da, ona giden geçitleri aradığım, belki de yeni bir geçit bulduğum o dünya — eski dünya — hakkında bir söz —. Sabırlı bir beğenin tam tersi olabilen beğenim, burada da gözü kapalı evet demekten çok uzaktır: kesinlikle evet demekten hoşlanmaz, hayır tercih eder, en çok sevdiği de, hiçbir şey söylememektir... Kùltürler hakkında, kitaplar hakkında geçerlidir bu durum — yerler ve manzaralar hakkında da geçerlidir. Aslında çok az sayıda antik kitabın yeri vardır benim yaşamımda; en ünlüleri yoktur bunların arasında. Biçem duygum, biçim olarak epigram duygum, Sallust'la¹ karşılaştığım anda uyandı adeta. Saygıdeğer öğretmenim Corssen'in, en yüksek notu en kötü Latince öğrencisine verdiğiindeki şaşkınlığını hiç unutamam —, bir hamlede hazırdım. Sıkıştırılmış, katı, temelde olabildiğince fazla tözle, "güzel söz"e ve "güzel duygu"ya karşı soğuk bir kötülük — bunlarda buldum kendimi. Zerdüşt'üme varıncaya kadar, Roma biçemine, biçimdeki "aere perennius"² yönelik ciddi bir hırs görülür bende. — Horatius'la ilk karşılaştığımda da farklı bir şey yaşamamıştım. Bugüne kadar başka hiçbir şairden, başlangıçta Horatius'un bir kasidesinin verdiği sanatsal hazzı almadım. Bazı dillerde, burada

ulaşılını istemek bile olanaksızdır. Her sözcüğün ses olarak, yer olarak, kavram olarak sağa ve sola ve bütünün ötesine gücünü taşıdığı bu sözcükler mozaigi, imlerin kapsamı ve sayısındaki bu minimum, imlerin enerjisinde bu yolla elde edilen maksimum — tüm bunlar Romalıdır ve, bana inanmak isteniyorsa, par excellence seçkindir. Buna karşılık şiir sanatında başka ne varsa, hepsi de biraz popülerdir — salt bir duygu-gevezeliği...

2.

Yunanlılara ise, kesinlikle bunlara benzer güçlü izlenimler borçlu değilim; ve lafı dolaştırmadan söyleyecek olursam, onlar bizim için, Romalıların olduğu şey olamazlar. Yunanlılardan bir şey öğrenilmiyor — tarzları çok yabancı, “klasik” bir etkide bulunmayacak kadar da akışkan. Yazı yazmayı kim bir Yunanlıdan öğrenebilirdi! Romalılar olmasaydı kim öğrenebilirdi!... Platon, diye itiraz etmeyin bana! Platon söz konusu olduğunda temelden bir kuşkucuyum ben ve sanatçı Platon’a aydınlar arasında âdet olduğu üzere hayranlık duymayı, asla onaylamadım. Sonunda, eskilerin arasındaki en incelmış beğeni yargıçları bile benden yana. Bana öyle geliyor ki, Platon, tüm biçem biçimlerini harmanlıyor, böylece ilk biçem dekadansı oluyor: satura Manippea’yı¹ bulan kiniklerinki gibi bir günah var boynunda. Platon’cu diyalog, diyalektiğin bu korkunç kendini beğenmiş ve çocuksu tarzının, çekici bir etkide bulunabilmesi için, hiç iyi bir Fransız yazarını okumamış olmak gerekir — örneğin Fontenelle’yi². Platon can sıkıcıdır. — Ne de olsa, Platon’a beslediğim güvensizliğin kökü derinlerde yatıyor: onu Helenlerin tüm temel içgüdülerinden öyle sapmış, öyle ahlaklılaşmış, öyle vaktinden-önce-hıristiyan buluyorum ki — daha o zamandan, “iyi” kavramı-

nı en üst kavram olarak alıyor — tüm bir Platon fenomeni için, katı “büyük üçkağıt” yada, kulağa daha iyi geliyorsa “idealizm” sözcüğünü kullanmayı, başka herhangi bir sözcüğe tercih ediyorum. Bu Atinalının, eğitimini Mısırlılardan alması, pahalıya mâl oldu (ya da, Mısır’daki yahudilerden?...) hıristiyanlık denen büyük felakette, Platon, “ideal” denilen o muğlaklık ve büyülenmedir ki Antik Çağ’ın soylu yaratılışlarının, kendi kendilerini yanlış anlamalarını ve “çarmıh” a götüren köprüden geçmelerini olanaklı kılmıştır... Ve “kilise” kavramında, kilisenin yapısında, sisteminde, pratiğinde ne kadar çok Platon var! — O dönemde her türlü Platonculukta, kendimi toparlayışım, tercihim, t e d a v i m T h u k y d i d e s’ di. Thukydides ve belki Machiavelli’nin Prensi koşulsuz istenç, en çok kendini kandırmama ve gerçekteki aklı görme aracılığıyla daha yakındırlar bana — ne “akıl” da, ne de “ahlak” ta... “Klasik eğitilmiş” gencin, lisedeki terbiyesinin ödülü olarak yaşama taşıdığı, Yunanlıların acınası bir biçimde ideal olarak güzel gösterilmelerinden iyileşmek için, Thukydides’den başkası adamakıllı bir tedavi oluşturmaz. Onu satır satır okumak ve art düşüncelerini de sözleri kadar net okumak gerekir: bu kadar art düşünceli düşünür sayısı azdır. Thukydides’le sofistler-kültürü, yani gerçekçiler-kültürü, en yetkin anlatımını bulur. Sokratesçi okulların dört bir yana sökün eden ahlak ve ideal dolandırıcılığının ortasındaki bu paha biçilmez hareket. Yunan içgüdüsünün de k a d a n s ı olarak Yunan felsefesi; eski Helenlerin içgüdüsünde yer alan o güçlü, katı, sert gerçekliğin büyük toplamı, son vahyi olarak Thukydides. Gerçeklik karşısındaki cesarettir, Thukydides ve Platon gibi karakterleri birbirinden ayıran: Platon gerçeklik karşısında bir ödlektir, — bunun sonucunda sığınır ideale, Thukydides kendine egemendir, bunun sonucunda şeylere de egemen olur...

3.

Yunanlılarda, “güzel ruhların”, “altın orta”ların ve yetkinliklerin izini sürmekten, örneğin onlarda büyüklükteki dinginliğe, ideal zihniyete, yüce saflığa hayran olmaktan — bu “yüce saflık”tan, en sonunda bir *niaiserie allemande*’dan¹ beni koruyan, içimdeki psikolog oldu. Onların en güçlü içgüdüsünü, güç istencini gördüm, bu dürtünün dizginsiz gücü karşısında tir tir titrediklerini gördüm — tüm kurumlarının, içlerindeki patlayıcı maddeler yüzünden kendilerini birbirlerine karşı güvencelemek için aldıkları, koruma önlemlerinden doğduğunu gördüm. İçlerindeki muazzam gerilim sonra, dışarıya karşı korkunç ve acımasız bir düşmanlıkta boşalıyordu: her birinin yurttaşları birbirlerini rahat bırakınsınlar diye, şehir devletleri birbirlerini paramparça ediyorlardı. Güçlü olmak zorunluluğu vardı: tehlike yakındaydı —, her yerde pusu kurmuştu. Helenlere özgü muhteşem bedensel esneklik, pervasız gerçekçilik ve ahlaksızlık, bir “doğa” değil, bir zorunluluktu. Sonradan ortaya çıkmıştı, başından beri var değildi. Şenliklerle ve sanatlarla kendini en yukarıda hissetmekten, kendini en yukarıda göstermekten başka bir şey isteniyor değildi: bunlar kendi kendini yüceltmenin, duruma göre, korku salmanın araçlarıdır... Yunanlıları, Almanların yaptığı gibi, filozoflarına göre değerlendirmek, örneğin Sokratesçi okulların darkafalılığından, Helen olanın aslında ne olduğuna dair sonuçlar çıkarmak için yararlanmak... Filozoflar Yunanlılığın dekadandanıdır, eski, seçkin beğeninın karşı hareketleridirler (— agonal içgüdüye karşı, Polis’e karşı, ırkın değerine karşı, geleneğin otoritesine karşı). Sokratesçi erdemler vaaz edilmişlerdir, çünkü Yunanlıların elinden yitmişlerdir: parlamaya hazır, ödle, dengesiz, komedyendiler hepsi, kendilerine ahlak vaaz edilmesine izin vermek için

fazladan birkaç nedenleri vardı. Bir işe yaradığından değil, ama büyük sözler ve tavırlar dekadanlara çok yakışır...

4.

Bendim, daha eski, henüz zengin ve coşup taşan Helen içgüdü-sünü anlamak için, Dionysos adını taşıyan harika fenomeni ilk ciddiye alan: ancak kuvvet fazlalığıyla açıklanabilir bu fenomen. Bununla yeni bir şey yapılmış olduğunu, Basel'deki Jacob Burckhardt gibi Yunanlıların kültürleri hakkında günümüzde en derin bilgiye sahip kişi, onları yakından izleyen birisi, anlardı: Burckhardt "Cultur der Griechen"¹ kitabına, sözü edilen fenomen hakkında ayrı bir bölüm ekledi. Tam tersi isteniyorsa, Alman filologlarının Dionysos'a yaklaştıklarındaki adeta eğlendirici içgüdü yoksulluğuna bakılsın. Özellikle, kitapların arasında kurumuş bir kurtçuğun saygın güveniyle bu gizemli durumlar dünyasına sürünen ve kendini, tiksindirici ölçüde düşüncesiz ve çocuksu olmakla, bilimsel olduğuna ikna eden ünlü Lobeck² — Lobeck, tüm engin bilgisiyle, bizlere aslında bu tuhaflikların hiçbir anlamının olmadığını anlatmaya çalıştı. Ona göre, rahipler bu tür orjilere katılanlara bazı değersiz şeyleri iletmiş olmalıydılar aslında, örneğin şarabın zevkleri kamçıladığı, insanın bazı koşullarda meyvelerle beslendiği, bitkilerin ilkbaharda çiçek açtıkları, sonbaharda soldukları gibi. Antik Dünya'ya sözcüğün tam anlamıyla yayılmış, orjiastik³ kökenli o şaşırtıcı ritüeller, simgeler ve mitler bolluğu ise, Lobeck'e, bir derece daha zeki olmak için bir fırsat vermişti. "Yunanlıların" diyor (Aglaophamus I, 672)'de, "yapacak başka işleri olmadığında gülüyor, sığılıyor, oradan oraya koşturuyorlardı ya da bazen insanın canı bunu da istediği için, bir yere oturup ağlıyor ve sızlanıyorlardı. Sonra başkaları da geldi

yanlarına ve dikkatlerini çeken bu varlıklar için herhangi bir açıklama bulmaya başladılar; böylece, söz konusu âdetlerin açıklanması için sayısız şenlik ve mit ortaya çıkıttı. Öte yandan, şenliklerde yapılan bu maskaralıkların da zorunlu olarak şenlik törenine dahil olduğuna inanıldı ve bunlar dini törenlerin vazgeçilmez bir parçası olarak korundu” — Aşağılık lakırdılar bunlar, Locke’in bir anlığına bile ciddiye alınacak bir yanı yok. Winckelmann’ın⁴ ve Goethe’nin kurdukları “Yunan” kavramını sorguladığımızda, ve o kavramın, Dionysosçu sanatın yeşerdiği unsurlarla — orjiazmla — uyuşmadığını gördüğümüzde tamamen başka türlü etkileniyoruz. — Aslında Goethe’nin böyle bir şeyi, Yunan ruhunun olanaklarının ilkesel olarak dışında tuttuğuna hiç kuşku yok. Dolayısıyla, Goethe Yunanlıları anlamadı. Çünkü ancak Dionysos gizemlerinde, Dionysosçu durumun psikolojisinde dile gelir, Helen içgüdüsünün temel olgusu — onun “yaşama istenci”. Helenler bu gizemlerle neyi güvenceliyorlardı? Bengi yaşamı, yaşamın bengi dönüşünü; geçmişte vaat edilen ve kutsanan gelecek; ölümün ve değişimin ötesinde, yaşama sevinçli bir evet; dölleme yoluyla, cinsellik gizemleri yoluyla genel yaşamı sürdürmek olarak hakiki yaşam. Bu yüzden, Yunanlıların gözünde cinsel simge en saygıdeğer simgeydi, tüm Antik Çağ dinselliği içindeki asıl derin anlamdı. Dölleme, hamilelik, doğum eylemlerindeki her ayrıntı, en yüce ve en vakur duyguları uyandırıyordu. Gizemler öğretisinde acı kutsaldır: doğuran kadının sancıları” genel olarak acıyı kutsallaştırır, — oluş ve büyüme adına ne varsa, geleceği güvenceleyen ne varsa, acıyı gerektirir... Yaratma zevki olması için, yaşama istencinin kendini sonsuza dek olumlaması için, “doğuran kadının çektiği sancının” da sonsuza dek var olması gerekir... Tüm bu anlamlara gelir Dionysos sözcüğü: Yunan simgeselliğinden, dionysia’la-

rın' simgeselliğinden daha üst bir simgesellik bilmiyorum. Bu simgesellikte yaşamın en derin içgüdü, yaşamın geleceğine, bengiliğine yönelik içgüdü, dinsel olarak duyumsanmıştır — yaşama giden kutsal yol olarak — dölleme... Ancak, temelinde yaşama karşı duyulan hınç bulunan hıristiyanlık, cinselliği pis bir şey yaptı: yaşamımızın başlangıcına, önkoşuluna çamur attı.

5.

Coşup taşan, acının bile bir uyaran etkisi gösterdiği bir yaşam ve kuvvet duygusu olarak orjiazmin psikolojisi, hem Aristoteles tarafından, hem de özel olarak bizim kötümserlerimiz tarafından yanlış anlaşılmış olan trajik duygu kavramının anahtarını verdi bana. Tragedya, Helenlerde Schopenhauer'in anladığı gibi bir kötümserliği kanıtlamaktan çok uzaktır; böyle bir kötümserliğin kesin reddedilişi ve karşı-mercii olarak kabul edilebilir ancak. En tuhaf ve en sert sorunlar karşısında bile yaşama evet demek; yaşamın en üstün tiplerinin kurban oluşunda, kendi tükenmezliğinden sevinç duyan yaşama istenci — buna Dionysosça dedim ben, bunu keşfettim, trajik ozanın psikolojisine giden köprü olarak. Korkudan ve acımadan kurtulmak için değil, kendini, tehlikeli bir duygulanımdan, onu şiddetle boşaltarak arındırmak için değil — Aristoteles böyle anlıyordu —: tersine, korkunun ve acımanın ötesinde, bizzat oluşun bengi hazzı olmak, — yoketme hazzını da içinde barındıran o haz... Böylelikle, yeniden, başladığım noktaya geliyorum — “Tragedya”nın Doğuşu” benim tüm değerleri yeniden değerlendirişimdi: böylelikle yeniden uzanıyorum, benim istememin, yapabileceğimin yeşerdiği toprağa — ben, filozof Dionysos'un son havarisi, — ben, bengi dönüşün öğretmeni...

Çekiç Konuşuyor

Böyle Söyledi Zerdüşt, 3.

“Neden bu kadar sertsin?” — demişti bir zamanlar, alelade kömür, elmasa; “Oysa biz yakın-akraba değil miyiz?”

Neden bu kadar yumuşaksınız? — diye soruyorum ben size, ah kardeşlerim; yoksa benim kardeşlerim değil misiniz?

Neden böyle yumuşak, bu kadar uysalsınız, neden her şeye bu kadar razısınız? Neden bu kadar çok inkar ve reddediş var yüreklerinizde? Bu kadar az yazgı var bakışlarınızda?

Ve yazı olmayacak, acımasızlar olmayacaksanız; nasıl kazanacaksınız benimle birlikte — zaferi?

Sertliğiniz şimşek gibi çakmak, kesmek ve parçalamak istemiyorsa; günün birinde benimle birlikte nasıl — yaratacaksınız?

Çünkü yaratanlar serttir. Ellerinizi, balmumuna basar gibi binlerce yılın üzerine

basmayı, mutluluk olarak görmelisiniz —

Binlerce yıllık istencin üzerine, madenin üzerine kazır gibi kazımayı mutluluk olarak görmelisiniz — madenden daha sert, madenden daha asil. En asil olandır yalnızca, bütünüyle sert olan.

Bu yeni levhayı koyuyorum üzerinize, ey kardeşlerim: Sert olun! — —

Nietzsche'nin 1888 Yazıları

Giorgio Colli

1888 yılının yazıları, gümbürtülü bir finali andırırlar: ansızın kesin bir sessizlikle sonuçlanmak üzere hızla art arda s k n ederler. Daha  nceki ayrıntılı planlarla, onların parçalı yapıda, alelacele —yapıtın nesnel çıkarının yararına olan, temkinli bir üzerinde çalışmanın, huzursuz bir derhal eyleme geçme dürtüsüne yenik düştüğü— gerçekleştirilmeleri arasındaki çelişki ilk kez, denetlenemeyen bir tinsel geri dönüşe işaret ediyor. Zaman-sal bir yoğunlukta (Nietzsche bir yıldan daha az bir sürede beş ya da altı yazıyı tamamlanmış ve yayımlanmaya hazır kabul ediyor), bu yazıların daha önceki ve dış yapıları üzerinde daha uzun süre düşünülmüş yapıtlara kıyasla kapsamalarını yitirmele-ri de doğaldır. Yayımlama sabırsızlığı, mimari duyguyu k reltiyor. Buna paralel olarak kuramsal, hatta bir bakıma — ok sayı-daki fragman ve taslaktan anlaşıldığı üzere— *İyinin Ve Kötünün ötesinde* ve *Ahlakın Soykütüğü* döneminde yeni bir gelişmeyi ha-zırlamış olan sistematik eğilim de geriliyor.

1888 yılında Nietzsche çıkışsız bir duruma düşüyor — fizik-sel olmaktan çok, düşünür olarak varoluşu açısından, yani düşüncesi ile yazınsal eylemi arasındaki ilişki açısından bir çıkışsız-

lık bu. Varoluşunun, kendinin “Zamana Aykırılık” olarak tanımladığı paradoks düğümü şimdi onu yıkıma götürüyor. Çünkü, başlangıçtaki bu çatlağı, tam bir parçalanmaya varıncaya kadar sürekli büyüten, bu zamana aykırılığın iki kat anormal doğasıdır. Nietzsche’nin daha *Tragedya’nın Doğuşu*’ndan bu yana ılımlı bir biçimde kendini belli eden patolojik yapısı buna dayanmaktadır. Zamanının savunduğu tüm değerler hor görülmeye değerdir: Nietzsche’nin zamana aykırılığının formülü, adeta düşüncesinin leitmotiv’idir bu. Böyle bir kanaatle yaşamak zaten yeterince zor iken, inatla bu kanaati zamanına kabul ettirmeye, yani “zamana aykırılığı” zamana uygun kılmaya çalışıldığında, yaşam adeta olanaksızlaşacaktır. Saçmadır bu — ama Nietzsche’nin patolojik sapması tam da buradan kaynaklanır. Herkes, kendi zamanıyla istediği kadar alay edebilir ve birçokları da huzurlarını hiç bozmadan yapmışlardır bunu — ama zamanını da buna ikna olacak ve kendi kendini her bakımdan aşağılayacak noktaya vardırmayı kimse bekleyemez.

Nietzsche’nin tüm yapıtları, onun zamana aykırılığının sınırlarının sınandığı gelişme aşamaları olarak görülebilir — ya olumlu bir biçimde, zamana tamamen karşıt işleyen bir deneyimin çağırılmasıyla (tragedyanın Dionysosçu vizyonunun ve daha genel olarak, Antik Çağ’ın “insanca” kavranışının yardımıyla); ya da olumsuz bir biçimde, modern dünyanın değer tasarımlarının ve inanç içeriklerinin dayandığı: ahlak, hristiyanlık, metafizik, sanat, demokrasi ve ilerleme “Putlar”ını sürekli parçalamak yoluyla. Nietzsche’nin Basel yıllarından *Ahlakın Soykütüğü*’ne kadar yazdığı her şey, onun “Zamana Aykırılığı”nın gösterilişidir; ama sesi böyle bir girişime uygun düşecek oturaklılığa, mesafeye ve dinginliğe nadiren erişir. Çoğu kez, bugüne yönelik hüküm veren protesto, bugünün etkili bir biçimde bertaraf edilme-

sini hedeflemektedir. Gençliğinde, Wagner'e duyduğu hayranlık ve *Zerdüş't*ün peygamberane tonu, doğrudan müdahale etme gizli arzusunu ele verir. Bu yüzden Nietzsche'nin zamana aykırılığı bu denli "zamana uygundur". Nietzsche, modern dünyayı reddederken onu müthiş ciddiye almakta, tüm kişiliğiyle bugünün sorununun üstüne atılmakta, her ne pahasına olursa olsun, bizzat bugünün bir sorunu olmak istemektedir. Ve tuhaftır ki, yüzyılımızda, ona yönelik adeta hastalıklı bir ilginin doğmasına yol açan, Nietzsche'nin tam da bu tavrıdır.

İtilimlerle bozucu bir biçimde iç içe geçmiş bu çözülmez içsel çelişki, sonunda Nietzsche'nin düşünce organının bütünlüğünü parçalıyor. 1888 yazıları bu son eziyetin canlı bir tanıklığını oluşturuyorlar. Burada zamana aykırılık ve zamana uygunluk, artık kontrollü bir anlatımda uzlaşmış olmaktan çıkıyorlar ve birbirlerini iki karşıt kutup olmaya zorluyorlar. Zamana aykırılık şeytanı, öfkeleniyor ve mutlak bir kişisellik, saldırganlık ve şiddetle dile geliyor. Kuramsal güç istenci hayalinin fazla nesnel (şimdiki zamandan fazla kopuk!) olduğu ortaya çıkıyor; hatta *Putların Batışı* ve *Deccal*'de, bu hayalin temeli, "istenç" kavramının kuramsal inandırıcılığı çöküyor; o kuramsal yapıdan vazgeçilmiş görünüyor, eskiden bir tür hedef olarak görünen şey, özerk kuşkuculuk ideali de artık yeterli bir tatmin sunmuyor. Nietzsche modern dünyaya, onu aşağıladığını *açıklamıyor*, yüzüne haykırıyor. Nietzsche "bir filozof kendinden en önce ve en son ne ister? Zamanını kendi içinde aşmak, 'zamansız olmak'", (*Wagner Olayı*, *Önsöz*) gibi henüz ılımlı bir önermeyle kalmıyor. Bundan kısa bir süre sonra kopuyor: "Ve *neyi* horgördüğüm *kimi* horgördüğüm konusunda hiçbir kuşkuya yer bırakmamak için: bugünün insanıdır bu, benim, yazgım sonucu zamandaşı olmak zorunda kaldığım insan. Bugünün insanı — boğuyor beni onun pis kokulu

nefesi [...] oysa, yeni zamanlara, bizim zamanımıza adım atar atmaz, duygunu tersyüz olur, dayanamaz, patlar". (*Deccal*, 38). Demek ki, bu arada, tüm kuramsal argümanlar açıkça bir iğrenmeden, şimdiki zamandan duyulan bir tiksintiden kaynaklanırlar ve bu tiksinti değiştirilerek, çekirdek soruna geri götürülür: dekadans sorununa. Bunun anahtarı da günümüzün öne çıkardığı güç olan ve (değişik damgalar taşısa da) onun içsel zembereğini oluşturan hristiyanlıktır. Nietzsche, düşmanını tam olarak teşhis etmek, onu basitleştirmek, polemiği, bugüne duyduğu nefreti onun üzerine boşaltabileceği terk bir saldırı hedefine yöneltmek gereksinimi duyuyor. Onda öfke uyandıran her şeyin ortak kökü olarak hristiyanlığı görüyor: Günümüzde içgüdüleri bozulmuş, sahte ve nihilist olan sanatı, hristiyanlık yozlaştırmıştır; metafiziğin çileci ideallerine kaynaklık eden de, bizim ahlakımıza ve dünya görüşümüze damgasını vuran da aynı köktür — yaşamın yadsınması, intikam, ikiyüzlülük ve tüm olumlayıcı dürtülerin bastırılması üzerine kurulmuş bir ahlak ve dünya görüşü. Büyük köle ayaklanmasını başlatan ve demokratik düzleştirmenin yolunu açan da, hristiyanlıktır. Planlanan *Güç İstenci* kitabı, bu tutkulu galeyan içinde, Nietzsche'nin gözündeki ilgi çekiciliğini yitiriyor ve *Deccal*'le ikame ediliyor, aşıyor ve özetleniyor. Dekadans sorunu, hristiyanlığa saldırılarla çözülüyor. Ve patolojik bir aktarımla, Nietzsche'nin kendisi *Deccal* oluyor. Şimdi genel olarak, eski izlekler tamamen kişisel açıdan ele alınıyorlar, Nietzsche'nin düşüncesi, Nietzsche kişisiyle özdeşleşiyor. Bu yüzden 1888'de Wagner de yeniden güçlü bir biçimde polemik konusu olarak ortaya çıkıyor. Nietzsche'nin modern sanata karşı hoşgörüsüzlüğünün fizyolojik önkoşulu, Wagnerci ortamda kendini somut bir biçimde kötü hissetmesidir ve bu deneyime, aşırı bir sertlikle geri dönmektedir. Modern dünyanın ahlaksal ve si-

yasal manzarasına yönelik saldırısı da, dostlarıyla ve akrabalarıyla, özellikle kızkardeşiyle yaşadığı deneyimlerin çok sayıda acı verici —şimdi bir saplantıya dönüşmüş— anılarının kavramsal tortularından başka bir şey değildir. Ve yazınsal bir genellemede, bu son yapıtlarda Almanlara ve günahlarına, imparatorluğa ve antisemitlere yönelik aşağılamalar sökün ediyor. Düşüncenin ve kişinin bu birbirine karşılıklı nüfuz edişi, bir otobiyografiyi, *Ecco Homo*'yu yazma ani kararını da açıklıyor. Sorunlar şimdi kendi şahsı ve onun olayları tarafından temsil ediliyor, onun şahsında yaşıyorlar.

İşte, Nietzsche'nin gerçeklikle temasını yitirdiği nokta burasıdır. Böyle fanatik, böyle hiddetli bir biçimde zamana aykırılığını vurgulayanın (ve halkların fatihi olarak değil, yazar olarak davrananın), şimdiki zamanla bağlantısını kopardığı, yalnız, reddedilmiş ve bir kenara itilmiş halde kaldığı açıkça görülüyor. Burada, Nietzsche için zamana aykırılığın ve şimdiki zamanın birbiriyle bağdaşmaz iki pozisyon haline geldiği yerde, aralarındaki mesafenin sonsuz ölçüde açıldığı yerde, Nietzsche mucizevi bir yakınsama halüsinasyonuna kapılıyor. Düşüncesi için, şahsı için artık zamana uygunluğun söz konusu olduğu hayali ne kapılıyor — ama daha bu noktada artık cezai ehliyete sahip değildir. Ve bu zihin bulanıklığı sadece son günlerde, çöküntüden hemen öncesinde değil, Torino'da geçirdiği tüm bir sonbahar boyunca vardır. Nietzsche Eylül 1888'in sonuna doğru — *Deccal*'i bitirdikten sonra — bir "Hristiyanlığa Karşı Yasa"dan söz ediyor, ve bu yasayı yürürlüğe koyduğu ânı, dünya tarihinde yeni bir zamanın başlangıcı olarak tanımlıyor. Burada siyasal bir kendini aşırı iyi hissetme hali söz konusu: Nietzsche'nin naif fantezisinde, siyasal olan, gerçekleştirilmiş, herkes tarafından kabul edilmiş otantik bir 'zamana uygunluk' alanı anlamına ge-

liyor. Nietzsche, buna benzer biçimde, dostlarının ve tanıdıklarının mektuplarındaki her onay ya da kabul etme sözcüğünü, ününün doruğa çıktığının, hatta büyük tarihsel bir devrim yaşandığının işareti olarak alıyor.

Tüm bunlar biliniyor. Ne ki, Nietzsche'nin delilik içinde zamana aykırılığını, hayali bir zamana uygunlukla iç içe geçirdiği olgusu bizi yanıltır. 1888 yazılarından önce, Nietzsche'nin zamanına yönelik bakışı (ne kadar eleştirel olsa da), Nietzsche'nin düşüncesiyle, bizim sorunlarımız arasındaki bağıntıyı oluşturur; ki bu da günümüzde bile ona ilgi duyulmasını sağlayan unsurdur. Buna karşılık, Nietzsche'nin zamanına içgüdüsel, başlangıçsal bakış tarzını anlamamanın anahtarını veren zamana aykırılığı dikkate alınmamıştır; ya da zamanının, Nietzsche için yine de hep zamanının olumsuzluğuna dahil olacak bir şeyden yana lanetlenmesi olarak yanlış anlaşılmıştır. Bu durum ya Nietzsche'yi kendi amaçları için kullanan, yani onun düşüncesini şu ya da bu biçimde bugünden kaynaklanan ve ona bağlı bir dünya görüşü için kazanmak isteyen; ya da Nietzsche'yi tarihsel açıklama düzleminde onunla tartışmak ve ondan kaynaklanan etkileri, yandaşlarının ve karşıtlarının çarpıtmaları üzerine kafa yormak isteyenlerin yaptığı farklı farklı Nietzsche yorumlamalarından da anlaşılmaktadır. Oysa, asıl önemli nokta, bütün bunlarda değil, Nietzsche'nin zamana aykırılığını tüm radikalliği içinde görmekte, bu radikallikte, herhangi bir kuramsal görüş ya da tarihsel yorumlamadan, bir başkası uğruna uzaklaşmayı değil, —modernlik alanının baş döndürücü bir genişletilmesiyle— modern olan her şeyden uzaklaşmayı, bu arada geçmişle ilişkisinin, modernlik alanının ilişkilerini aydınlatmaya yaradığını görmektir. Söz konusu olan, Nietzsche'nin düşüncesinin bugün bize ne getirdiğini, modern sorunları nerede ele aldığını, onları nasıl zen-

ginleştirip canlandırdığını görmek değildir. Gerçekte, Nietzsche'nin düşüncesi tek bir davaya hizmet etmektedir: tüm sorunlarımızdan uzaklaşmamızı, gözlerimizi tüm sorunlarımızın dışına çevirmemizi sağlamaya. Çünkü onun bugününün sorunları, hâlâ bizim bugünümüzün sorunlarıdır.

1888 yazılarında, Nietzsche'nin zamana aykırı yüzünü, zamana uygun yüzünden ayırmanın zorluğu, değinilen vizyoner kaynaşma yüzünden daha da zorlaşmıştır. Ne var ki, aynı zamanda yalnızca deliliğin, Deccal Nietzsche tarafından parçalanmış modern dünya halüsinasyonunun yardımıyla iyileştirilebildiği yarılma, bu zamana aykırı yüzü bizim için özellikle net ve vurgulu bir biçimde korumuştur: modern dünya bu yüzle "ilgilenemez", çünkü, bu yüz o dünyaya muazzam bir dışavurumcu başarıyla dile getirilmiş en radikal karşı çıkıştır; bu arada üzerinde enikonu düşünülmüş biçimsel parlaklık, bir bireyin parçalanışı üzerinden kutlamaktadır zaferini. Bu ikili yüz, yaratıcısının son gizemidir: bize deliliğin gözleriyle bakar, ama öteki yüzde iki göz, geriye, karanlığa doğru kaçırlılar bakışlarını bizden.

Putların Batışı

Colli-Montinari Eleştirel Toplu Basım'ın Notları

Kısaltmalar

Nietzsche'nin Yazıları Ve Kitapları

KGW = Eleştirel Toplu Basım (Nietzsche'nin Tüm Yapıtlarının Eleştirel Toplu Basımı, yay. haz. G. Colli ve M. Montinari, Berlin 1967, W. De Gruyter, 8 bölümde yaklaşık 33 cilt.)

KGB = Eleştirel Toplu Mektuplar (Nietzsche'nin Tüm Mektuplarının Eleştirel Toplu Basımı, yay. haz. G. Colli ve M. Montinari, Berlin 1975, 4 bölümde 22 cilt.)

KSA = Eleştirel Toplu Basım'ın, Nietzsche'nin yayımlanmış kitaplarını ve yayımlanmamış fragmanlarını içeren, inceleme edisyonu (Türkçe basıma kaynak alınan edisyon, 15 cilt.)

YTF = Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe

SYT = Sokrates Ve Yunan Tragedyası

TD = Tragedya'nın Doğuşu

DS = Zamana Aykırı Bakışlar I, David Strauss

TY = Zamana Aykırı Bakışlar II, Tarihin Yaşam İçin Yararı Ve Sakıncası

ES = Zamana Aykırı Bakışlar III, Eğitici Olarak Schopenhauer

WB = Richard Wagner Bayreuth'ta

IP I = *İnsanca, Pek İnsanca I*

IP II = *İnsanca, Pek İnsanca II*

KK = *Karışık Kanılar ve Özdeyişler (İnsanca, Pek İnsanca IIa)*

GG = *Gezgin Ve Gölgesi (İnsanca, Pek İnsanca IIb)*

TK = *Tan Kızılılığı*

MI = *Mesine İdilleri*

ŞB = *Şen Bilim*

BZI = *Böyle Dedi Zerdüşt I*

BZII = *Böyle Dedi Zerdüşt II*

BZIII = *Böyle Dedi Zerdüşt III*

BZIV = *Böyle Dedi Zerdüşt IV*

İK = *İyinin Ve Kötünün Ötesinde*

AS = *Ahlakın Soykütüğü*

WO = *Wagner Olayı*

NCW = *Nietzsche Contra Wagner*

D = *Deccal*

EH = *Ecce Homo*

DD = *Dionysos Dityrambosları*

WM¹ = "Güç İstenci" (1901) Kızkardeşi Elizabeth'in, Nietzsche'nin taslak ve fragmanlarından derlediği kitap.

WM² = "Güç İstenci" (1911) Kızkardeşi Elizabeth'in, Nietzsche'nin taslak ve fragmanlarından derlediği kitap.

Nietzsche'nin Müsvedde Defterleri Ve Dosyaları

NND = Nietzsche'nin not defterleri

W II 3 = Kasım 1887- Mart 1888 tarihli planları, bölümlendirmeleri, fragmanları, alıntıları içeren folyo defter. 200 sayfa.

W II 5= 1888 İlkbaharındaki planları, bölümlendirmeleri içeren folyo defter. 190 sayfa.

W II 6= 1888 ilkbaharına ait Wagner Olayı, Putların Batışı ve Ecce Homo'nun planlarını, bölümlendirmelerini, fragmanlarını içeren jolyo defter. 146 sayfa.

W II 7 = Planların, bölümlendirmelerin, fragmanların yer aldığı; ayrıca Wagner Olayı ve Putların Batışı için notları içeren defter. Ilkbahar-Yaz 1888, Ekim 1888 tarihlerinde doldurulmuş. Çeyrek tabaka boyutunda 164 sayfa.

W II 8 = Putların Batışı, Deccal, Ecce Homo'ya ait planların, bölümlendirmelerin, fragmanların yer aldığı defter. Mayıs-Haziran 1888, Eylül-Ekim 1888, Ocak 1989 tarihlerinde doldurulmuş. Çeyrek tabaka boyutunda 154 sayfa.

Mp XVI 4 = Wagner Olayı, Putların Batışı, Deccal ve Ecce Homo'ya ilişkin notları, başka planları ve taslakları içeren bağımsız yaprakların toplandığı dosya. Mayıs-Ekim 1888 tarihine ait.

* * *

Notlarda Kullanılan Kısaltmalar

- BhN* = Nietzsche'nin elinden çıkma, baskıya hazır müsvedde
En1 = Elyazısı nüsha 1
En2 = Elyazısı nüsha 2
lb = İlk basım
Dn = Düzelti nüshası
Dn1 = Nietzsche'nin iyileştirmesinden önceki düzelti nüshası
Dn2 = Nietzsche'nin düzelti nüshasındaki iyileştirmesi
Bh = Baskıya hazır müsvedde, ilk basım için elyazısı numune
Tk = Temiz kopya, baskıya hazır müsveddenin numunesi
Öa = Ön aşama, temiz kopyadan önceki notlar
Pb = Prova baskı
N = Nietzsche
NK = Nietzsche'nin kitaplığında bulunan kitaplar
[] = Nietzsche'nin üstünü çizdiği bölümler
--- = Kesilmiş, eksik kalmış cümle
/ = Elyazısında satır sonu (çoğunlukla şiirlerde)
[?] = Emin olunamayan okuma
[-] = Okunamayan sözcük
[+] = Boşluk
È = Nietzsche'nin eklemesi
[] = Yayına hazırlayanın notu
< > = Yayına hazırlayanın tamamlaması
çıkış = belirtilen parçanın çıktığı, ona kaynak oluşturan metin parçası ya da cümle

Metindeki tüm *italik* bölümler, yayına hazırlayanlara (G. Colli ve M. Montinari) aittir.

Notlarda çok sık kullanılan açıklama yöntemi aşağıdaki gibidir:

105 kalkar ... çalışır] kaybolur.

Burada 105 metindeki fragmanı numarasını, köşeli tek parantezden önce verilenler, metindeki gönderme yapılan parçanın başlangıç ve son sözcüklerini, köşeli tek parantezden sonra verilenler ise, ilgili parçanın bir başka versiyonunu, ön aşamasını vb. göstermektedir.

Parantezden sonra *italik* olarak verilen açıklama, doğrudan metine ilişkin bir açıklamadır.

Burada, G. Colli ve M. Montinari'nin, KSA'nın 14. cildinde, PB'ye ilişkin notlarının büyük bir bölümü çevrilmiştir. Türkçeye çevrildiğinde, Almanca ve Türkçenin sözdizim farklılıklarından ötürü anlamsızlaşan ya da çevirisi olanaksızlaşan notlar, ayrıca Nietzsche'nin Türkçeye henüz kazandırılmamış not defterlerine sadece gönderme yapılan notlar alınmamıştır. (M.T.)

* * *

Putların Batışı

Nietzsche kitaba koyduğu *Müssiggang eines Psychologen* [Bir Psikoloğun Aylaklığı] (bk. KSW Cilt 9, 12 [255]) başlığını 27 Eylül 1888'de değiştirdi. Peter Gast, Leipzig'teki matbaadan ilk prova baskıları eline geçtikten sonra, 20 Eylül'de şöyle yazmıştı: "Bir Psikoloğun Aylaklığı başlığının, sıradan insanlar üstünde nasıl bir izlenim bırakacağını gözümün önüne getirdiğimde, fazla iddiasız geliyor kulağıma: topçu birliğinizi en yüksek dağlara taşıdınız, eşi benzeri görülmemiş topraklarınız var, çevreyi dehşete düşürmek için, gelişigüzel bir atış yapmanız yeterli. Dağları temelinden sarsan bir devin yürüyüşü bu, bir aylaklık yürüyüşü değil. Ayrıca günümüzde aylaklık genellikle çalışmadan sonra gelir ve yorgunlukta da görülür. Ah, ehliyetsiz bir insanın rica etmeye hakkı varsa, rica ediyorum sizden: daha dikkat çekici, daha parlak bir başlık!" Nietzsche, bu mektubu şöyle yanıtlar: "Başlığa gelince sizin çok insan-cıl itirazınızdan önce, ben de düşünmüştüm: sonunda, belki sizin gereksinmenizi de karşılayacak formülü, Önsöz'deki cümlelerden buldum. "Büyük topçu birliği" hakkında yazdıklarınızı, "Yeniden Değerlendirme"nin birinci kitabını tamamlarken, kabul etmem gerekiyor. Gerçekten de müthiş bir patlama gibi sonuçlanıyor..." (27 Eylül). Yeni başlık — Nietzsche'nin aynı mektupta yazdığı gibi — bir Tanrıların Alacakaranlığı bestelemiş olan Wagner'e karşı "bir muziplik daha" oluşturunuyordu. Yeni başlığın ortaya çıkışı KSW Cilt 13'te (22 [6]) ayrıntılı olarak izlenebilir. Nietzsche art arda şu başlıkları yazmıştı: "Götzen Hammer. / *Müssiggang eines Psychologen*" [Putların-Çekici / Bir Psikoloğun Aylaklığı] sonra "Götzen-Hammer / Oder: wie ein Psycholog Fragen stellt." [Putların-Çekici / Ya Da: Bir Psikolog Nasıl Sorular Sorar." Sonunda kesin başlık ortaya çıktı. [Kitabın özgün başlığı "Götzendämmerung / oder / Wie man mit dem Hammer

philosophirt (Putların Batışı ya da Çekiçle Nasıl Felsefe Yapılır M.T.J.]. Başlık taslakları gerçekten de Deccal'in 47. ve 48. bölümlerinin ön aşamaları arasında yazılıdır. Putların Batışı'nın, Decal'in bir tür ikiz yapıtı olarak görülmesi gerektiği, yukarıda zaten vurgulanmıştı. Baskıya hazır müsvedde ve prova baskısı günümüze ulaşmıştır. Putların Batışı'nın baskısı kasım sonunda tamamlanmış, kitabın 1889 başında dağıtımına verilmesi planlanmıştır. 25 Kasım'da Nietzsche'nin eline "Putların Batışı-Ya Da Çekiçle Nasıl Felsefe Yapılır"ın (Leipzig 1889, Verlag von C. G. Naumann = PB) dört nüshası geçmiştir.

Cenevre'deki Bibliotheca Badmeriana kitaplığında, PB'nin temiz kopyasından birkaç sayfa bulunmaktadır.

Önsöz

Mp XVI 4 dosyasındaki yaprakların arasında, benzer içerikte bir "Önsöz"ün iki uzun fragmanı yer almaktadır. Bu iki fragmandan daha olgunlaşmış olanına Sils-Maria Eylül 1988 tarihi atılmıştır; bu fragman Sils-Maria 3 Eylül 1888 tarihli bir başka versiyona kaynaklık etmiştir. Meta von Salis'e yazdığı 7 Eylül tarihli bir mektuptan, Nietzsche'nin bu "3 Eylül versiyonu"nu "Tüm Değerlerin Yeniden Değerlendirilişi" için önsöz olarak kullanmak istediği sonucu çıkarılabilir. Nietzsche 7-11 Eylül tarihleri arasında bu önsözün belirlenimini değiştirerek, onu Bir Psikoloğun Aylaklığı'nın başına yerleştirmiştir. Bu önsöz üç paragraftan oluşuyordu ve üçüncü paragrafın üstü Nietzsche'nin talimatıyla çizilmiş, baskıya hazır nüsha da onun yerine yeni bir metin konulmuştu. (Nietzsche'nin Nauman'a 13 Eylül tarihli mektubu.) Nietzsche Naumann'a yazdığı 18 Eylül tarihli mektupta, önsöz hakkında şu talimatları veriyordu: İlişikte, geçerli önsözü gönderiyorum — Şimdiye kadar size önsöz olarak gönderdiklerimi (üstü çizilen parça [11 Eylül'de başka bir me-

tinle değiştirilen 3. Paragraf] elbette bunun dışında) biraz daha geliştirdim bunlar da kitaba girecekler ama — son dan bir önceki bölüme (— son bölümü ‘Zamana Aykırı Birinin Göz Gezdirmeleri’ oluşturuyor.) Bu yazıya şu başlığı koyacağız: Almanlarda Eksik Olan Ne. Bu yazı şimdi size gönderdiğim uzatılmış haliyle 7 küçük bölümden oluşuyor. Dolayısıyla, içindekiler bölümünde bu başlık da belirtilmeli. — Önsöz şimdi daha da kısaldı — ve amaca daha uygunlaştı.. Yeni Önsöz’ün ön aşamaları W II 6 defterinde, s. 144-155’te bulunuyor (eski önsözün “uzatılmış” halinin ön aşamaları da burada yer alıyor). Nietzsche, sonunda kitabının başlığını da değiştirdikten sonra, 18 Eylül tarihli kesin önsöz üzerinde de sürekli küçük değişiklikler yaptı ve tarih de attı: Torino, 30 Eylül 1888, Tüm Değerlerin Yeniden Değerlendirilişi’nin ilk kitabının tamamlandığı gün. W II 8 defterinde gerçekten de, Putların-Batışı’nın önsözünde yapılan değişikliklerin yanı sıra, Deccal’in son bölümünün ön aşamaları da yer almaktadır. Nietzsche, ilk yazdığı önsözün (yani şimdi Almanlarda Eksik Olan Ne bölümüne dönüşmüş olan “11 Eylül” tarihli önsözün) üstü çizilen 3. paragrafını Deccal’in kısa önsözünde kullandı.

Özdeyişler Ve Oklar

3) Aristoteles] bk. Politeia, 1253 a, 29.

4) Basittir... hakikat] krş. Schopenhauer: “Simplex sigillum veri”.

7) hatası mı insanın?] insanın? — Bir karara varmalı. WII 3, 184; W II 7, 154.

8) Beni... kılar] bk. EH Neden Böyle Bilgeyim, § 2.

13) W II 3, 9’da bu bölüm şöyle başlıyor: Kadın “bengi-kadınca”: yalnızca erkeğin inandığı, salt hayali bir değer. Krş. KSW Cilt 13, 11 [296]: Erkek kadını yaptı, kendindeki tüm şiirsellikleri

ona vererek... Gavarni. *Journal de Goncourt*, Paris 1887, I, 283'ten alıntı.

14) W II 3, 85'te: Gücünü on katına çıkartmak için neyin gerekli olduğunu biliyor: Sıfırların. *Yan sayfada* (W II, 3, 84) *Journal de Goncourt* I, 387'den bir alıntı: — değerlerini on katına çıkartmak için bir sıfır arıyorlar.

21) W II 6'da, Nietzsche bu aforizmayı Güçlünün Münzeviligi başlığıyla yer alan uzun bir fragmandan almış.

23) on sekiz yıldır] yani 1871'de *Imparatorluk'un kuruluşundan beri*.

33) tanrı... söylüyordur] bk. Ernst Moritz Arndt'ın (1813'te kaleme aldığı) 'Des Deutschen Vaterland' şiirinin dizeleri: "Alman dili çınladıkça / Ve tanrı gökte şarkılar söyledikçe".

34) On ne ... qu'assis] bk. Guy de Maupassant, *Lettres de Gustave Flaubert à George Sand* 1884, III, için yazdığı önsöz.

Sokrates'in Sorunu

1) Sokrates'in Sorunu] Sorun Olarak Sokrates Mp XVI 4; Nietzsche'nin "Güç İstenci" için yaptığı bir plana göre, kitabın Dekadans Olarak Felsefe bölümü böyle bir makaleyle başlayacaktı.

"yaşamak... borçluyum"] Platon, *Phaedron* 118 a.

Tüm zamanların en bilgeleri] Goethe, *Koptisches Lied*; IPl 1, 110'da da alıntılanmıştır.

3) Sokrates'in dostlarına ... bayım!"] bk. Cicero, *Tusculanae disputationes* IV 37, 80; aktaran G. Chr. Lichtenberg, *Über Physiognomik, Vermischte Schriften*, Göttingen 1867, 4, 31, NK.

4) Sokrates'in daymonion'u] bk. Platon, *Apologia Socratis*, 31 d. alır üstelik] alır üstelik. (Eski denklem şöyleydi: Erdem = içgüdü = Temel-Bilinçdışı) Mp XVI 4.

“Hakiki Dünya”nın Sonunda Bir Masal Oluşu

Başlangıçta bu bölüm — 1888 ilkbaharına ait bir plana göre — “Güç İstenci”nin ilk bölümü olacaktı; bu yüzden W II 5, 64-65’teki ön aşamanın başına Birinci Bölüm diye yazılmıştır. Bk. KSW Cilt 13, 14 [156].

Karşı Doğa Olarak Ahlak

Bu yazı iki parçadan oluşmuştur; ikinci parça (4-6. paragraflar) daha önce yazılmıştır ve W II 5, 47-49’da (1888 ilkbaharında yazılan plana uygun olarak) Dekadans Tipi Olarak Ahlak başlığıyla yer almaktadır. Yazının 1-3. paragrafları ilkin W II 6, 43-44’te yer almıştır. Mp XVI 4 dosyasında 1. ve 2. paragrafların bir kopyası Schopenhauer Ve Duyusallık başlığı altında, ancak başka bir bağlamda yer almaktadır. 4-6. paragraflar da sözü edilen dosyaya aktarılmışlardır. İki parçanın bir bölüm halinde birleştirilmesi, Ağustos 1888’de — Nietzsche “Güç İstenci”nin yayımlanmasından vazgeçtikten sonra — Putların Batışı’nın ve Deccal’in olduğu temize çekme işlemi sırasında gerçekleşmiştir.

6) “ecce homo!”] Nietzsche, Pilatus’un bu ünlü sözünü, (Kitabı Mukaddes, Yeni Ahit, Yuhanna’ya Göre İncil, 19, 5) 1882’de ŞB içinde yer alan bir şiirine başlık olarak kullandı; Bu söz, Nietzsche’nin otobiyografisinin de başlığı olacaktı.

Dört Büyük Yanılgı

Dört Büyük Yanılgı başlangıçta üç taneydi; 1-2. paragraflar ancak baskıya hazır müsvedde’de eklenmişti. 3. paragrafın ilk yazılışı W II 6, 104-105’te Filozof üst başlığı altında, bağımsız bir metin olarak yer alıyor; Bu bölümün yazılışı sırasında MP XVI 4’te bu paragrafa da bir başlık veriliyor. 4-6. paragrafların ilk yazılışı W II 7, 38, 39, 36’da yer alıyor; Burada bu paragraflar, aynı elyaz-

masının (bk. KSW Cilt 13, 16 [86]) 34. sayfasında yer alan bir plana uygun olarak, "Güç İstenci" adındaki bir kitabın taslağı olarak yazılmışlardır; söz konusu elyazması Putların Batışı'nın oluşmasından önceki (ve böylelikle Nietzsche'nin "Güç İstenci" adında bir kitap yayımlamaktan vazgeçmesinden önceki) son planlardan-birisidir. Bu planda "Yanılgi-Hakikat" karşıtlığı belirleyicidir; plandaki dört kitabın başlıkları şunlardır: 1. Yanılginın Psikolojisi... / II. Sahte Değerler... / III. Hakikat Kıstası... / IV. Sahte Ve Hakiki Değerlerin Mücadelesi... KSW Cilt 13, 16 [85]'teki şema da buna dahildir: Yanılginın Psikolojisi / 1) Neden Ve Sonucun Birbirine Karıştırılması / 2) Hakikatin, Doğru Olduğuna İnanılan İle Karıştırılması / 3) Bilincin Nedensellik İle Karıştırılması. Bu şemanın 1. maddesi, Putların Batışı'nın bu bölümünün 1. ve 2. paragrafında, 2. maddesi 6. paragrafında, 3. maddesi 3- 5. paragraflarında geliştirilmiştir. 16 [86]'da 1. kitabın bölümlendirilmesinde, 16 [85]'teki şemanın, yakında verilen üç maddesiyle özdeş üç bölüm başlığının yanı sıra, dördüncü bir bölüm için 4) Mantığın, Gerçek Olan İlişkiyle Karıştırılması başlığı da yer almaktadır. Nietzsche plandan vazgeçtikten sonra, bu bölümü yazmamış, onun yerine şimdiki 7. ve 8. paragrafları başka bir bağlamdan, W II 6 defterindeki (KSW Cilt 13, 15 [30]) daha kapsamlı bir metinden alarak yazmıştır.

1) Cornaro] bk. Ludwig Cornaro, Die Kunst eines hohen und gesundes Alter zu erreichen, Berlin, yıl belirtilmemiş, NK: Lodovico Cornaro, Discorsi della vita sobria (1558)'in (Paul Sembach tarafından yapılmış) Almanca çevirisi. Ayrıca bk. Nietzsche'nin Overbeck'e yazdığı 27 Ekim 1883 ve 30 Mart 1884 tarihli mektupları.

crede experto] bk. Nietzsche'den Overbeck'e: Nizza'da ısrarcıyım: iklim açısından benim "vaat edilmiş ülke"m. Yeter ki burada adamakıllı yemek yensin ve à la Cornaro yaşanmasın. (30 Mart 1884).

4) yanılgısı] kuramı. W II 3, 8; Bu paragrafta anlatılanlar için bk. IPI 13.

6) Nietzsche 6. paragrafı W II 7, 36'daki bir şemadan nerdeyse harfi harfine yazmıştır.

İstenç ve ... 2, 666] *Frauenstädt* edisyonu.

inanç, sevgi ve umut] Bk. *Kitabı Mukaddes, Yeni Ahit, Korintoslulara Birinci Mektup*, 13, 13.

İnsanlığı İyileştirenler

Bu bölüm de, yayımlanmasından vazgeçilen "Güç İstenci"nin materyallerinden oluşturulmuştur; özellikle (26 Ağustos 1888 tarihli) son plandaki Değerlerin Kökeni başlıklı ikinci kitabın İyiler Ve İyileştirenler başlıklı üçüncü bölümünün malzemesi, burada kullanılmıştır; aynı düşünceler 1887 /1888 kış aylarında alınan notlarda, Erdem Nasıl Zafer Kazanır başlığı altında da bulunmaktadır: bu başlık da yine, 1888 başında yapılan plandaki ikinci kitabın, ikinci bölümünün başlığıdır (Krş. KSW cilt 13, 12 [2]). 1888 Ilkbaharında, bu düşüncelerin üstüne bir de *Manu Yasası* okuması eklenmiştir.

2) "sarışın canavar"] Krş. AS, Birinci Makale

3) *Manu Yasası*] Nietzsche'nin okuduğu kitap: Louis Jacolliot, *Les législateurs religieux. Manou-Moïse-Mahomet*, Paris 1876, NK. Nietzsche, okuduğu bu kitap hakkında Peter Gast'a 31 Mayıs 1868 tarihinde şöyle yazıyordu: Bu son haftalarda esaslı bir şeyler öğrendim: *Mañu*'nun Yasalar Kitabı'nın Hindistan'da yüksek rütbeli rahipler ve bilginlerin sıkı denetiminde yapılmış bir Fransız çevirisini buldum. Mutlak bir a r y a n ürünü, Vedalar, kastlar düşüncesi ve kadim gelenek temelinde bir rahipler ahlakı kodeksi — ne kadar ruhbanca olsa da, kötümser değil — benim din hakkındaki düşüncelerimi dikkate değer bir biçimde bütünlüyor. Büyük ahlak yasaları adına sahip olduğumuz başka her şe-

yin, bunun bir taklidi ve hatta karikatürüymüş gibi görüldüğü izlenimine kapıldığımı itiraf ediyorum; ama Platon bile bana tüm ana noktalarda basitçe bir Brahman'dan ders almış gibi geliyor. Bu sırada yahudiler, efendilerinden bir Ruhban sınıfının egemen olduğu ve bir halkı örgütlediği ilkeleri öğrenen bir çandala-ırkı gibi görünüyorlar... Çinliler de Konfüçyus'larını ve Laotse'lerini bu kadim yasa kitabının etkisi altında ortaya çıkarmış görünüyorlar. Ortaçağ örgütlenmesi, kadim Hint-aryan toplumunun dayandığı tüm bu tasarıları yeniden kazanmak için mucizevi bir dokunuş gibi görünüyor — ne var ki, kökleri ırk dekadansı toprağında bulunan kötümseler değerlerle — yahudiler burada da salt “aracı” olarak görünüyorlar, — kendileri bir şey bulmuyorlar.

3) örneğin üçüncü ... de yasaktır] *krş. Jacolliot, agy., s. 105 vd. zorunlu sonuç... insanların*] *agy. S. 102 vd.*

4) Nietzsche'deki “aryan” kavramı hakkında bk. Nietzsche'nin antisemit Theodor Fritsche'e yazdığı mektup; Fritsch, “Antisemitischen Correspondenz”in yayımcısı, Bernhard Förster ve Elizabeth Förster-Nietzsche'nin dostu, “Handbuch der Judenfrage” (1923) [Yahudi Sorunu Elkitabı, M.T.] yazarı ve Nasyonal Sosyalizm yandaşydı: ... İnanın bana: bu heveskarların tiksindirici bir biçimde, insanın ve ırkların değeri hakkında söz söylemek isteyişleri, akli başında her tin tarafından soğuk bir aşağılamayla reddedilecek olan “otorite”lere bu boyun eğiş. (Örneğin E. Dühring, R. Wagner, Ebrard, Wahrmund, P. De Lagarde ahlak ve tarih konularında en yetkisiz, en haksız olanı — içlerinden hangisidir?) “Cermen”, “Semit”, “Aryan”, “Hristiyan”, “Alman” gibi müphem kavramların bu sürekli saçma tahrif edilmeleri ve amaca uydu rulmaları — tüm bunlar zaman içinde beni ciddi ciddi öfkelen direbilirdi ve beni bugünkü Almanların erdemli zayıf istençleri-

ne ve ferisiliklerine şimdiye dek baktığım iyi niyetli ironinin dışına çıkartabilirdi. — Ve son olarak, antisemitler Z e r d ü ş t 'ün adını ağızlarına aldıklarında ne hissettiğimi zannediyorsunuz?...

Almanlarda Eksik Olan Ne?

Bu bölümün ortaya çıkış öyküsü için bk. önsöz için yazılan not.

1) üstüne almak gerekiyor...] üstüne almak gerekiyor. Fransızların arasında, Alman olmak için yürek ister. W II 3, 184; W II 7; 154.

düşünürlerin halkı] *Düşünürlerin ve şairlerin halkı*"ndan ilk kez — G. Büchmann'ın, *Geflügelte Worte* kitabından öğrendiğimize göre — yazdığı "Volksmärchen" kitabına önsözdü (1782) Karl Musäus söz etmişti.

Bugün hangi... içgüdücü! —] KSW Cilt 13, s. 540 ile aynı: şimdilerde hangi kitapların okunduğunu söyleseydim mi? — Dahn? Ebers? Ferdinand Meyer? Üniversite profesörlerinin bu mütevazı Bieder-Meyer'leri [darkafalı-küçükburjuvaları M. T.] Gottfried Keller'in aleyhine övdüklerini duydum. Lanetli vasatlık içgüdücü. —

2) Bir defasında] *Burada Nietzsche 'Zamana Aykırı Bakışlar'ın ilk kitabı DS'den söz ediyor. Nietzsche bu kitabı, David Strauss'un Der alte und der neuen Glaube, Berlin 1872, NK, kitabına karşı yazmıştı.*

boşuna... dizeler yazması] Bk. D. F. Strauss, *Gesammelte Schriften*, yayıma hazırlayan E. Zeller, Cilt 12: *Gedichte Aus dem Nachlaß*.

3) Almanya'nın... edilmektedir] Bk. EH Neden Böyle İyi Kitaplar Yazıyorum, § 2.

6) Tüm tindişilik ... uyulur] Bk. Yukarıda, Karşı Doğa Olarak Ahlak § 2.

7) hafif ayakların] Bk. Dört Büyük Yanılgı, § 2 ve WO I.

Zamana Aykırı Birinin Göz Gezdirmeleri

Bu bölüm de Nietzsche'nin — 1887 Sonbaharı ile 1888 Yazı arasında — “Güç İstenci” kitabı için yazdığı notlardan oluşmuştur; bu da, Putların Batışı'nın Nietzsche'nin vazgeçtiği “Güç İstenci”nin dağıtılmasının ürünü olarak ortaya çıktığının bir kanıtıdır. 1888 Yazında hazırlanan ilk Bh'da — yani PB ve D'nin henüz bir bütün oluşturdıkları Bh'da — bu bölümün 1-18. paragrafları Sanatçılar Ve Yazarlar Arasında başlığı altında; 19-31 ve 45-51. paragrafları Benim Estetiğimden başlığı altında toplanmışlardı. 32-44. paragrafları Nietzsche 4-13 Ekim tarihleri arasında, düzeltmeleri yaparken ekledi; bu paragraflar da, “Güç İstenci” için hazırlanmış daha önceki materyallerden oluşuyordu.

1) Säcningen'in Ahlak Trompetçisi] bk. Joseph Viktor von Scheffel'in o sıralar ünlü olan şiiri: Der Trompeter von Säcningen. Ein Sang von Oberrhein, Stuttgart 1854.

lactea ubertas] bk. Journal des Goncourt, II, s. 25, NK

Les... Aias] bk. Journal des Goncourt, III, 80.

2) tin aristokratizmini] tin aristokratizminin aziz Fransiskus'unu W II, 3, 9. Renan'ın “Tin Aristokratizmi” kavrayışı için bk. Journal de Goncourt'da ünlü “diners chez Magny”deki [Magny'lerde Akşam Yemekleri] konuşmalar — özellikle — yazarın, Nietzsche'nin Almancasından okuduğu “Dialogues philosophiques”i: Ernst Renan, Philosophische Dialoge und Fragmente, çeviren Konrad von Zdekauer, Leipzig 1877, NK, (özellikle s. 60 vd. 73, 76 vd., 83 vd. bu sayfalarda Nietzsche'nin okunmasından izler bulunuyor). “Diners”in bir başka katılması, G. Flaubert'te, Renan'ın Fransa'yı (ve tüm dünyayı) bir bilginler oligarşisinin yönetmesi gerektiğine ilişkin kuramına katılıyordu; bu durum, örneğin George Sand'ın mektuplarından anlaşılıyor ki, Nietzsche bunları da okumuştur.

Hristiyan... tapınmakta] katolik ve feminin kaldıktan sonra, tüm özgür düşünürlük, modernlik, alaycılık ve rüzgar gülü kıvraklığı neye yarar! Onun inceliklerinin hepsi de kadın ve rahip incelikleridir — bir erkeği adeta ürpertirler. Renan'ın nefreti birinci elden değildir ve <Renan> masumdur ve her halükarda zararsızdır: ama ölümcül bir biçimde tapınmayı bilir. W II 3, 9.

3) Bk. KSW Cilt 13, 11 [9]: Bu fragmandan, Nietzsche'nin bu Sainte-Beuve portresi için *Journal des Goncourt*'tan yararlandığı açıkça anlaşılıyor; örneğin bk. *Journal II*, s. 66.

kendini sürekli... iki büküm] bk. Özdeyişler Ve Oklar, 31.

birkaç... ön biçimi] KSW 13, 11, [231]'de, Nietzsche'nin, Baudelaire Ouvres Posthumes'dan yaptığı bir alıntı yer alıyor. Nietzsche Sainte-Beuve'nin Baudelaire'le ilişkisi üzerine, Sainte Beuve'nin mektuplarından da bilgi edinmişti: *Les cahiers de Sainte Beuve*, Paris 1876.

6) Nietzsche 10 Şubat 1876'da Gerge Sand'ın yapıtlarının Almanca çevirisini satın almıştı: *Sämtliche Werke mit einer Einleitung von Arnold Luge*, Leipzig 1844-47 NK.

lettres d'un voyageur] 1837'de yayımlandı.

7) “doğaya göre”] Fransızca “d’apres nature” deyiminin çevirisi; bu deyim örneğin *Journal des Goncourt*'un Nietzsche'nin okuduğu basımının önsözünde, s. VIII'de yer alıyor.

8-9-10. ve 11. paragraflar, Sanatın Fizyolojisi Üzerine bölümünün başında yer alıyorlardı. Nietzsche WO 7'de bu bölümden, “Sanatın Fizyolojisi Üzerine” başlığını taşıyan başyapıtının bir bölümünde, diye söz ediyor. 1888 Mayıs'ında “Güç İstenci” için yapılan planda — yani Nietzsche'nin Wagner Olayı üzerinde çalıştığı dönemde — gerçekten de üçüncü kitabın 3. bölümü Sanatın Fizyolojisi başlığını taşıyor. Aynı tarihlerde (Mayıs 1888) Nietzsche bu konudaki notlarını temize çekmeye başladı; bu temiz

kopya, Torino'da doldurulan W II 9 defterinde Sanatın Fizyolojisi Üzerine başlığıyla yer alıyor. Nietzsche "Güç İstenci" planından vazgeçtiğinde, W II 9'daki bu dört paragrafı, nerdeyse hiç değiştirmeden Putların Batışı'na aldı. W II 5'teki bir Öa Sanatın Doğuşu Üzerine başlığını taşıyor ve içerik açısından bazı değişiklikler gösteriyor.

13) ut... voluptas] Ovidius'un Ex Ponto III, 4, 79'da yer alan "Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas" sözünün, şakacı bir tarzda yorumlanması.

14) "bırak...bizde"] Luther'in "Ein'feste Burg ist unser Gott" (Sağlam Bir Kaledir Bizim Tanrımız) şarkısından.

22) tanrısal Platon] bk. Platon, Symposion 206 b-d.

23) Platon felsefesi] bk. örneğin Phaedron, 249 c, 256 e.

24) l'art pour l'art] Bu deymi ilk kez V. Cousin, 1818'de verdiği felsefe üzerine konferanslarda (1836'da Paris'te yayımlanmıştır) formüle etmişti.

30) "uykuya dalmış yabancı dürtüler"] bk. Goethe, Faust I, 1179-1185.

31) bk. Plutarch, Caesar 17; ayrıca bk. Nietzsche'nin Peter Gast'a yazdığı 13 Şubat 1888 tarihli mektup.

32-44. paragrafları, Nietzsche PB'nin düzelti aşamasında eklemiştir. Nietzsche 32-35. paragrafları, Nisan 1868'de W II 6 defterinde başladığı bir Tk'dan almıştır. Bu Tk 6. paragraftan oluşuyordu: 6. paragraf tam değildir, çünkü hemen onu izleyen sayfa (Nietzsche tarafından?) kopartılmıştır. Temiz kopyanın ilk paragrafları, daha sonra Deccal'in 2. ve 3. paragraflarını oluşturmuştur; geri kalan dört paragraf da Zamana Aykırı Birinin Göz Gezdirmeleri'nin şimdiki 32-35. paragraflarıdır. Nietzsche bundan sonra — yine W II 6 defterinde İntiharın, "Gönüllü Ölümün" Rehabilitasyonu başlığıyla bir aforizma yazmıştır; bu aforizma da 'Göz Gez-

dirmeler'in 36. paragrafını oluşturmuştur. (Bu aforizmayı da, biri kronik hastaların üremesinin yasaklanması hakkında, diğeri ise fu-huşun rehabilitasyonu hakkında olmak üzere iki not izlemiştir; bi-rincisi WM² 734'e, ikincisi WM²'ye geçirilmiştir.) 37. paragraf ise Ni-etzsche'nin ilkin, Tüm Değerlerin Yeniden Değerlendirilişi'nin (Eylül 1888 planına göre] ikinci ya da (Ekim 1888 planına göre] üçüncü kitabını oluşturacak Ahlak-sız için yazdığı, fragmanlar halinde kalmış notlarından alınmıştır. "Gözden Geçirmeler" in 32. paragrafının başlığı Ahlak-sız Konuşuyor'dan, Nietzsche'nin da-ha bir süre, şimdiki 32. ve 37. paragrafları Ahlak-sız kitabında kul-lanma niyetini taşıdığını ve ancak Putların Batışı'nın düzeltme aşamasında (Ekim 1888) bundan vazgeçtiği sonucunu çıkarabiliriz. 38. ve 39. paragraflar W II 6 defterindeki, bir başka Tk'den alın-mıştır; bu temiz kopya altı küçük paragraftan oluşuyordu ve Mo-dernlik / Geleceğe Ait Birinin İlmühali başlığını taşıyordu. 40-44. paragraflar Nietzsche'nin daha önce yazdığı ve birbirleriyle bağlantılı olmayan notlardan derlenmiştir.

37) İsviçre'deki ... editörü] Josef Viktor Widmann, 1886'da İy-i-nin Ve Kötünün Ötesinde üzerine bir eleştiri yazısı yazmıştı.

41) "Benim... özgürlük] Max Schenkerdorf'un "Özgürlük" (1813) şarkısının ilk dizesi şöyledir: "Benim kastettiğim özgürlük".

44) var olma koşulları... olmalarıdır] bk. EH Neden Böyle Bil-geyim, § 3.

45) Dostoyevski'nin] Nietzsche Peter Gast'a yazdığı 13 Şubat 1887 tarihli mektupta şöyle diyor: Dostoyevski'yi biliyor musu-nuz? Stendhal dışında hiç kimse benim için böyle eğlenceli ve sürprizli olmadı; onunla "kendimi anladığım" bir psikolog.

46) Burada... açık] Bk. Goethe, Faust II, 11989

48) "eşit olan... yapmamaktır"] krş. Böyle Söyledi Zerdüşt II, Zehirli Örümcekler Üzerine.

Eskilere Ne Borçluyum

4) Basel'deki Jakob Burckhardt] *Bk. Jakob Burckhardt'ın, Se-eman yayınevine gönderdiği 29 Kasım 1889 tarihli ve 8 Aralık 1894 tarihli mektuplar; ayrıca bk. Burckhardt'ın "Griechischer Kulturgeschichte" Stuttgart, 1930, kitabı için, Felix Stähelin'in yazdığı önsöz: s. XXIII-XXIX.*

5) ben... son havarisi] *bk. İyinin Ve Kötünün Ötesinde, § 295.*

Çekiç Konuşuyor

Bu bölüm için bk. Böyle Söyledi Zerdüşt, III, Eski Ve Yeni Levhalar Üzerine, § 29.

Çevirmenin Notları

Önsöz

1) *Increscunt animi, virescit volnere virtus* (Lat.): Tek bir yara, maneviyatı derinleştirir, erdemleri geliştirir. *Furius Antias, Aulus Gellius*, 18, 11, 4.

2) *Deccal*'den söz ediliyor.

Özdeyişler ve Oklar

1.

1) Nietzsche burada bir Alman atasözüyle oynuyor: Müßig-gang ist aller Laster Anfang: Aylaklık tüm günahların başıdır.

4.

1)Einfach: Basit, zwiefach: İki kat.

17.

1) panem et Circen: Nietzsche, Latince 'panem et circences' (ekmek ve oyunlar) deyimindeki oyunlar 'circences'in yerine, Odysseus efsanesindeki, insanları hayvana dönüştüren büyücü Kirke'nin adını koymuş.

23.

1) contradictio in adjecto (Lat.): Nitelemeye çelişki, bir terimle ona eklenen nitelik arasındaki çelişki.

29.

1) Gewissenbiss: Vicdan rahatsızlığı

34.

1) On ne peut penser et écrire qu'assis. (Fr.): Oturmadıkça ne düşünebilen, ne yazabilen biri.

36.

1) ahlak-sızlar: Immoralisten, verili, somut bir ahlak bağlamında 'ahlaksız' olanlar değil de, genel olarak ahlakı kabul etmeyenler anlamını verebilmek için araya küçük tire koydum.

Sokrates'in Sorunu

1.

1) Consensus sapientum (Lat.): Bilgelerin görüş birliği.

2.

1) finesse (Fr.): İncelik.

3.

1) monstrum in fronte, monstrum in animo (Lat.): Yüzü bir canavar gibi, ruhu da bir canavar.

4.

1) Sokrates, içinde küçük bir cin (daymenion) bulunduğunu ve yanlış bir iş yaptığında kendisini uyardığını söylerdi.

6.

1) Reinecke Fuchs: Almanlar, bir hayvan masalındaki tilkiye Reinecke ismini vermişler. Goethe de Reinecke Fuchs adlı eserinde bu masalı işlemiştir.

8.

1) Agon: Eski Yunan'da yarışma; agonal dürtü: yarışma dürtüsü.

10.

1) de rigueur (Fr.): Zorunlu, kaçınılmaz

Felsefede “Akıl”

1.

1) Mısırcılıkları: Tanrıları bile ‘bu dünyalı’ olan eski Yunanlılara değil de; bu dünyayı bile ‘öteki dünya’ya göre örgütlemiş eski Mısırlılara yakın oluşları anlamında.

2) sub specie aeterni (Lat.): Sonsuzluk bakış açısıyla, sonsuzluğun ışığında

3) monotono-teizm: Tekdüze, teksesli ilahiyatçılık.

4.

1) ens realissimum (Lat.): En gerçek şey

“Hakiki Dünya”nın Sonunda Bir Masal Oluşu

1) Königsbergli: Kant’ın Königsbergli oluşuna atfen, Kant’çı anlamında.

2) Incipit Zarathustra (Lat.): Zerdüşt Başlıyor. Nietzsche, “Die fröhliche Wissenschaft” (Şen Bilim, 1882) adlı yapıtının dördüncü kitabına, bir sonraki yapıtı “Böyle Söyledi Zerdüşt”ün

girişindeki “Zerdüş’tün Önkonuşması”nı son aforizma olarak olduğu gibi (sadece Urmi gölünün adını da ekleyerek) koymuştu. “Şen Bilim”in dördüncü kitabının, 342 numaralı bu son aforizmasına Nietzsche, “Incipit tragoedia” (Tragedya Başlıyor) adını vermişti.

Karşı Doğa Olarak Ahlak

1.

1) il faut tuer les passions (Fr.): Tutkuları öldürmeli.

2) gözün sürçmene ...: bk. Kitabı Mukaddes, Yeni Ahit, Mat-ta’ya Göre İncil, 5, 29.

3) zekiler: intelligenten; Alıncada “Geistreich” sözcüğü de zeki anlamına geliyor, düz anlamı: tin açısından zengin olan. Nietzsche bu sözcüğe gönderme yapıyor.

2.

1) la Trappe: Fransa’da bir manastır. Hiç konuşmama, vejeteryan beslenme gibi katı kuralları olan katolik Trappistler tarikatı 1662 yılında burada kurulmuştur.

4.

1) “Tanrı... bilir”: Bk. Kitabı Mukaddes, Yeni Ahit, Luka’ya Göre İncil, 16, 15.

Dört Büyük Yanılgı

1.

1) Cornaro: Ludwig Cornaro, ayrıntılı bilgi için bk. Colli-Montinari eleştirel edisyonunun notları.

2) Crede experto (Lat.): Kendi başından geçmiş, denemiş olana güven.

3.

1) antecedentia: (Lat.): Öncüller

2) empiri: Deney. Gerçeklik üzerine kavramsal olmayan her türlü bilginin temeli.

3) tinler dünyası: Geister-Welt; 'Geist' bağlamına göre hortlak, hayalet anlamına da gelir.

4) horrendum pudendum (Lat.): Utanç verici ürperti.

4.

1) nervus sympathicus (Lat.): Bedenin sinirsel işlevlerini yükseltmeye yönelik sinir sistemi.

7.

1) in psychologis (Lat.) Ruh bilimcilerdeki.

8.

1) causa prima (Lat.): İlk neden.

İnsanlığı İyileştirenler

3.

1) Manu: Ahlak öğütleri içeren Eski Hint (Budist) Yasalar Kitabı'nın adı. "İnsan" demek olan sözcük, bu kitapta "insanın ilk atası" gibi bir anlamda kullanılır.

2) çandala (Sanskritçe): Hint toplumunun "insan artıkları", genellikle dilenerek geçinen, "miskin" insanlar.

4.

1) Enoş'un kitabı: Eski Ahit'e göre yahudilerin atalarından olan Enoş'un vahiy yoluyla yazdığına inanılan kitap.

5.

1) pia fraus (Lat.): Kutsal yalan

Almanlarda Eksik Olan Ne?

1.

1) Almanya, Almanya.: H. Hoffmann von Fallersleben'in 1841 yılında yazdığı "Lied der Deutschen" (Almanların Şarkısı)'nın ilk dizesi.

2.

1) David Strauss: Alman protestan düşünür ve din tarihçisi (1808-1874). Diyalektik felsefeyi ve evrim kuramını din tarihine uygulamıştır. "İsa'nın Yaşamı Üzerine Eleştirel İnceleme"sinde (1835-1836), İncil'deki öykülerin birer efsane olduğunu öne sürdü. "Eski Ve Yeni İnanç" kitabında hristiyanlığa karşı bilimsel maddeciliği savundu. "İsa'nın Yaşamı"nı yeniden baskısında yumuşatınca, Nietzsche'nin tepkisini çekti. Nietzsche "Zamana Aykırı Bakışlar"ın ilk kitabında David Strauss'u eleştirdi.

2) sevimli esmer: Bira kastediliyor.

3.

1) koltuk-miskini: Eckensteher

2) Avrupa'nın düz ülkesi: Buradaki düz 'Flach', sık, basık, yağlı anlamlarını da içeriyor.

4.

1) Reich: İmparatorluk. Nietzsche 800 yılında kurulan ve 13. yy'da Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nu alan "birinci" imparatorlukla, 1871 yılında Prusya Kralı Bismarck tarafından kurulan ve 1918 yılına kadar süren "ikinci" Alman İmparatorluğu arasında bir karşılaştırma yapıyor.

5.

1) Jakob Burckhardt: İsviçreli sanat ve kültür tarihçisi (1818-1897). İtalya'daki Rönesans'ın Tarihi ve Yunanlıların Kültür Tarihi üzerine kitaplarıyla çağdaşlarını ve özellikle de Basel'de kendisiyle dostluk kuran Nietzsche'yi etkilemiştir.

2) pulchrum est paucorum hominum (Lat.): Güzellik olağanüstü insanlarda bulunur. Horatius, *Sermones* I; 9. 44.

3) görevlendirilmiş: Almancadaki 'Beruf' (meslek) sözcüğü, berufen, (çağırma, görevlendirmek) fiilinden gelir.

6.

1) par excellence (Lat.): En üstün

Zamana Aykırı Birinin Göz Gezdirmeleri

1.

1) impuris naturalibus (Lat): Nietzsche burada 'çıplak, anadan doğma' anlamına gelen 'in puris naturalibus' deyiimiyle oynuyor. Bu durumda 'impuris naturalibus' "örtülü, örtünmüş" gibi bir anlama geliyor.

2) boş laf: Nietzsche burada Kant ve 'boş laf' anlamına gelen 'cant' sözcükleriyle oynuyor.

3) Pharos: Antik İskenderiye kentinin açıklarında bir ada (şimdi yarımada). MÖ 280/279 yılında inşa edilen deniz feneri, dünyanın yedi harikasıından biri sayılmaktadır.

4) lactea ubertas (Lat): Süt gibi verimlilik

5) Michelet: Fransız tarihçi (1798-1874). Anlattığı tarihi olaylara kendi kişiliğini de katarak yeni bir yöntem geliştirmiştir.

6) Carlyle: Thomas Carlyle (1795-1881) İskoç düşünür. Bazen Nietzsche'ci de sayılan yazar, "kahraman" ve "üstinsan" düşüncelerini, Nietzsche'nin onaylamadığı bir 'romantiklik'le yo-

rumlamıştır.

7) Les frères de Goncourt: Goncourt kardeşler; Edmond Huot (1822-1896) ve Jules Huot de Goncourt (1830-1870). Ortak ürünler veren Fransız yazar kardeşler. Kültür ve sanat tarihi çalışmalarının yanı sıra romanlar da yazmışlardır. Romanlarında gerçekliği bilimsel derecede eksiksiz serimleme çabasıyla, natüralizmin öncüleri sayılırlar. "Journal" adlı yapıtları, yaşadıkları çağın sanat ve edebiyat tarihi açısından önemli bir kaynaktır.

8) iki Aias: Homeros'un Ilyada ve Odyseia destanlarında iki Aias'ın adı geçer. Büyük Aias Telemon'un oğludur. Akkhalarn Akhilleus'tan sonra en cesur kahramanıdır. Akhilleus'un silahlarının Odysseus'a verilmesine sinirlenerek Odysseus'u öldürmek ister. Akli başına gelince kendini öldürür. Lokris kralı Oileus'un oğlu küçük Aias ise Troya'nın alınması sırasında kahin Kassandra'ya karşı sert tavrı yüzünden Athena'nın tepkisini çeker. Ülkesine dönerken boğularak ölür.

2.

1) la science, la noblesse (Fr.): Bilim ve asalet

2) évangile des humbles (Fr.): Alçakgönüllülerin incili

3.

1) Sainte-Beuve: Fransız edebiyat tarihçisi ve eleştirmen (1804-1869).

2) médisance (Fr.): İftira, dedikodu.

3) Port Royal: Fransa'da Versailles'ın güneyinde bir manastır. 17. yüzyılda Jansenciler bu manastırda yerleştiler. Saint Beuve 1837 yılında Lozan'da verdiği derslerde Port Royal manastırını anlatmış ve bu dersler temelinde ünlü kitabı Port-Royal'i yazmıştı.

4.

1) *Imitatio Christi* (Lat.): Mesihe Benzemek, 1390-1440 arasında yazılmış hristiyan din kitabı.

5.

1) G. Eliot: George Eliot, İngiliz kadın yazar Mary Ann Evans'ın (1819-1880) takma adı.

6.

1) *Lettres d'un voyageur* (Fr.): Bir Yolcunun Mektupları.

7.

1) *petit faits* (Fr.): Küçük olaylar

9.

1) homeopatik: (Burada) kendi kendini iyileştirmiş

12.

1) *proprium* (Lat.): Bir şeyi niteleyen, kendine özgülük

13.

1) Emerson: Ralp Waldo Emerson, (1803-1882). Amerikalı şair, deneme yazarı ve düşünür. Felsefesiyle Nietzsche'yi de etkilemiştir.

2) *Ambrossia* (mit.): Eski Yunan tanrılarının içkisi.

3) Lope de Vega: Lope Felix de Vega Carpio, (1562-1635). İspanyol Altın Çağı'nın en önemli oyun yazarı.

4) *yo me sucedo a mi mismo* (İsp.): Ben kendi kendimin mirasçısıyım.

5) *tamquam re bene gesta*: (İsp.) Görevini başarmış gibi

5) Ut desint vires, tamen est laudanda voluptas (İsp.): Güç eksik ama, hırs yine de övülmeye değer.

14.

1) İmparatorluk...: Luther'in ünlü "Ein feste Burg" ilahisinden alıntı. Özgün bağlamında 'Reich' (İmparatorluk) tanrının krallığı anlamında kullanılıyor.

15.

1) Kazuistik: Özellikle dinbilim ve hukukta, genel bir ilkeyi tek tek örneklerle temellendirme işlemi; genellikle 'demagoji' ve 'kılı kırk yarma' anlamında.

2) Politikus: Politika adamı.

19.

1) Ariadne Naxos'ta: Eski Yunan Mitolojisi'nde, Theseus'a labirentten çıkması için ipini veren Ariadne, Dionysos'la ilişki kurduğu için Naxos Adası'nda Artemis tarafından öldürülür. Joseph Haydn, Ariadne Naxos'ta operasında (1791) bu konuyu işlemiştir.

23.

1) amor intellectualis dei (Lat.): Akıl varlığı olan tanrıya duyulan sevgi.

24.

1) L'art pour l'art (Fr.): Sanat için sanat.

2) Saturnalia şenlikleri: Eski Roma'da, Roma tanrısı Satürn adına 17 Aralık'ta kutlanan şenlikler. Bu şenliklerde her türlü sınıfsal fark ve rütbe yok sayılırdı.

27.

1) "Bu portre..": Mozart'ın *Sihirli Flüt* operasında Tamino'nun sözleri.

2) aut liberi aut libri (Fr.): Ya çocuklar, ya kitaplar. Kitaplarında savunduğu özgür aşkı, yaşamında da örnekleyen George Sand'a bir gönderme.

3) je me verrai... (Fr.): Kendimi göreceğim, yazdıklarımı okuyacağım, kendimden geçip diyeceğim ki: bu kadar akıllı olmam mümkün mü?

32.

1) partie honteuse (Fr.): Mahrem yer, nazik bölge

33.

1) individuüm: Birey, bölünemeyen.

36.

1) pur (Fr.): Arı, saf, temiz; vert (Fr.): Yeşil.

37.

1) Cesare Borgia: (1475/76-1507); İtalya'da Rönesans dönemi önderlerinden. Valentinois Dükü. İzlediği politikalardan ötürü Machiavelli onu "Prens" tipine örnek göstermiştir. Ailesine bile acımasızca davranmasıyla tanınır.

2) Müteşekkirim: Sehr verbunden! Nietzsche Buradaki çok nazik teşekkür biçimiyle, "Bund" dergisiyle alay ediyor.

3) l'impressionisme morale (Fr.): Ahlaki izlenimcilik.

39.

1) Nietzsche burada *İnsanca Pek İnsanca I* kitabının Almanca

baskısına gönderme yapmaktadır.

2) in infinitum (Lat.): Sonsuza dek; bitmeyen, sonu gelmeyen, sonsuza dek uzanan.

3) imperium Romanum: Roma İmparatorluğu.

41.

1) laiser aller (Fr.): Aldırmazlık.

45.

1) Catilina: Lucius Sergius Catilina, (MÖ 108-MÖ 62), Roma soylusu. Konsül'e üyeliği reddedilince, Senato'nun egemenliğine son vermek için bir Catilina Komplosu düzenledi. Cicero MÖ 63'te *Catilina Söylevleri*'nde onu suçladı, Roma'yı terketmek zorunda kaldı Pistoria'da öldü. Catilina varoluşu, kaybedecek hiçbir şeyi olmayan insan anlamında kullanılıyor.

46.

1) il est indigne des grands coeurs de répandre le trouble, qu'ils ressentent (Fr.): Sıkıntılarını dışa vurmamak, büyük yüreklerle yakışmaz.

48.

1) rebus tacticis (Lat.): Stratejik konularda.

Eskilere Ne Borçluyum?

1.

1) Sallust: (MÖ 87-MÖ 35), Sezar'ın tarih yazarı ve yandaş. Roma İmparatorluğu'ndaki İç Savaş döneminin en öğretici betimlemelerini vermiştir.

2) aere perennius (Lat.): Tunçtan daha dayanıklı

2.

1) satura Manippea: Yunanlı kinik Menippos'un tarzında yazdığı düzyazı yergi.

2) Fontenelle: Bernhard Le Bovier de Fontenelle (1657- 1757); Fransız bilim adamı ve edebiyatçı. Aydınlanmaya özgü düşünceler, Fontenelle'nin yapıtlarında nüveler halinde bulunur. Bilimsel buluş ve ilkeleri geniş çevrelere yaymıştır. "Her şey olanaklıdır, herkes haklıdır ilkesiyle" ılımlılığı ve kuşkuculuğu dile getirmiştir.

3.

1) niaiserie allemande (Fr.): Alman ahmaklığı.

4.

1) Cultur Der Griechen: Yunanlıların kültürü.

2) Lobeck: Christian August Lobeck, Alman klasik filoloğu, (1781-1860). Eski Yunan dili ve grameri üzerine kitaplar yazdı.

3) orjiazm: Kaynayan arzunun boşanması

4)Winckelmann: Alman arkeolog ve sanat tarihçisi, (1717-1768). Yazılarıyla Eski Yunan kültürü ve sanatına duyulan ilgiyi artırmıştır.

5) dionysia: Eski Yunan'da tanrı Dionysos için yapılan törenler.

Nietzsche'nin 1888 Yazıları

Bu yazı Giorgi Colli'nin, Nietzsche'nin 1888 yılında yayımladığı kitapların ve yayımlanmadan bıraktığı yazıların İtalyanca baskısı için yazdığı sonsözdür. Söz konusu kitap 1970 y lında Milano'da Adelphi yayınevinde yayımlanmıştır.

Friedrich Nietzsche Bütün Yapıtları

Kitapları 14 | Putların Batışı

ISBN 975-8725-06-8

9789758725069

www.ithaki.com.tr

9.50 YTL
9.500.000 TL

